

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI
ÉS KRITIKAI SZEMLE

1948 április

T A R T A L O M:

KÖVÁGÓ ZOLTÁN: A magyar ifjúság oktatása (161) — LATÁK ISTVÁN: Verhetetlen március (169) — GÁL LÁSZLÓ: A tolvaj (170) — ZÁKÁNY ANTAL: Két vers (175) — GAJDOS TIBOR: Kutyák (176) — JURE KASTELÁN: Találkozások (181) — KONSZTANTIN BELYMONT: A nap hatalmasabb (182) — PÁLICS MIKLÓS: Az árolló (183) — BIRÓ ZOLTÁN: Magyarország nemzetközi helyzete (190) — DAVICSO OSZKÁR: Markosz partizánjainál (195) — STEINFELD SÁNDOR: Világ szemle (200)

Figyelő:

BOGDÁNOVICS MILÁN: Életünk átalakulásának új mozzanatai (205) — SHUTERIQI DIMITER: Az Albán irodalom (209)

Szemle:

KUN SZABÓ GYÖRGY: Népszínházunk új bemutatója (214) — GÁL LÁSZLÓ: »Književne Novine« öt száma (216) — Hungária irodalmi lexikon (217) — THURZÓ LAJOS: Új könyveink (220) — Irodalmi tájékoztató (223)

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

KIADJA A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR KULTÚRSZÖVETSÉG
MEGJELENIK HAVONTA

SZERKESZTI: A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. STEINFELD SÁNDOR

SZERKEZTŐSÉG: NOVIZSÁD, GEN. STALJINA UTCA 16. I. TELEFON 23—53

KIADÓHIVATAL SZUBOTICA, ENGELS UTCA 9

TELEFON: SZUBOTICA, 414

ELŐFIZETÉSI DÍJ: EGY ÉVRE 120 DINÁR, FÉL ÉVRE 65 DINÁR, EGYES SZÁM ÁRA 12 DINÁR
POSTATAKÁRÉKSZÁMLA 32—906—031. LAPZÁRTA MINDEN HÓ 10-ÉN.

Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza.

HID KÖNYVKIADÓVÁLLALAT

KIADVÁNYAI:

Szabadságdalok (II. kiadás)	—	—	—	—	Ára	25.—	Dinár
Csillagok csillaga (antológia)	—	—	—	—	"	20.—	"
Gorkij Maxim: Így tanultam én (II. kiadás)	—	—	—	—	"	5.—	"
Tung-Pi-Vu: Mi történik Kinában?	—	—	—	—	"	9.—	"
Lenin I. V.: A szakszervezetekről	—	—	—	—	"	5.—	"
Lenin I. V.: Az államról (II. kiadás)	—	—	—	—	"	4.—	"

SZÓTÁRAK

Szerb—Magyar szótár	—	—	—	—	Ára	35.—	Dinár
Magyar—Szerb szótár	—	—	—	—	"	35.—	"

ÉLET ÉS TUDOMÁNY

Szergejev I.: Tudomány és babonáság	—	—	—	—	"	5.—	Dinár
Sztoletov Nikoláj: Miért zöldék a növények?	—	—	—	—	"	6.—	"
Voroncov: Van-e élet a bolygókon?	—	—	—	—	"	5.—	"
Bogorov V.: Élet a víz alatt	—	—	—	—	"	8.—	"

SZINDARABOK GYŰJTEMÉNYE

Szinpadunk	III. füzet	—	—	—	—	Ára	15.—	Dinár
	VI. "	—	—	—	—	"	9.—	"
	VII. "	—	—	—	—	"	6.—	"
	IX. "	—	—	—	—	"	8.—	"
	X. "	—	—	—	—	"	8.50	"
	XI. "	—	—	—	—	"	7.—	"
	XII. "	—	—	—	—	"	7.—	"

NÉPEGYETEM

Steinfeld Sándor: Az új Jugoszlávia gazdasági helyzete	—	—	—	—	"	3.—	"
Kongó Tibor: Jugoszlávia első ötéves terve	—	—	—	—	"	3.—	"
Majtényi Mihály: Duna—Tisza—Duna csatorna	—	—	—	—	"	3.—	"

POLITIKA, TÖRTÉNELEM

Jovánovics Arszo: A népfőlszabadtó harc áttekintése	—	—	—	—	Ára	6.—	Dinár
Fominov Nikoláj: A nemzetiségi kérdés	—	—	—	—	"	5.—	"
Lemin Iván: Az USA és Anglia külpolitikája	—	—	—	—	"	7.—	"
Kardely Edvard: Jegyzetek a nemzetközi fejlemények egyes kérdéseire	—	—	—	—	"	6.50	"
Lemin Iván: A tőkés rendszer két válsága	—	—	—	—	"	6.—	"
Lőrinc Péter Kuruckor	—	—	—	—	"	18.—	"
Jerusałimski: Az angol-francia diplomácia és a német kérdés	—	—	—	—	"	6.—	"

MEGREDELHETŐ: **HID** SZUBOTICA, ENGELS UTCA 9.

A MAGYAR IFJÚSÁG OKTATÁSA

Irta: Kővágó László

Körülbelül negyvenezer magyar iskolaköteles neveléséről, oktatásáról kell beszélnünk, amikor ezt a kérdést felvetjük. Ennyi a magyar iskolakötelesek száma, akik az elemi iskolában, progimnáziumban és a gimnázium alsó osztályaiban tanulnak. Ezenfelül ide tartozik a gimnázium felső osztályaiban, valamint a tanítóképzőben tanuló magyar ifjúság kérdése is.

Milyen is az oktatás terén a helyzet a tervgazdálkodás második évében? Milyen körülmények közt tanul ifjúságunk, kikre van bízva oktatásuk?

Tervszerűen és gyorsan haladunk az egységes, demokratikus iskola megvalósítása felé. A múlt bonyolult iskolarendszere mindinkább a múlté lesz, s napról napra világosabban bontakozik ki az egységes, mindenki részére a gyakorlatban is hozzáférhető iskolarendszer, ahol egységes terv alapján álló hamisítatlan tudományos oktatásban fog részesülni ifjúságunk. Nagy léptekkel haladunk e cél felé, azonban korántsem állíthatjuk azt, hogy mai oktatásunkkal meg lehetünk elégedve, hogy iskoláinkban a munka kielégítő lenne. Sok tárgyilagos, az általános helyzetből adódó nehézséggel kell számolnunk, de nem csekély a szubjektív hiányok száma sem, amelyeket körültekintéssel, munkatöbbletek, vagy tervszerű közös munkával kiküszöbölhetünk, amint azt számtalan esetben gyakorlati példák bizonyítják.

A NEHÉZSÉGEK

Iskoláink állapota, munkája még távolról sem kielégítő, bár a felzárkózás óta eltelt időszak eredményes munkálkodásban telt el. A sok nehézség, fogyatékoság közt már úttjelzők gyanánt emelkednek ki a nevelésben, oktatásban elért eredmények példái. Legszorgalmasabb, legöntudatosabb, legkiválóbb népoktatóink példája utat mutat, s tanítóink, tanáraink többsége ma már világosan látja a helyzetből adódó munkafeladatokat, s tervszerűen küzd a feladatok megvalósításán, az adódó nehézségek leküzdésén.

Az első nehézség amellyel népoktatásunk küzd, az iskolaépületek kérdése. Természetes, hogy a régi rendszer, amely szívesebben vette,

ha nem jártak iskolába, a közép, meg a felső iskolákat pedig egyenesen elzárta a nép gyermekei elől, nem gondoskodott elegendő iskolaépületről. Ehhez hozzá kell vennünk még azt, hogy a háború alatt iskolaépületeink egy része megsérült. A tanulók száma ellenben hatalmasan felszaporodott. Ez a megállapítás elsősorban a gimnáziumokra vonatkozik. Sok a tanuló, kevés a tanterem, azután az ipariskolák, különféle tanfolyamok mind az iskolában keresnek helyet, sokszor az iskolában megfelelő terem híján gyűléseket is tartanak. Itt a magyarázata annak, hogy miért vannak iskolaépületeink túlterhelve. Tantermeink túlnyomórésze délelőtt, délután, sőt még az esti órákban is foglalt. Péterrévén például egy 1860-ban épült, levegőtlen, sötét iskolában hat tanteremben az elemi iskola négy, a progimnázium nyolc és az ipariskola két tagozata működik. Egyik csoport a másikat váltja. Ilyen körülmények közt nehéz a rendet, tisztaságot fenntartani, a falakon nem lehet képeket, térképeket hagyni. A butorzat, amely különben sem elegendő legtöbb iskolánkban és meglehetősen rossz állapotban van, fokozott mértékben rongálódik. A tanulóknak nincs meg a lehetőségük, hogy különórára, önképzőkörj előadásra összejöjjenek, nincs hely iskolai műhely berendezésére.

Iskoláink nagyon szűkösen örökölték taneszközöket, fizikai, kémiai, biológiai stb. szertárakat, a legtöbb ujonnan megvált progimnázium és algimnázium pedig egyáltalán nem rendelkezik taneszközökkel, mint pl. Jermenovci, Szkorenovác, Kupuszina. A politehnikai oktatásnak — amelynek célja, hogy a tanuló a műszaki alapismereteket elsajátítsa — így nagy szerepe van nemcsak nevelési szempontból, hanem mert az iskolai műhelyekben pótoljuk a hiányzó taneszközök nagyrészét is. Egyes helyeken pl. a zrenyanini magyar főgimnáziumban, vagy a novacrnjai progimnáziumban igen szép munka folyik ezen a téren. Progimnáziumaink és algimnáziumaink tanulói ma előadók vezetésével egész fizika, kémia, biológia szertárakat készítenek a legegyszerűbb eszközök felhasználásával, térképeket rajzolnak, albumokat állítanak össze.

Talán a legtöbb panasz miatt hangzik el, hogy nincs elegendő tankönyvünk. Igen, a tankönyvhiány nagy nehézséget jelent különösen ma, amikor tudományos oktatásra törekszünk új — sok tanerő előtt ismeretlen — szempontok figyelembevételével, új módszerrel tanuljuk az egyes tantárgyakat, és nemcsak a tankönyvek hiányzanak, hanem sokszor helyes, tudományos beállítású segédkönyvek is. Ez a kérdés különben napról napra veszít időszerűségéből. Soha még annyi tudományos és népszerű tudományos könyv nem jelent meg mint ma. A magyar nyelvű tankönyvek kérdése kissé nehezebb dolog, hiszen itt számolnunk kell a megfelelő tankönyvről szakemberek hiányával, illetőleg kis számával. Eddig már szépszámu magyar tankönyv jelent meg, s még több van előkészületben, sajtó alatt, azonban semmiképp sem várhatjuk, hogy ezt a kérdést rövidesen százszázalékosan megoldhatjuk. Eddig a következő magyar nyelvű tankönyvek jelentek meg: ABC 2 kiadásban, Olvasókönyv a 2. osztály számára, Olvasókönyv a 3. osztály számára, Földrajz és Természettudomány a 3. osztály számára, előkészületben van Olvasókönyv és Földrajz kiadása a 4. osztály számára. Előkészületben van a második és harmadikos olvasókönyv második kiadása és a negyedikes olvasókönyv. Ez az elemi iskolákra vonatkozik. A gimnáziumok részére megjelent: Olvasókönyv az 1. és 2. osztály számára, Mechanika, Hőtan, Elektromosság, Földrajz a 2. osztálynak, valamint az Ókor, Középkor, Újkor és Legújabbkor történelme. Előkészületben vannak: Olvasókönyv

a 3. és 4. osztályoké, Földrajz az 1. és 3—4. valamint a 8. osztály számára, Asztronómia, Az evolúciós teória, Lélektan, Kémia, Állattan, Antropológia, valamint az Ókor második kiadása.

ISKOLALÁTOGATÁS

Az iskolalátogatás kérdése is egyik gondja iskoláinknak. A magyar iskolákban általában 2%-al gyengébb az iskolalátogatás arányszáma mint pl. a szerb, vagy horvát tagozatokon. Leggyengébb a látogatás a tordai és a pacsini progimnáziumban, ahol az iskolaköteles tanulóknak mindössze 76%-a jár iskolába. A gyenge látogatásnak is megvannak a tárgyilagoss okai, pl. munkaerőhiány, ruházkodási nehézség egyes helyeken, azonban itt rá kell mutatnunk egyes szülők helytelen álláspontjára is az iskolával szemben. Arról van szó, hogy még az iskolától azt várja a szülő, hogy az gyermekének tudást adjon, nevelje, addig más oldalon az iskola, tanerő munkáját nem segíti, sőt gyermeke okmélküli otthon-tartásával gátolja. Ahelyett, hogy segítene a tanerőnek a helyzetadta nehézségek leküzdésében mint pl. az épület rendbehozása, tisztántartása, taneszközök, könyvek beszerzése, munkafegyelem fenntartása; sokszor talán tudatlanul is ellenséges megjegyzéseket tesz gyermeke előtt az iskolára, a tanerőre, olyan hibák miatt, amelyekről az esetleg nem is tehet. És mindezek után csodálkozik azon, hogy gyermeke kedv nélkül tanul, nem szívesen megy az iskolába, hogy nem becsülli az iskolát, neveleket, hogy fegyelmezetlen.

Különösen egyes gimnáziumok tantestületeiben tartja még magát az a káros jelenség, hogy nem értékelik eléggé a gimnázium általános nevelőjellegét. Nem harcolnak a kötelező iskolalátogatás 100%-os megvalósításáért, a rosszmagaviseletű és gyengébben tanuló növendékeiktől a régi »úri« iskola szellemében igyekeznek — mint ballasztól — megszabadulni, ahelyett, hogy nevelésükre több gondot fordítanának. — Semmiképpen sem hallgathatjuk el azonban az iskolalátogatásban elért szép eredményeket különösen a folyó tanévben, amikor legtöbb helyen az iskolaköteles tanulók 99—100%-a jár az iskolákba, mint pl. Kupuszinán, Jermenovcin, Feketitsen stb.

AZ OKTATÓ KÁDEREK

Az iskola munkája általában olyan, amilyen a benne működő tanerő. Ahol az előadók tervvel, odaadással, szeretettel dolgoznak, ott az eredmény is jó. Azonban a legnagyobb igyekezettel, jóakarattal sem adhatja a tanerő azt, amivel ő maga nem rendelkezik. A tanuló tudása legfeljebb a tanerő tudásának színvonaláig emelkedhet. Mivel pedig tanerőink jó része képesítésének nem megfelelő, magasabb képesítést kívánó munkát végez, ez a tény feltétlenül kihat a végzett munka minőségére. Nézzük csak hogyan állunk a tanerő káderek kérdésével.

ELEMI ISKOLÁK

635 elemi iskolai tagozatunk van 30.706 tanulóval. A 635 tagozaton 519 tanító működik, ezek közül 315-nek rendes képesítése, diplomája van, míg 204 az úgynevezett segédtanítók száma. A diplomás tanítók egyrésze fiatal, a megszállás, háború miatt rendetlenül végazte iskoláit. Kevés tapasztalattal rendelkeznek és fiatalos lendületük, dolgozniakarássuk az, ami értékes munkaerővé teszi őket. Kevés közepes életkorú, régi Jugoszláviában diplomált tanítónk van. A régi Jugoszláviában a

beogradí tanítóképző magyar tagozatán mindössze tizenhárman szereztek oklevelet és csekély azoknak a magyar tanítóknak száma is, akik szembe tanítóképzőkben nyertek képesítést. Ezek legnagyobb fogyatékosága, hogy gyengén beszélik anyanyelvüket, különösen a magyar szakkielvezéseket nem tudják, bár másrésről ők a magyar tanítóság legmunkaképesebb része. Azok a tanítóink, akik még 1918 előtt szereztek diplomájukat, 30 éves és még több tanítói szolgálattal hátuk megett, szép munkát végeznek. Sokan közülük egészen fiatalos lendülettel dolgoznak még ma is. Az idő azonban eljár, s nálunk a legnagyobb baj, hogy a legidősebb tanítórétegnek nincs utánpótlása. A legidősebb, kb. 30 éven felüli szolgálattal rendelkező tanítók és a fiatal, mondhatnám most dolgozni kezdő tanítók között nagy hézag van, amelyet csak hely-lyel közel töltenek be a régi Jugoszláviában diplomált tanerők.

A fiatal tanítók egyrésze a megszállás éveiben szerezte oklevelét. A felszabadulás óta nem teljes adatok szerint 160 magyar tanító tette le a képesítővizsgát, ez a szám okleveles tanítóink kb. 35%-át teszi. Ők ma a legnagyobb ígéret, tőlük várhatunk legtöbbet.

Elemi iskoláinkban és progimnáziumainkban 204 képesítés nélküli tanító dolgozik. Nagy igyekezettel, lendülettel dolgoznak, sokszor tanónak, néha két tagozattal is, sőt Szabadka külterületén két segédtanítónak három tagozata van. Emellett tanulnak. Kétszeresen kell készülniök minden órára, minden tanítási egységre, ezenfelül tanulnak, készülnek, hogy a tanítói oklevelet is minél előbb megszerezzék. Minden dicséretet megérdemelnek ezek a tanerőink. Derekas munkát végeznek az iskolákban és legtöbbször az iskolán kívüli is. Környezetükbe életet, lendületet visznek, mozgató erővé válnak.

Meglehetősen nagy probléma, hogy milyen módon pótoljuk képesítés nélküli tanerőink hiányos tudását, hogyan biztosítsuk nekik az oklevél minél előbbi megszerzését. Legtöbben négy középiskolát végeztek, majd 3 hónapos tanfolyam után kerültek az elemi iskolába dolgozni. Egy részük még a megszállás alatt végezte ezt a tanfolyamot Bánátaban, mások a felszabadulás után 1945-ben Zentán, Szabadkán és Zrenyaninban. Azóta még két tanfolyamon vettek részt 1946 és 47 nyarán Szabadkán és Zrenyaninban, most pedig az oklevél megszerzésének kérdése elé kerültek, amelynek megszerzése az ő helyzetükben bizony nem lebecsülendő feladat.

Elemi iskoláinkban ma egy tagozatra átlag 48 tanuló jut, míg egy tanítóra 59. Így első pillantásra talán nem is látszik ez a szám túlnagynak. Azonban tudnunk kell azt, hogy a tanulók száma nem egyenletesen oszlik meg az egyes tagozatokon. Iskolahálózatunk állandóan bővüljön olyanformán, hogy minden iskolaköteles gyermeknek lehetővé tegyük a tanulást. Csak ebben a tanévben 81 új magyar tagozat nyílt meg, ezeknek egy része állami birtokokon, hol egészen kis számú tanulót öltenek fel, leginkább 20—30-at. Vannak kísérletszámú tanyai tagozataink is.

De a tanítókat se lehet egyenletesen szétosztani. Nagyon sokszor figyelembe kell venni a progimnázium, vagy algimnázium szükségleteit, ahol az elemi iskolai tanítók kisegítő órákat tartanak. Természetes, hogy ezekre a tanítókra lehetőleg kisebblétszámú osztály marad. Így áll előttünk azután a helyzet, hogy tanítóink egy része két tagozaton dolgozik, délelőtt délután. Akinek nincs két tagozata, sokszor kisegít az algimnáziumban, vagy progimnáziumban.

Tanítóinkra hárul az írástudási mozgalom munkájából a legnagyobb rész, ezenkívül az iskolán kívüli kulturális munkák különböző formái, a kul-

túrkörökben, szakszervezetben, valamint a szövctkezetekben. — Mind-ebből láthatjuk, hogy elemi iskolai tanítóinknak nagy munkafeladataik vannak és dicséretükre legyen mondva, ók nagyrészt meg is felelnek a feladatoknak.

PROGIMNÁZIUMOK

Legifjabb iskoláink a háromosztályos progimnáziumok. 22 progimnáziumunkban 3.089 iskolaköteles tanul 63 tagozaton, az előadók száma 82. Ezek szinte kivétel nélkül okleveles tanítók. A progimnázium átmeneti iskolatípus, amely valószínűleg még ebben az évben megszűnik. Feladata az volt, hogy áthidalja az úrt, amely az elemi iskola felső osztályai, a polgári iskola, valamint az »úri« iskola a gimnázium között fennállott. Biztosítania kellett az egységes oktatási eljárást a demokratikus iskolában, amelynek alapján azután megvalósíthatjuk majd az egységes iskolatípust, a mindenkire nézve egyforma nevelődéssel bíró kötelező, általános héteves iskolát.

A progimnázium átmeneti jellegéből adódnak legnagyobbészt általános, átmeneti jellegű fogyatékoságai is. Ilyen fogyatékoságok:

Szinte minden anyagi támogatás nélkül indultak meg. Leginkább az elemi iskola épületében vannak elhelyezve, annak bútorzatát, felszerelését használják, sokszor az elemi iskola költségvetéséből élnek. Természetes, hogy mint új iskolák, legtöbb esetben hiányosan vannak felszerelve. Ezt a nehézséget elég nagy feladat elttintetni, nem mintha a költségvetésben nem lehetne helyet biztosítani a felszerelésre, hanem egyszerűen az anyaghiány miatt. Kevés a bútor, a taneszköz, s ez értelhető is, ha figyelembe vesszük, hogy a szerb népköztársaság területén az iskolaépületeknek több mint fele elpusztult, vagy megsérült, a megsérülés pedig szinte mindig a felszerelés megsemmisülését jelenti. Mivel progimnáziumaink iskolaköteles tanulói 11 éven felüliek, akik a házi, mezői munkáknál már komoly segítséget jelentenek, meglehetősen nehézséget jelentett az iskolafátogatás biztosítása. A tanerők és a tömegszervezetek munkája nyomán, az iskolakötelesek 92%-a jár rendszeren a magyar tagozatokon.

A progimnáziumban gimnáziumi rendszerű oktatás folyik, a gimnázium részére előírt tanterv szerint, szakelőadókkal. Egy-egy előadó 3—4 tantárgyat tanít. Ezek leginkább fiatal tanítók, akik most tanulják szaktárgyaikat, legtöbbjük a Pedagógiai Főiskola rendkívüli hallgatója. Tanulmányi szabadságot kapnak a vizsgák idejére; az állam biztosítja munkában levő tanítóinak is a magasabb képesítés lehetőségét. A Főiskola tananyagát, amelyet a rendes hallgatók 2 évig tanulnak, a rendkívüli hallgatók a terv szerint 3 év alatt végzik el.

GIMNÁZIUMOK

A 3 fő és 20 algimnáziumban 175 tagozaton 7.724 tanuló van, 6.689 az alsó, 1.035 a felső osztályokban. A magyar gimnáziumi tanerők száma 146. — Gimnáziumaink sem dicsekedhetnek, hogy sokkal jobb a helyzetük, mint a progimnáziumokban. Épületeik egyes helyeken megfelelőbbek, mint pl. Novi Szádon, Zrenyaninban, Bacsán, Zentán és Szabadkán a főgimnázium, azonban ezek is rendszerint túlzásfoltak, hiányos, vagy pedig rongált feltárral. A hiányos bútorzat átmeneti nehézségeket is okozott, mint pl. Temerinben, ahol megesezt, hogy néhány tanulónak végig kellett állnia a tanítást, azonban ezt a nehézséget helyesebb szervezéssel megoldották.

Kik a gimnáziumok előadói? Képesített tanáruink kevés van. Tanári oklevéllel rendelkező előadónk csak itt-ott akad, kisszámú azok száma is, akik 1945—46-ban elvégezték az egyéves tanári tanfolyamot. Legtöbb előadó a gimnáziumokban tanító, ezek a progimnáziumi előadókkal együtt igyekeznek szakképzettségüket tökéletesíteni a Pedagógiai Főiskolán és a szakösszejeveteleken. Vannak ezenkívül egyetemi végzettségű előadónk, akik bár nem tanárnak készülttek, ma szép eredménnyel tartanak. A progimnáziumi előadók átlag 28—30 órával dolgoznak hetenként, ezenkívül a különféle tanfolyamokon tartanak órákat.

Késésgkívül az előadók munkáját is dícséri pl. a zentai főgimnázium szép eredménye, melynek nyolcadik osztályában ma egyetlen gyenge osztályzat sincs, a zrenjanini főgimnázium, ahol 3 felső osztályban minden tanuló megszerezte a testnevelési jelvényt.

Az eddigiekből láthatjuk, milyen nehéz káderkérdéssel küzdenek iskoláink. Nem is beszélve segédtanítóink tanítói képesítéséről, tanítóink tanárokká képesítéséről, itt van a hiányzó tanerők kérdése, 116 tanító kellene sürgősen az elemi iskolákba, kb. 50—60 magyar tanerőre lenne szükség a progimnáziumokban és gimnáziumokban. Igen ám! de az egy tanítóra jutó tanulók számát csökkenteni kell, úgyszintén a gimnáziumokban az egy tanerőre jutó órák számát, amellett itt még a tanulók és iskolák szaporodásával is számolnunk kell!

Szabadkán és Novi Szádon működik magyar tanítóképző, 14 tagozaton 520 magyar tanítóképzős tanul. Közülük 86 a negyedikes, akik az idén mennek képesítővizgára. Ifjúságunk szép számban választotta a tanítói pályát élethivatásul. De ez még mind nem elég! Hiszen az internátusokba is nevelőket kell adnunk, a különböző szakiskolák is állandóan kérik a tanítókat! A Pedagógiai Főiskolának 36 magyar hallgatója van, ezek közül 14 az idén megy képesítő vizsgára. Tehát itt még nehezebb a helyzet, mint a tanítóknál.

AZ OKTATÁS

Ez az általános helyzetkép. De nem árt, ha foglalkozunk egy kicsit az iskoláinkban folyó munkával, ha az oktatás kérdését — ezzel együtt tanerőink munkáját is — minőségi szempontból vizsgáljuk.

A magyar iskolákban az általános tanulmányi eredmény valamivel gyengébb, mint pl. Vajdaság szerb, vagy horvát nyelvű iskoláiban. Ez a tény bizonyos mértékig megmagyarázható, ha figyelembe vesszük, hogy a magyar tanerők szakképzettség terén elmaradnak szerb kártársaik mögött, amint azt a fenti leírásból is láthatjuk. A magyarázat azonban semmiképpen sem lehet annak arra, hogy belenyugodjunk ebbe a helyzetbe. Sőt! Erős harcra van szükségünk, hogy a tanítást minőségileg feljavítsuk! Harcolnunk kell a tudományos oktatás megvalósításáért, a határozott ideológiai állásfoglalásért iskoláinkban. Tanerőinkre nagyon sok esetben jellemző a határozatlanság, ingadoznak a hagyományos felfogás, az előítéletek és a tudományos igazság között. Elkődösztik a valóságot, a tudományos tényeket, nem ellenkező meggyőződésből, hanem kényelmes határozatlanságból, mert »senkit sem akarnak megsérteni«, szépek akarnak maradni mindenfelé. Legkirívóbb példa ennek az állításnak igazolására az, amikor a fiatal, 27 éves progimnáziumi előadó elmeséli tanulóinak, hogy a vallás magyarázata szerint az embert isten teremtette, míg a tudomány magyarázata szerint az ember a »majomtól származik«; ha akarjátok azt hiszitek, ha akarjátok ezt! Hasonló eset az egyik főgimnáziumban is megtörtént. Jellemző példa nemcsak az illető tanerő ingadozó álláspontjára, hanem igen

sok tanerőnk határozatlanságára is. Kénytelenek a tudományos magyarázatot megadni az osztályban, de nem meggyőződésből teszik, nem azért, mert tanulás, kutatás útján rájöttek, hogy ennek tényleg így kell lennie, hanem azért, mert ezt így kívánják a fölöttesek, tehát így kell csinálni. A legkényvemesebb pedig, ha nem töröm a fejem, hanem egyszerűen leadom az anyagot, alaposabb magyarázat nélkül. De hogy patriarhális nevelésben, részestül lelküismeretét is megnyugtassa, hozzát teszi, hogy az nem biztos hogy így van, tehát nem kell okvetlenül elhinni. S mivel tudományos magyarázatot nem is igyekszük adni, a dolog abban marad, s tanulók kétségben maradnak afelől, hogy most már mit is higjenek.

Vagy egy másik példa a világnézeti elködösítésre. Szintén fiatal, 22 éves gimnáziumi előadónó egy forradalmi költő versét, amelyben az a nép harcos fiainak küzdelmeiről, szenvedéseiről beszél, olyan formában adja elő, hogy a harcos proletár versből érzélgős, siránkozó jajongás lesz, s mivel tehetségesen adja elő a verset, könnyet csal a gyermekek szemébe. A múltba révedő busongás lett a vers hatása, akkor, amikor a kéznek ökölbe kellett volna szorulnia, a fölemelt fejnek, a csillogó szemeknek kemény elszántságot, jövőbenézést kellett volna kifejeznie. Tipikus elködösítés, megint csak a kényvelmes határozatlanság állásfoglalása, a világos határozott tények ellen.

Tanerőinknek ezek a gyengéi az oka főként annak, hogy a magyar tanulók tudása bizonytalan. A dolgok helytelen beállítása, a határozatlan állásfoglalás következményeként a tanulók is határozatlanok, bizonytalanok lesznek. Érdekes, hogy azok a tanerők, akik így dolgoznak, nem látják be, hogy mekkora kárt okoznak a fejlődő ifjúság jellemében, mennyire bizonytalanná teszik határozott egyéniség kialakulását, mennyire kétes értékűvé teszik tanulóink tudását!

Iskolánk helyzetével összefüggő két hibára szeretnék még rámutatni. A magyar tagozatok leginkább közös igazgatóság alatt vannak a szerb tagozatokkal, kivéve a noviszádi tanítóképzőt, a zrenyanini, szabadkai főgimnáziumot és a zentai, szabadkai aligimnáziumot, azután több progimnáziumot és elemi iskolát. Talán nem lehet kizárólag a két csoporthoz kötni a két jelenséget, amit el akarok mondani, de mindenesetre a leghatározottabban így jelentkeznek.

Az első jelenség, hogy tanerőnk nem éreznek felelősséget iskolájuk munkájáért olyan helyeken, ahol szerb és magyar tagozatok vannak együtt és az igazgató szerb. Valahogy olyan állásfoglalás tapasztalható, hogy az igazgató felel az iskoláért, én a saját óráimért. Nem érzik azt, hogy egy iskola, egy magyar tannyelvű iskola munkájáért nem lehet felelőssé tenni egy igazgatót, aki esetleg nem is tud magyarul, hanem az iskola munkájáért az egész tantestület felel, a magyar tagozat munkájáért a magyar tanerők! Sok tanerőnk nem érzi még eléggé a felelősséget munkájáért, tanítványai sorsáért, iskolájáért, hanem dolgozik gépiesen, hivatalnokmódra elvégzi amit parancsolnak neki.

A tiszta magyar iskolákban jelentkezik legtöbbször a magyar tanulók elkülönülése. Talán nem lehet ezt a jelenséget sovánizmusnak bélyegezni, de mindenesetre nem egészséges jelenség, amikor pl. a zrenyanini magyar főgimnázium tanulói önmagukba zárkozva élnek, dolgoznak, a városi ifjúság munkájában nem vesznek részt a szerb ifjakkal közösen, az ifjúság előadásait nem látogatják. Ez a helyzet nemcsak a zrenyanini magyar gimnáziumban tapasztalható, azonban itt tűnik legélesebben szembe, mivel az iskola teljesen különálló. Világos, hogy ilyen állapot egy iskola ifjúságánál ma, amikor a testvéri jogszo-

láv népközösség kialakításán dolgozunk, egészségtelen. S azt hiszem nem tévedek, amikor azt mondom, hogy a tanulók viselkedése elsősorban a tanári kar állásfoglalásán, példaadásán múlik.

Határozott, bátor kiállás, nézetek tisztázása a vélemények harcában az, ami nagyon nagy fogyatékoságot jelent magyar tanerőinknél. Márpedig minél előbb el kell érniük a megfelelő határozottságot, önállóságot! A magyar iskolák a közeljövőben magyar igazgatókat kapnak. Akkor azután a gyakorlatban kell megmutatnunk mennyi önállósággal, felelősségérzettel rendelkezünk. Elvállik, hogy az a nagy szorgalom, odaadás, a nevelői munka szeretete, amely tanerőinknél tapasztalható, párosul-e megfelelő bátorsággal, hogy a meglevő hibákat, hiányosságokat eltüntessük, hogy iskoláink a szabad jugoszláv népközösség részére szabad, határozott világnézetű magyar polgárokat neveljenek.

LATAK ISTVÁN.

VERHETETLEN MÁRCIUS

Százesztendő előtt pirkadott fel
Robotbagörnyedtek Márciusa,
Százesztendő előtt vihar indult,
S riadó harsant fel: Most vagy soha!

Ami bátor, ami szépség s csodás,
Nagy Március mindazt lobogtatta,
Kalodás világ szűk lett s nem illett
Franciára, lengyelre, magyarra.

Polgárok, diákok, kispapok,
Úzött jobbágyok, mesterlegények
Szabadon szóltak, s fegyvert ragadtak
A munka jogán, s jogán a vérnek.

A vér jogán is, deresen hullott
Jobbágyvér jogán, s szabadsághősök
Századokig hullajtott vérjogán,
Mely zsarnokok piacán esőzött.

És a gond és a verejték népe
Győzött is dözsölő henyek hadán,
Boldog élet reménye gyűlt akkor
A Népek Negyvennyolcas Tavaszán.

És hiába jött aztán fergeteg,
S hiába taposták el a jogot,
Mert minden embernek mért Március,
Szabadság-zászló azóta lobog.

Ha egyik nép kezéből kiverte
A zsarnokság dühödött ereje,
Másik nép ragadta föl szilajon,
S lengetik és rohamoznak vele.

Akkor Kossuth s Petőfi kezében lengett,
Ma Tito emelte magasra,
És görög, kínai és maláj
Zúdul vele nagy-nagy viadalra.

Emberi jog s nemzeti szabadság...
De sok vér hullt el azóta érted! —
Verhetetlen Március, világíts,
És utadra téríts minden népet!

A TOLVAJ

Irta: Gál László

Ácsorgott a kirakatok előtt. Valami nagy ünnepre készültek a boltosok, az üvegfalak mögé egész játékvilágokat építettek. Egy zuzmarával borított papirmaasé alagút alól pompás kis mozdony robogott elő, még lámpája is volt, igazi tengelye, kerekei. És a kirakat jobbsarkában, túl a barátságosan hunyorgó jegesmedvén, vitéz ólomkatonák ostromolták a felvonóhidas büszke várat, amelyet ugyancsak vitéz ólomkatonák védtek halálig. Hegyi bácsi híres játékboltjának kirakata százszerű villanylámpák szikrázó fényében tündöklött... Könyvek voltak a kirakatban, édesképű mesekönyvek, meg a serdültebb ifjúság számára is Verne Gyulák, May Károlyok és a De Amicis puhára pácolt „Sziv“-e és aztán Meteor-játék is, ami olyan, hogy mindent lehet építeni belőle, hidat, darút, gőzgépet, autóbiliót.

Vattahó hullott a kirakatban, az is olyan volt, mint az igazi, fehér volt és puha, csak nem olvadt el soha. És a nagy vattahullásban egy táblát is akasztott a Hegyi bácsi a kirakatba, hogy: „Engedjétek hozzám a kisdedeket“. Ezt a szülőknél szánta a Hegyi bácsi, hogy a szülők engedjék a boltjába a kisdedeket, meg a nagyobb kisdedeket is, mert ünnep lesz, szép gyermekünnep és vegyenek May Károlyt, építőkockát, vasutat, medvét, Hófehérekét és ólomkatonát.

Szíve volt a nagyvárosnak, jó, ünnepelőtti meleg szíve. Lám, cukor is volt a másik kirakatban, olyan háromszínű, csavaros cukor, szopogatni való, nem egyszerre megrágni, lenyelni. És csokoládé is volt, tarka skatulyákban és skatulya nélkül is, pirosba, aranyba, meg ezüstbe öltöztetve. És volt savanyu cukor is, aki azt szereti; meg erős is az öregebbeknek és mentholos, meg gumicukor.

Aztán narancs is volt, komolysárga, gömbölyű narancs és bőlcsern barnuló banánok és ananász is volt, olyan savanykás, jóízű ananász és kócos kókuszdió.

Itt volt a Hegyi bácsi boltja, mindjárt az utcasarkon és szemben vele a tömjénszagos nagy templom, csupa tűhegyes tornyokkal a barátságos szobrok nézték a tetejéről a Hegyi bácsi csillogó boltját, hogy „Engedjétek hozzám a kisdedeket“ és biztosan örültek nekik is a játékmédvének és az építőkockának és a May Károlynak. A barátságos képű szobroknak is volt parolájuk, nem csak a Hegyi bácsi híres játékboltjának. A fejük felett volt a parola és azt mondta: „Én vagyok az út, igazság és az élet“. Ez is szép parola volt, kiegészítette a Hegyi bácsiét. Mostanában ugyan inkább a Hegyi bácsi boltja felé vezetett a gyerekek útja és az az igazság, hogy minden gyerekeknek játéka legyen ilyenkor, akkor szép az élet.

Péter élete nem volt szép és játéka sem volt, a kókuszdióról meg azt sem tudta, hogy kókuszfáról szedik-e, vagy csak úgy elültetik, mint a hagymát és aztán a sarki kofa kihuzza a fölből és eladja, persze, jó drágán. A hagymát ismerte Péter, szerette is, sokszor reggelizték, meg vacsorázták. Kenyeret hajával, meg hagymával, ez már

három fogás — így kinevelték saját magukat, de azért jólaktak, ha volt. Mert volt ugyanis, hogy nem volt. Vagy kenyér, vagy hagyma, vagy egyik se.

Most ott állott a Hegyi bácsi boltja előtt, a szigorú üvegfal előtt és nézte a kisvasutat. A kis ólommasiniszta az jci-pici feljárón állott (ez egészen szabálytalan, mert a masiniszta álljon a kerekei és a foggantyúi mellett és ne a lépcsőn) és mintha Péternek intett volna: jöjj és vedyél meg, szívesen megyek hozzátok. És a játék-medve is integetett és a May Károly borítólapján az Old Shatter-hand is, a sujtó öklü, akit már ismert Péter, mert az iskolakönyvtárban is volt egy rongyos May Károly, csak a közepéből hiányzott tiz-tizenöt oldal és az utolsó oldalra valaki ráfirkálta, „nagyon jó könyv, én is elmegyek indiánokra vadászni, ha felnövök“.

Ebből a May Károlyból, itt a Hegyi bácsi kirakatában, úgy látszott nem hiányzik semmi, ebben komplett benne vannak az összes apacheek és irókézek. Ezt a könyvet nagyon szerette volna Péter és a várat is az ólomkatonákkal és a Meteor-t is, amiből darut is lehetett építeni, meg malmot is, ha éppen malmot akart építeni az ember.

Szerette volna a kókuszdiót is, mert olyan szőrös volt és az ananászt is, mert az nem volt szőrös, és a narancsot is, mert az is jó volt. Az ember lehámozza a sárgát róla, de azt is megeszi később, előbb azonban gerezdekre bontja és elszopogatta egyiket a másik után és a magokat kiköpi. Az is nagyon jó, a magokat kiköpní, mert akkor már benne van a szájban a narancsnak friss, édesen savanykás íze és azt nem lehet kiköpní és nem is kell.

Cukrot is evett volna, medvecukrot, feketét. A medvecukorban az a jó, hogy nagyon sokáig tart és amikor elfogy, akkor már annyira unja az ember, hogy nem is sajnálja. Egészen máskép van a csokoládéval. Az ember megfogadja, hogy nem rágja el, csak szopogatja, lassan szopogatja, de mikor a szájába kerül, akkor mégiscsak beleharap, nagyokat harap, nagyokat nyel és amikor elfogy, az nagy szomorúság. A krumpliecukor meg tisztára a szegények cukra. Nem az egészen szegényeké, mert azoknak nem jut belőle, hanem a fél-szegényeké, mondjuk, akinek az apja díjnok a városházán és amikor elsején kezébe nyomják a száztizenkét korona 56 fillér fizetést, akkor

hat fillérért krumpliecukrot vesz a fiának. Édes is, hamar betelik vele, mert olyan jó nyomós cukor, sok vizet kíván.

Péternek nem volt díjnok apja, semmilyen apja sem volt, csak anyja volt, aki könyveket árult, de nem üzletben. Házról-házra járt az anyja, becsöngetett idegen lakásokba és mindig dobogott a szíve, amikor csöngetett: hogy most talán most... A Magyar Nemzet Történetét árulta tiz aranyozott félbörkötésű kötetben, merített papíron, mélynyomású képekkel, szerkesztette Szilágyi Sándor, kiadta az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat. Árulta, árulta volna, de nem igen kellett a Magyar Nemzet Története a félbörkötésben, pedig előnyös havi részletre árulta, három koronákkal is lehetett fizetni és a három koronát se kellett lefizetni előre, csak aláírni az előfizetési ívet, de még így sem kellett. Végignézték a Péter anyját, amikor becsöngetett, végignézték és volt, aki kedvesen mosolygott: „Köszönöm, éppen el vagyunk látva történelemmel...“, de olyan is volt, aki gorombáskodott, hogy éppen elég baja van neki azzal, ami manapság történik, hagyják békében az Árpád kórral, meg a többi

korokkal. Bizony, Árpád vezér könnyebben jutott be a vereckei szoroson, mint a jobb polgári családok könyvesszokrényébe. Mert csak jobb polgári családokhoz csöngetett be Péter édesmamája, akik az összes komforttal ellátott új bérpalotákban laktak, első-, második-, harmadik-, negyedik emeleten. Munkáscsaládokhoz nem járt, gondolta, azok még inkább ismerik a történelmet, mint a jobb polgáriak, azoknak nem kell Szilágyi Sándor havi három koronáért. Pedig jobb lett volna, ha a munkáscsaládokhoz viszi el Árpád vezért, azok összkomfort nélkül ugyan, de legalább a földszinten laktak és megspórolta volna az emeleteket. Venni úgysem vette senki, sem ezt, sem a Magyar Családok Kincsesárát, mert azt is árulta volna havi két koronáért és az „Orvos a családban“ sem kellett senkinek, mert akkor ugy látszik, még mindenki egészséges volt az országban.

Ilyen irodalmat árult Péter édesmamája és jutalékot kapott az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulattól, de csak az eladott könyvek után kapott jutalékot. Azért, hogy felmászott az első-, második-, harmadik- és negyedik emeletre, hogy lihegett és kirugták a jobb polgári családok, azért nem kapott semmit. Pedig mostanában nagyon szeretett volna jutalékot kapni, ő is észrevette, hogy kivirágoztak a kirakatok és ő azt is tudta, hogy a Hegyi bácsi csak úgy kírta a parolát, hogy engedjétek hozzám a kisdédemet, mert hiába is engedné Péterkét a Hegyi bácsihoz pénz nélkül. Péterkét éppen úgy kidobná Hegyi bácsi, mint ahogy őt is a jobb polgáriak, akiknek nem kell Árpád a félbörkötésben.

Állt Péter a kirakat előtt, sokáig állt ott. Nézte a mamákat a kislífiúkkal, akik bementek és kijöttek. Amikor benyitottak, a kislífiúk arcára éppen úgy ráült az éhség, mint Péterére. Amikor kijöttek, már kikerekedett az arcuk, nevettek és a csomagokat tapogatták. Akkor már csillogott a szemük, az arcuk piros volt és szinte röptette őket az izgalom hazafelé. A mamák is mosolyogtak, látszott rajtuk, hogy ők is boldogok most, együtt örülnek a gyerekekkel. Csak Péter áldogált a kirakat előtt éhesen. Nagyon éhes volt a kisasútra, a várra, May Károlyra. Arra a kis pisztolyra is, ami ott lógott a kirakat falán és felette egy cédő tábla volt, piros-kék-körökkel és a közepén egy nagy szám: 100. Aki oda beletalált, az százat kapott, aki csak a külső köröket, az tízet, huszat, ötvenet — kinek hogyan sikerült. Azt a pisztolyt is nagyon szerette volna Péter. Biztos volt benne, hogy a százast találná, ha az övé lenne.

Nézte a kirakatot és fájt a szíve. Nem is gondolná az ember, hogy milyen nagyon tud fájni egy ilyen kicsi gyerekszív. Előbb csak nézte a gyerekeket és a mamákat, akik bementek és kijöttek. Aztán már valami keserűt érzett a toroka körül. S amikor beentről a Hegyi bácsi — biztosan ő volt, mert nagyon jóságos és megelégedett arcú volt az illető — belenyúlt a kirakatba és kivette a mozdonyt és a masinisztát a lépcsőn; azt, aki olyan kedvesen intégetett Péternek, akkor már könnyek gyűltek a szemébe. Nem sírt, inkább mérgeződött. Mert nagy méreg is összegyűlhet egy ilyen kislífiúban. Ugy érezte, hogy az a kalapos-tollas mama, meg a kerek arcú fia, őtöle lopják el a masinisztát, meg a mozdonyt. És abban is biztos volt, hogy a kalapos-tollas nem vett Árpádot az édesmamától. Inkább a masinisztát vette.

Jöttek-mentek a mamák és fiúk és lányok. Péter maga sem tudta hogyan, s egyszerre csak az egyik idegen mama mögé szegő-

dött és bent volt az üzletben. Hát az kész csoda volt! A kirakat fia se lehetett volna Hegyi bácsi Engedjétek hozzám-üzletének. Minden volt ebben az üzletben. Akkora labdák, mint Péter feje, de még nagyobbak is. És az üzlet egyik sarkában, kis karosszékben, egy baba üldögélt, szöke haja volt és Jakkcipője és gyönyörű ruhácskája. És fjak voltak az üzletben és nyilak és pusokák. Aztán korcsolyák, sitalpak és sbotok. Aztán társasjátékok, emeletnyi magasságban felrakott skatulyákban. Indián-ruhák és sátrak és tucaityi, de egészen igazi tomahawk, olyan sebalta-secsákány, amit az indiánok akkor használtak, mikor elássák a földbe és ez békét jelent. Péter jól tudta, mert ez a rész nem hiányzott a May Károlyból. És könyvek, jaj, mennyi könyv... És nem félborbe kötött, vastag, havivészletre könyvek, hanem igaziak, vernegyulák, maykárolyok salgariemlék. Csupa kaland, csupa szabadulás az Arpád kortól és a Ferenc József kortól, a kenyéren-hagymán kortól és a jaj megint nem gyűlt össze a házbér-kortól.

Állt Péter, állt a könyvespolc mellett... A Winnetou is ott volt a polcon, azt olvasta Péter az iskolakönyvtárból és abból hiányzott a legérdekesebb tizenöt oldal, amikor Winnetou éppen lóra ült, hogy bosszút álljon az áruló kommancsokon, akik betörték az apacheok vadászterületére és feldúlták, felégették. Még az asszonyokat is megölték azok a gonosz kommancsok és a gyerekeket is. Ilyen gonosz-ságra csak a kommancsok képesek... És akkor lóra ült a nemes Winnetou... és Péter nem tudta tovább, mert attól kezdve hiányzott a könyvből... biztosan egy kommancs-diakpajtása tépte ki... talán sárkányt ragasztott a nemes Winnetou bosszújából... Most megtudhatná, Péter, hogy merre lovagol a nemes bosszúálló... Most megtudhatná.

A keze akaratlanul a könyv felé tétovázott. Már a kezében volt, már gyűrte volna a matrözblúz alá. Akkor valaki rácsapott a kezére:

— Tolvaj!

A jóságos arcú Engedjétek hozzám-bácsi ordított. És néhány mama megvetően lefelé biggyesztette a szájaszélét. És a kislányok tágrameredt szemekkel bámultak Péterre.

— Tolvaj!

Engedjétek hozzám-bácsi már a fülét cibálta. — Rendőrségre vele! — méltatlankodott egy jószagú dáma. Matrözblúza alól kilátzott a Winnetou. Azt ne bántsák — kiabálta Engedjétek hozzám-bácsi —, az bűnjel, hadd lássa a rendőr. — Szégyentelen! — sivitotta egy másik mama és a harmadik, kislánya szöske fejét simogatta: — Sose lopj, kislány, látod, így jár a tolvaj.

Péternek sajgott a füle, de egy szót se szólt. A szeméből csorogtak a könnyek, méregtől is, szégyentől is. És akkor tekintélyes kövérséggel begurult a rendőr és Engedjétek hozzám-bácsi fuldokolva hozzákezdett:

— Figyeltem a kölyköt... Az én üzletembe nem igen járnak ilyen rongyosok. Előbb csak ott settenkedett a játékok körül, aztán ideállt a könyvespolc elé és a könyveket bámulta. Én néztem. A gazember a vékonyabb könyvekre rá se nézett... Pont, ezt a vastagot akarta... Tíz korona...

A rendőr maga elé állította Pétert és dörmögő hangon megkérdezte:

— Mit akartál ezzel a könyvvel?

— Olvasni — felelte Péter fojtottan —, olvasni akartam.

— A csirkefogó! — sziszegte Engedjétek hozzám-bácsi. — Olvasni akart a csirkefogó! Vigye be, biztos úr, be kell zárni az ályet! Tolvaj lesz belőle úgy is, betörő, kommunista!

— No, gyere fiam, — mondta a rendőr és a fiára gondolt, aki nek szintén nem telik játéokra, könyvre, cukorra. — Hja, a kötelesség... — gondolta keservesen — az istennyila csapjon az urakba.

Kifelé indultak. A jószagú mamák szájaszélén még ott volt a görbe gúny. Az ő fiúk nem tolvaj. Az ugyancsak jószagú kislányok izgatottan hüledeztek: „sötét dutyiba csukja a rendőrbácsi, biztosan... Kenyérre és vízre fogja a lopót...”

— No, Pistika — mondta az egyik mama — most látod, hová jut az, aki nem tartja be a tizparancsolatot... A rossz fiúk dutyiba kerülnek, mi meg elmegyünk a cukrászdába, tejszínhabos kávét iszunk... Akarod?

Engedjétek hozzám-bácsi még mindig lihegett a felháborodástól:

— Bocsánatot kérek, nagyságos asszonyom... Ilyesminek van kitéve az ember ebben a romlott városban... Borzasztó idők!

És Péter dacos szótlansággal ballagott a rendőr oldalán, csak befelé motyogta hangtalanul:

— Olvasni akartam.. Olvasni akartam...

ZÁKANY ANTAL:

M O S Z K V A

*Volt-fészke a kárnak,
Elvarázsolt nagy őst-láp, —
Van-e még kívüled város,
Mely annyi kárhozást kiált?*

*Van-e még, ki mint te győzött
A múlandóság hatalma fölött,
Koldus-számkivetve, ki a nemesség
Ily páratlan díszébe öltözött?*

*Egyszerű név, de megremeg
Ki hallja: Moszkva,
Ki magának vall, s akit átölel
Karjaid meleg, sokmért földes-hossza;*

*S aki igazságodat áhítja
Úzött, messzi, de jóhitű-gyereked,
Vérző sötétben, bár elborongva,
De jószágodban sose kételkedt ...*

*És ma is vall még, csodál,
Él és áhít örökidőkhig,
Éltet, mint igazában újat,
Emberit, a bús harcaiban — ősit!*

EMLÉKEZÉS AZ ÚJ GYÁRBAN

*Kiléptem kapuján régen, mint suttyó
Legényke, kit sorvasztott piszka, korma,
Hogy fölmérjem járomba-járatott szabályait
Mik emberöltőkön át sujtottak a dolgozókra ...*

*Ma látom itt törvényeinket megfoganni
A borus ég kerek sáfora alatt,
S megértem, hogy az igazságnak mért kellett
Elsőnek kimenni innét, midőn a kezek*

*Leszálltak a műről, ezek az acéltükörű
Olajban edzett
Fénylő szentjánosbogarak ...*

*Megértem a kohók mormolásán
Fölajzott keservét a megváltó-agyvelőknek,
S értem szitokkal-vértezett hatalmát
A szétfröccsenő forró szóözönnek ...*

*S végül értem kigyózó-kinját a vas idegének,
Amint rándul az ütések roppant ütemére,
S érzem az álló kristály-osengését,
Mely azt sikoltja: béke! béke!*

KUTYÁK

Irta: Gajdos Tibor

A gyér lánggal plislákoló petróleumlámpa a kis alacsony irodahelységet is alig világította be; de már nem is szükséges a világítás, mert aznapra befejeződött a munka. Az emberek szétszéledtek és a kis szobában, melynek kopott faburkolata néha kocsmára emlékeztet, egyedül csak János marad, a járási népbizottság kiküldöttje.

Ő nem megy sehova és ugyan hova is menne ebben a vaksötét éjszakában. A közelben csupa jómódú gazda lakik, akik még huzakodnak is a kiszabott mennyiségek átadásától. Csak egyszer vacsorázott az egyiknél és már az első pohárnál azzal jött elő a vendéglátó gazda, hogy »ugye János uram, aztán nem leszünk olyan szigorúak...« No ez a vacsora még mindig a gyomrát üli.

Félretolja az iratokat, hogy az asztalon elrendezze vackát az alváshoz. Odakint a márciusi szél vijjogó nótát füttyül, melynek kísérteties dallama átszűrődik a törött ablakon. A messi szállásokon egymásután kihunyának a fények és lassan az egész táj terhes sötétségbe burkolódik. A szél sivitásába néha-néha vontatottan ugatnak bele a kutyák. Más hang már nem is hallatszik.

Az ablakon valami gyengén koppan, majd amikor felfigyel, a kopogtatás erőteljesebben ismétlődik. Közelebb megy, hogy megnézzé ki kopog.

— Jó estét fiatalúr — hallatszik egyszerre kintről egy mély, de alázatoskodó hang. — Hát még ilyen későn is dolgozik?

János az ablaküvegre nyomja orrát, mert kíváncsi a kései látogatóra, aki annyira kedveskedni akar, hogy lefiatalurazza. No, most már látom ki vagy, — gondolja magában amikor az ablak ráma mögül egy ismerős gazda zsírosan fénylő, ravaszul mosolygó képe tűnik fel előtte.

— Jó estét, — bólint kényszeredetten. — Nem dolgozok már, éppen alváshoz készülök. De kend talán nem bir aludni? Vagy meg akarja mondani, hogy holnap beadja a búzát? Akkor bizony rendjén vagyunk...

A gazda arcáról egy pillanatra eltűnt a mosoly, de gyorsan összeszedte magát és ismét az előbbi hangon válaszolt:

— Á, nem... jó szoktam én aludni... meg a becsületes embernek jó az álma... csak éppen erre jártam oszt mondom benézek, hogy ugyan kinek világít még ilyen időtájt is a petrólejum... oszt mit is mondott, hogy aludni készül? — tette hozzá meglepett hangon. — Csak nem ebben a füstös szurgyikban?

— Bizony! csak itt, — intett János az asztal fele.

— Micsoda, az asztalon? Ugyan má, én még a kutyám óljába is szalmát rakok... csak nem itt gubbasztja át az éccakát? Oszt legalább vacsorázott má?

— Megvót. Ne féljen, nem halok éhen....

A gazda hangja most már anyáskodóvá lágyult.

— De egy kis jó rántotta beleaprított kobássza nem lenne rossz még... meg is hálhatna nálam, van hely bőven a tisztaszobában. Óccsa mán e azt a lámpát, ugyis csupa füst a cilindere....

Hagyja csak, hagyja, jó lesz nekem itt is. Aludtam már rosszabb helyeken is. Csak menjen aludni, nem háborgatom.

Két párnás kéz emelkedett fel kérőleg a széles arc elé.

— De ha mondom, gyűjjön!

— No, én csak lefekszem, kend is menjen istenhírével. — Ezzel János már el is fordult az ablaktól, mint aki nem hajlandó tovább beszélgetni.

Amaz leengedte kezét és ott állt még, hosszan nézte az ablakot.

— Hát ha éppen nincs kedve... — dűnnyögte maga elé és lassan eloldalgott az ablak alól.

— Csakhogy megszabadultam tőle — lélegzett fel János — mert ennek még a képe se mond semmi jót.

Azzal vetközni kezdett. Télikabátját az asztalra terítette, a fiókban talált penészes iratokból párnát rakott feje alá. Már el akarta fűjni a füstölő lámpát, amikor ismét zörgettek az ablakon. Megint Bartalos gazda borvirágos képe tünt föl előtte. Kucsuját mélyen a szemére húzta és megint mosolygott...

— Hát tudja, — kezdte mondókáját — ha már éppen nem akar gyünni, akkor hogy mégis könnyebben aludjon... sunyin kacsintott balszemével és egy nyakig telt borosüveget emelt az ablak üvegéhez, éppen János orra elé.

Arcát hirtelen meleg pír öntötte el. Ebadta kulákja, mit gondol még...

— Takarodjék kend azzal a borral — kiáltotta indulatosan, mert nem felelek magamé...!

Bartalos arca meghökkenően elkomolyodott és eltávolodott az ablaktól. János cifrákat káromkodott maga elé, de aztán mosolygott is magában.

Hogy is képzeli. Ha nem vacsora, hát éjjeli szállás, ha az se akkor valami löre, altatónak. A féleszűek egyáltalán nem fogják föl, hogy kik vagyunk. Éppenséggel röhögőnivalók.

Amikor a sötétben lefeküdt, mielőtt elahudt a kemény asztalon, még átgondolta a másnapi munka-tervet. Kilenc és fél vagón... semmivel sem kevesebb, inkább csak több lehet. És Bartalos, persze... holnap kell, hogy beadjon harminc métert. na holnap meglátjuk. Egészséges, de éber álomba merült.

Másnap már korán reggel hosszú sorban sorakoztak a kocsik a raktár előtt. A parasztok egymásnak adták az iroda kilincset, hogy jelentsék:

...no én az enyimet átadtam!

Aztán, amikor látták, hogy János vagy valamelyik hivatalnok megjelöli nevüket a könyvben, meg kicsit arrébb betríák számokkal a beadott gabona mennyiségét, megelégedetten fordultak ki a népbizottság ajtaján.

Igaz, meg mindegyik jelentkezik még aznap. Egyik a kocsmába tér be, a másik meg mindjárt hazahajt mert várja a munka. A Bartalos arcát se látta még János aznap, pedig nagyon várta. No de lehet, hogy még ott áll a sorban... vagy talán át is adta és hazament.

A kíváncsiság nem hagyja nyugton. Nincsenek már sokan, gondolja, legjobb lesz ha utána néz. Otthagytá az irodát és sietve ment a raktárhoz. Az épület előtt már egészen rövidre zsugorodott a kocsisor. Csak öt-hat szekér állt a raktár előtt, kövérre tömött zsákokkal megrakva. Végignézett a soron. Az, aki éppen kirakodik, az a János gazda, emez a Kórászé, utána alighanem a Dilicsek lánya ül a zsákok tetején, aztán egy fiatal gyerek, ezt nem tudja kitől jött és a végén meg egy ismeretlen gebe tulajdonosa. .. Bartalos úgy látszik nincs itt.. jól sejtette. Vagy talán azt a gyereket küldte, mert rösteli?....

— Kitől vagy te fiú — kiáltja a gyerekeknek.
 — Az apámtól — feleli a gyerek élénken. — Gyimes Miskáéktól — teszi hozzá magyarázatul.

Úgy, hát akkor az a vendégszerető Bartalos mégsem jött el... Spekulál, biztosan spekulál... hátha... hátha mégis lehet valamit, vagy a rendelést változik meg. No hiába vársz erre. Még benéz a raktárba, aztán megindul a Bartalos szállás felé. A magas vasúti töltésen halad és bizony jó neki kell feszülni, hogy a bolondos szél le ne taszítsa a mo-csaras völgybe... már pedig nincs kedve se gurulni se fürdeni. Arca kipirul a szélről, de derűs kedvvel, fűtőürészve halad tovább. Később le-tér a töltésről és a nádas melletti dombon, szántókon keresztül vág a Pölhe-sor közelben fehéredő házainak irányába. Még nem járt a Barta-los-szálláson, de tudja, hogy itt van ezen a soron. Megkerül néhány pi-ros cseréppel fedett pingált-verandás házat, aztán betér az egyik kisebb nádfedeles szállás udvarára. A ház felől egy bogárfekete juhászkutya szalad elébe, néhányszor megugatja, aztán kötelességét végezve vissza-somfordál a helyére.

Jó helyen járok, gondolja János, mert ez a kutya nem nagy vagyont őrizhet. A gazdája nem nagyon veszítette meg, mert nincs mire veszi-tenie. De már ott jön az ember, megáll pár lépéssel az ajtó előtt és úgy várja az ismeretlen vendéget.

— Adjisten — fogadja Jánost röviden és kíváncsian nézi végig.

— Jónapot. Ugyancsak szelíd a pulija....

— Ez bizony olyan....

— A buzaügyben járok és betértem ide is, — kezdte magyarázni lá-togatásának okát.

— No csak kerüljön beljebb... tudja én beadtam vóna már az utol-só szemig, de ezt a másfél métert, ami még hátra van, nehezen tudom összekapargatni....

Beértek a füledt levegőjű földesszobába. Az ágy mellett egy fiata-labb asszony háromévkörűli gyermekeket bújtatott éppen tiszta pendelybe. A kemence mellett egy öregasszony kézzel faragott bölcstől ringatott, melynek alján párnababugyolált apró gyermek nyöszörgött. Kis arca pirosan izzik a fehér fejkendő alatt, nyöszörgése pedig állandóan és egyenletesen ismétlődött.

— Beteg a gyerek? — kérdezi János.

— Beteg, — feleli az ember, — tudógyulladás van szegénynek.

János már el is feledkezett jövetelének céljáról. Nézi a láztól égő kis porontyot és saját gyerekre gondol. Az is éppen ekkora. Meg fiú mind ez. Kár volna ha ez a kis teremtés elpusztulna.

— Volt nála doktor?

— Bevittük hozzá, az mondta meg, hogy mi a baj.

János szeretne valamit tanácsolni, valamiképpen segíteni, de hát ő csak nem okosabb mint a doktor. Azért valamit mégis csak kibök:

— Kézen köllene tartani minél többet. A meleg párna nem tesz jót a hátának....

Amazok nem szólnak semmit, csak csendben nézik a kis nyö-szörgőt. De az ember, Liliom Péter, hirtelen fölésmél.

— Hát mondom, ahogy birom beadom még azt a másfél mázsát....

Jánost kellemetlenül érintik a szavak, szinte rösteli a dolgot.

— Nem is azért jöttem magukhoz — mondja meggyőzőn — Csak meg akarom kérni, hogy mutassa meg melyik a Bartalos tanyája.

Az ember még közvetlenebb hangon szól:

— Az még biztosan sokka tartozik, ugye?
 — Semmit se adott még be. Harminc mázsá pedig nem sok neki?
 — Hogy vóna sok? Jó termett annak az idén. De az sandán néz ám magukra. Azt úgy mondta a mutkó is nekem, hogy csak vigyázzak, mert nem sokáig hordhatom magasan az orrom. Má mint én, pedig én éppenséggel nem hordom magasan.

— Fáj neki nyilván, hogy már nem tehet magukkal amit akar, úgy mint azelőtt.

— Alighanem. Mert az nagy humcut vót viláéletében.

Közben már átlépték a szomszédos tanya kerítését és az udvarokon folytatták az utat.

— Ahun van a, — mutatott Liliom a következő házra. Az a Bartalos tanya. Amikor az alacsony palánkhöz értek, megálltak.

— Menjen maga egyedül, mert engem nem szível, nem is eresztene az asztalához.

Amint János átlépett a palánkon, az udvar végéből két hatalmas komondor rontott elő és veszettül ugatva egyenesen Jánosnak rohantak.

— Vigyázzon, mert széttépik, — figyelmeztette Liliom.

János kénytelen volt visszaugrani a kerítés mögé, nehogy letépjék róla a ruháját.

— Na ez is szépen fogad, — mormogta maga elé.

A ház verandáján megjelent a gazda. Gyanakodva nézett a két ember felé, arcukat kutatta. A kutyák ott toporzékolnak a palánk mögött. A gazda tétován indult a kerítés felé és csak akkor, amikor Liliom mellett fölismerete János alakját kiáltott a kutyákra:

— Csiba, hátra ronda bitangjai... csiba... még kucsmáját is levette széles fejről és azzal fenyegette az ebeket. A komondorok lassan, egyet-egyet hátraugatva visszahúzódtak az istálló mögé.

Széles mosollyal hívogatta Jánost:

— No csak gyűjjön, gyűjjön... törje ki a nyavalya ezeket a randa kutyákat, mondtam már az asszonynak, hogy agyon köll őket verni.

János átment a gazdához aki egyre befelé tessékelte a szobába.

— Jó lesz itt a verandán is — mondta János. Ilyen szép időben kár beülni.

— Ahogy akarja, csak üljön le. Azaz... Maris — szólta be az ajtón — hozzá ki széket az úrnak. Meg egy kis szívmelegítőt!

— A buzáról van szó, Bartalos úr. Nem adta be, pedig mára van kijelölve.

— Ihol a szék, üljön le. No igyunk egy pohár jó fehéret, saját termés.

— Köszönöm, nem iszok... de mondja, mért nem adta be...

— Majd elrendezzük valahogy, de ugyan mért nem iszik. Maris! Abbá a jó fonyottbú hozzá ki... olyan a városban úgy sincs — intett fejével bizalmasan János felé.

Magad eszed meg a kalácsodat, gondolja János. De nézd csak milyen fehér.

— Másnak is köll kenyér, Bartalos úr! — Ezt már hangosan mondja.

— Na hiszen adok én be buzát... csakhogy harminc mázsát... ugyanmá... de még hozzá se nyúl semmihő, pedig igazán szívesen adom.

— Harmincat be bir adni és figyelmeztetem...

Bartalos kucsmája alatt apró izzadságyöngyök jelentkeztek. Tettezett jóakarattal hallgatta János szavait, pedig elég kellemetlen dolgot mondott.

— De huszat esetleg — nyögi ki végül. Hát nem lehet magával beszélni?

— Ma délután beadja ami ki lett szabva. Mást nem mondhatok, no istenáldja.

János megindul kifelé. A gazda először utána néz, azután az asztalra, melyen érintetlenül áll a két pohár, meg a sárgarasült, puha kalács.

— Micsoda népség — mormogta fogai között.

Odakint megint felugatnak a kutyák. Mind vesztebbül hallatszik az ebek toporzékolása, de Bartalos gazda csak egyhelyben áll. Az egyik pohár után nyúl s egy szuszra kiissza.

Odakint János a kerítés felé hátrál és közben csizmáival igyekszik magától távoftartani az ebeket. Liliom a palánk deszkáját fessegeti, hogy azzal menjen a kutyáknak. Mintha csak valaki uszítaná, úgy fognak az ebek. Az egyik már kabátjába hasít, a másik megkerüli s csatogó fogakkal támad a távozóra....

A verandán Bartalos nem szól. A másik pohárért nyul és szájához emeli. De még a felét sem hajtotta fel, amikor kintről lövés dördül el. Levágja a poharat az asztalra és kiugrik az udvarra. Egészen a kerítés közelében az egyik kutyáját látja hemperegni, a nagy tarkát. A másik kutya szűkölve rohan a kukoricagóré mögé. János pedig éppen akkor helyezi vissza zsebébe revolverét.

Bartalos magánkívül kiált be a szobába:

— Maris, a kutyánk....!

Liliom a kifeszített deszkadarabot magasra emeli és a gazda felé rázza.

— Kutyák, — sziszegi fogai között.

Aztán ők ketten egymás mellett indulnak vissza a kis nádfüdeles ház felé, ahol a gyerek még mindig lázasan nyöszörög.

JURE KASTELÁN:

TALÁLKOZÁSOK

*Halottak élnek bennünk. Nőnek. Nőnek.
Ifjú és mindig vig barátom.
Halottak élnek bennünk.*

*És jönnek sokszor énekes hajnalokban
és délben is
egyenként jönnek. Elhaladnak.*

*Köszöntés nélkül, zajba merülve
megyünk el egymás mellett.
Élők s halottak. Egymás mellett.*

*

— *Lovró, Lovró... A töltesen ki hív?
Zagorka, hajnal pirosa. Ki dalol?*

— *Lovró, ifjúkorom barátja. Szabadon csendőr nélkül
él minden és terjed, szívekben, szívek alól.*

*Te, ki tudod az éjek mélyét, és sirokat tudsz és gyors
börtönt és botot, bilincset, lázadást, lgolyókat,
nézd, hogy szeretni szabadon, határtalan,
nézd, nézd az örömet, a megálmódott valókat.
Nézd Dalmáciát, e fölgyullad szemet,
te, aki tudod a sebeit.*

*Barátom mondd meg eztán,
mit mondanak a szemeid.*

*

*Amerre nézek, csak tibelétek látok.
ifjak, kik vagytok szárnyas hajnalon.*

*Tudom, szerettek, ha mennek a hajók
s ha galambok
búgnak
tisztá
hajnalon.*

*Tudom álmotok, titkos találkozótok,
a szerelmet, mely nem fér meg szívetekben.
Órzóm a pillantástok, a vidám viszontlátást,
mikor nagy dörrenésben borult egymásra minden.*

*Jaszenovác mélyibe lázadó nóta, Ivó,
nyisd a markod, hadd hordja szét a szél
a szárnybontó rigókat.*

*Nézd csak, a Boszna fölött,
elindulnak a rétek...*

*Jöjj hát. Tavasz van. Tavasz van, részeg.
Álmódsz-e még Zelengora határán
hó-belepte
éji tanyákon?*

*Olvasd, Bránkó, e könyvet olvasd,
szemtől szembe.
Olvasd szerelmed barátom.*

*Nem rejt az éj már s a Moszor
csapdát s golyót a ködbe.*

*Ljubó, virágzó fiatalság,
be lesz, be lesz sebed kötözve.*

*Ó kedveseim ti, szív, könyv és könnyek által,
titkon peregve földre,
tudom az éjt s a késnek élet,
mely életet ölt, titeket ölve.*

*

*Tudom a hajnalt, a véres inget,
a végső dált, mely ajkátok elhagyta.
Anyátok könnyét s pillantását, —
a pillantást szemére fagyva.*

*Tudom Dalmáciát, a nyomort s a kalyibákat
a suttogást, a harcot, a havat.
S az acélt tudom, az ifjúságot,
mely nőtt a SZKOJ erős szíve alatt.*

Ács Károly fordítása

KONSZTANTIN BELYMONT:

A NAP HATALMASABB. . .

*Pirkadat előtti
Szellő simogatott,
Bút búgva fülembé;
Éj győzi a napot.*

*És rája sötétlik
Komor fellegeknek,
S ködcsucusu fenyőfák
Fázón megremegnek.*

*Eget-földet ural
Az éjjel. Azonban
Tengerek mögött egy
Nagy vörös szem lobban.*

*Az égre újszirmú
Virág ereszkedett.
Bársonyos színeket
Öntöz szét a Kelet.*

*A szél megváltozik.
S kacagva arcba csap,
És fülembé zúgja:
A nap hatalmasabb.*

Ács Károly fordítása

AZ ÁROLLÓ

Irta: Pálcs Miklós

»Feljavítani a dolgozó paraszt ellátását ipari termékekkel.

Megvédeni a dolgozó parasztot minden kiszákmányoló irányzattól.

Felemelni a dolgozó paraszt anyagi és kulturális színvonalát». (Az Ötéves Terv törvénye).

»A mezőgazdasági és ipari cikkek árai között tennálló »olló« a parasztság javára... összébb csukódott», írja Kidrics Borisz a »Kötött Árakról« c. cikkében.

1. Mit nevezünk a mezőgazdasági és ipari cikkek árai közötti ollónak,
2. mit jelent az idézett »összébb csukódás«.
3. milyen gazdasági és politikai fejlődés eredménye és
4. milyen gazdasági és politikai következményekkel jár ez?

I.

»A régi Jugoszláviában a gyáripar kiszákmányolta a dolgozó paraszt mezőgazdaságát. A mezőgazdaságot alárendelték kartellak, bankárok, gyárosok és nagykereskedők érdekének. Ez volt az alapvető oka annak, hogy a mezőgazdaság nem fejlődött és a dolgozó parasztság tönkrement.« (Hebrang Andrija: Beszámoló az Ötéves Tervről).

A tőkés tenmelés egyik jellemvonása, hogy az ipar fejlődése gyorsabb a mezőgazdasági termelés fejlődésénél és növekedik a város-falú közötti ellentét, növekedik a paraszt kiszolgáltatottsága és elszegényedése. Ennek a folyamatnak méreteit a háború előtti Jugoszláviában egyrészt a parasztság óriás méretű eladósodottsága mutatja és az, hogy a kölcsönök jórésztét nem a termelés emelésére, hanem az ellátás fedezésére használták fel, másrészt ezt mutatják az állatállományról szóló adatok is.* Ezek szerint a volt Dunabánságban 1921-től 1937-ig a szarvasmarhák száma 30, a sertések száma 22, a juhek száma 10 százalékkal csökkent, és ugyanakkor nőtt a kecskék és szárnyasok száma. Ez a jelenség jellemző a parasztság elszegényedésére. Ehhez hozzá kell vennünk, hogy a gazdaságok átlag egy lóval rendelkeztek. Akkor megállapítottuk, hogy *»A gazdaságok majd kétharmada életképtelen, az állatállomány sem a munkához, sem a trágyázáshoz nem elég, korszerű gazdálkodáshoz (műtrágya, gépek, stb.) nincs tőke.«* Ilyen volt a helyzet az ország legnagyobb és legtermékenyebb mezőgazdasági területeit magáhfoglaló egykori Dunabánságban. Az ország többi részén a kép csak ennél is sralmasabb lehetett és volt is.

*) I. Pálcs Miklós: Mezőgazdaságunk nehézségei, HÍD 1939. 77 oldal.

A nemzeti jövedelem alig gyarapodott. A mezőgazdaságra vonatkozó kimutatások annak visszaesését kutatták, habár Jugoszlávia lakossága főtelegeinek foglalkozása a mezőgazdaság volt. A régi Jugoszláviában a mezőgazdaság nem fejlődött, a falu elszegényedett.

A tőkésék kiszákmányolták a falut, mindenekelőtt a közép- és szegényparasztságot. A gyárosok és kereskedők magas és egyre magasabb árakat szabtak az ipari cikkeknek, ugyanakkor egyre olcsóbban vásárolták a parasztság terményeit. Ez mindinkább a tőkésék gazdasági függőségébe vetette a parasztságot. Az uszorakölcsonök csak fokozták ezt a folyamatot. Az állami megterhelések (adók, szolgáltatások) még jobban megnehezítették a falu helyzetét. Néhány számadat szemléltetőbbé teszi ezt a képet.

A parasztek által eladott és vásárolt cikkek jelzőszáma Jugoszláviában			
	1928	1934	1939
a kapott árak	100	36	53
a fizetett árak	100	36	53
a kettő viszonya ill. a parasztság vásárlóképesége	100	47	63

A mezőgazdasági cikkek árvesztése tíz év alatt 47%, az ipari cikkeké viszont csak 17% volt. Ez azt jelentette, hogy az ipari áruért, amely 1928-ban mondjuk 100 kg. búzába került, 1939-ben majdnem 200 kg. búzát kellett adni.

1934-ig a parasztság vásárlóképesége a felére csökkent. A valójában még többet, mert a kimutatás az úgynevezett nagybani árakon alapult. Tudvalevő, hogy ezt az árat a legjobb esetben csak a nagybirtokosok érték el, a parasztek, különösen a kis- és középparasztek, ennél jóval olcsóbban adták el terményeiket. Például 100 kg. buza nagybani ára 1939-ben 152 dinár volt. A parasztek túlnyomó többsége 100 dinárért volt kénytelen elkótyavetyélni búzáját. Ezzel szemben vásárolni csak jóval a nagykereskedelmi árakon felül vásárolhattak.

A mezőgazdasági és ipari cikkek árának ezt az ellentétes irányú fejlődését, amely a tőkés termelésnek egyik jellemvonása, nevezzük »árólló«-nak, illetőleg az »olló« kinyílásának. Ez az »olló« annak következménye, hogy nagyobb fokú gépesítés, korszerű termelési eszközök alkalmazásával az ipar túlhaladja a mezőgazdaságot. Az államhatalom eszközeivel rendelkező tőkésék az általuk diktált és érdekeinek megfelelő vám-, adó-, szállítási politikával méginkább fokozták ezt az irányzatot, amely a falu szegénységének elmélyítéséhez, a nyomor terjedéséhez vezet. A mezőgazdaság gépesítése a tőkés rendszerben a parasztság tönkretévesének másik eszközévé válik és kizárólag a tőkésék gazdasági erejét emeli.

A falvak nyomora és nincstelensége elválaszthatatlan kísérője a nálunk letűnt társadalmi rendszernek. Ezért a parasztság elégedetlen és kiutat keres. A háború előtti Jugoszláviában a falvak gazdasági lezüllesztét fokozta az ország félgyarmati helyzete, az elégedetlenséget csak növelte a nagyszerb uralkodócsoport profitéhsége és önkényuralmának kímélet-

len eszközei. Ehhez különösen a nemszerb vidékeken hozzájárult a sokhelyütt mesterségesen sovíniszta gyűlölködésé szított megoldatlan nemzeti kérdés.

II.

»Csak harcban hívni a népet a megszállók ellen és ugyanakkor nem érteni meg vele, hogy harcával valami újat vív ki magának, valami sokkal jobbat és, hogy a régi nem tér vissza többé — nem lett volna elegendő.« (Broz Joszíp-Tito: Az új Jugoszlávia felszabadító harca, Kommunista 1. sz., magyarul Híd 1946. 705. old.).

Amikor a Kommunista Párt 1941-ben a megszállók ellen harcba hívta az ország népeit, tudta, hogy a felhívás csak akkor talál termékeny talajra, ha mindjárt feltárja a jobb jövő távlatait is.

A népfelszabadító harc vezetésének és az új Jugoszlávia építésének politikai eszköze a Népfront. A Népfront az egész dolgozó nép egységének — mindenekelőtt a munkás-paraszt szövetségnek — kifejezése. Ez a szövetség biztosította a tömegek kiállítását és odaadását a harcban és a győzelmet követő országépítésben.

A tervgazdálkodás bevezetése, a terv megvalósítása hazánkat a szocializmus útjára vezeti. Ez azt jelenti, hogy felszámoljuk a város és falú ellentét. Törekedünk, hogy tudományos eszközök alkalmazásával meggyorsítsuk a mezőgazdaság fejlődését, korszerűsítését. Egyúttal szocialista alapokra fektetve és megszervezve az ipari és mezőgazdasági termékek csereforgalmát, egy vonalra emeljük azok árszintjét — megszüntetjük az áróllót, a falú elmaradottságának eredményét és kizsákmányolásának eszközét — kifejezését. A munkás-paraszt szövetség gazdasági alapja ílymódon még szilárdabb lesz, mégjobbabb készülésül.

»Mi meg akarjuk valósítani a tervgazdálkodást a mezőgazdaságban, mert az egyaránt érdeke a közösségnek, mint egésznek és maguknak a parasztoznak is.« (Tito: Beszámoló az Ötéves Tervről).

Tudvalevő, hogy a kiindulásnak vett 1939-es évben már a gazdasági élet legtöbb terén érezhető volt az általános háborús készülődés és ennek következtében az árak emelkedése — a drágaság. Ha a szövetkezeteken át történő eladási és vásárlási árakat összevetjük az 1939-es árakkal, láthatjuk, hogy a mezőgazdasági termények állami átvételi árai — amelyek nem függenek az átadott árú mennyiségétől, amelyeket minden termelő közvetlenül megkap — az 1939-es áraknak közel háromszorosai. Átlagban 2,8-szeresei.

Ezzel szemben az ipari termékek árai — néhány cikket kivéve — az 1939-es áraknak csak két és fél szeresei. Átlagban 2,4-szeresei. Ez azt jelenti, hogy az ipari cikkek árai a mezőgazdaságiakhoz viszonyítva csökkentek. Ebből következik, hogy *ma a parasztság terményeiért több ipari cikket kaphat, mint 1939-ben.* Például:

Hogy a paraszt megvásárolhasson	adott búzát 1939	ad 1948	adott kender 1939	ad 1948
100 kg. cukrot	100 kg.	80 (kg.)	250 kg.	143 kg.
10 lit. petrolumot	46	13	116	24
10 kg. sót	20	7	50	12
100 kg. cementet	400	358	1000	641
100 doboz gyufát	66	25	166	43
1000 drb. téglát	333	266	833	466
100 kg. műtrágyát	67	47	180	84
1 drb. baltát	19	15	46	26
1 drb. kaszát	23	12	60	22
1 drb. sarlót	6	4	15	8
1 drb. ekét	526	482	1316	858
1 pár bakancsot	132	125	330	223
1 drb. télikabátot	406	392	1116	694

Csak néhány terményt, ill. ipari cikket ragadtunk ki a listából.

Ezek a számok mindennél szemléltetőbben mutatják a népi demokrácia gazdasági politikáját: az életszínvonal általános javításának keretében felemelni a legelmaradottabb dolgozó rétegek — a falu dolgozó népének — életszínvonalát, egyúttal több termelésre senkenteni a parasztságot és így olcsóbbá tenni a város dolgozóinak életét is.

A falvak dolgozó népének vásárlóképessége növekedik, mert az ipari és mezőgazdasági cikkek árai közötti különbség — az »olló« — kisebb csukódik. Emelkedik a falu életszínvonala.

Ezt tanúsítja az alábbi összevetés:

<i>A parasztek által vásárolt és eladott cikkek árainak jelzőszámai</i>		
	1939	1948
a kapott árai	100	282
a fizetett árai	100	242
a kettő viszonya, ill. a parasztság vásárló képessége	100	112

A dolgozó parasztság vásárlóereje 1939-el szemben 12 százalékkal emelkedett. Ennyivel közeledett egymáshoz a tőkés termelés következtében létrejött árkülönbség a mezőgazdasági és ipari termékek között.

Az új Jugoszlávia gazdasági, politikai és társadalmi berendezésének szelleméből, Tervünk célkitűzéséből következik, hogy ezt a jelentős eredményt csak átlomásnak tekintjük, amelyet elhagyunk további fejlődésünk útján. Célünk a kötött árrendszer teljes megszüntetése. Ezt elérjük az ipari és mezőgazdasági termelőerők további nagyarányú kifejlesztésével, ami olcsóbbá teszi az árakat, mert csökkenti azok előállításának költségeit. Így módon a szabadforgalomban levő cikkek árai kiegyenlítődnek a jelenlegi kötött árakkal és így megszűnik a kettős árrendszer fentmaradásának szüksége. Az így kialakuló szabad forgalom azonban nem hasonlítható majd a tőkés országok szabad piacához, ahol az áru-

bőség csak játékoslagos, mert a fogyasztó tömegek vásárlóképessége korlátozott. Ez a szabad piac kielégíti majd a dolgozó tömegek növekvő szükségleteit, mert a termelés hajtóereje nem a tőkés haszna, hanem az ember, a dolgozók szükségleteinek kielégítése lesz.

III.

»Emelni mindhárom gazdasági szektor dolgozóinak általános jólétét.« (Az Öt éves Terv törvénye).

Életszínvonalunk emelkedését a következő számok mutatják:

Az életszínvonal jelzőszámai Jugoszláviában	
1939	100
1945	55
1946	80
1947	87
1948	107 (a Terv szerint).

Még idén túllépjük az 1939-es átlagot. Ha ehhez hozzávesszük a javak elosztása közötti különbséget 1939 és 1948 között, világos, hogy az új Jugoszlávia minden dolgozója már ebben az évben jobban fog élni, mint 1939-ben és távlataink az általános jólét nagyarányú emelkedését mutatják.

Ha a gazdasági téren, a tömegek életszínvonalának emelése terén elért eredményeket összevetjük más országok — különösen a tőkésországok — helyzetével, azt látjuk, hogy a Szovjet Szövetséget kivéve ilyen sikereket nem mutat fel egyetlen másik ország sem. A tőkés államokban állandóan romlanak a dolgozók életkörülményei, még azokban az országokban is, amelyek, mint az Egyesült Államok, meggazdagodtak a háborúban.

Hogyan lehetséges, hogy az oly nagyarányú háborús pusztítások és veszteségek után hároméves békés építés máris ennyit nyújthatott? Milyen közgazdasági csoda tette ezt lehetővé?

Le kell szögeznünk, hogy a közgazdaságban a csoda ismeretlen fogalom és ha valami csodaszzerű van abban, amit naponta látunk és átélünk, az az új Jugoszlávia dolgozó tömegeinek akadályt nem ismerő lendülete és alkotóereje. Ez elképzelhetetlen a tőkésországokban. Ez fölfoghatatlan azok részére, akik régi fogalmakban gondolkodnak és élnek. Ez csak ott lehetséges, ahol a dolgozók tudják és érzik, munka sajátjukat építik, magukért, önmaguknak dolgoznak, maguk élvezik verejtékük gyümölcsét.

Csak ott lehetséges ez, ahol az alapvető termelőeszközök a dolgozók kezébe kerültek és a termelés megszabadult a haszonélvező heréktől. Ilymódon az azelőtt külföldre vándorolt milliárdok az országban — a népi állam kezében — maradnak és az egykori hazai nagytőkések haszna is odafojlik.

Ezt csakis hazánk teljes politikai és gazdasági függetlensége tette lehetővé, és az eredmények éppen ezt bizonyítják. Az egykori félgvarmati és egyre jobban elszegényedő Jugoszlávia ma független és gazdaságilag egyre erősebb ország.

A régi Jugoszláviát a külföldi és hazai tőkések könyörtelenül kizsákmányolták. Kizsákmányolták mindenekelőtt az olcsó munkaerőt, kizsákmányolták hazánk természeti kincseit. A nálunk olcsón termelt nyersanyagot külföldön egészben vagy részben feldolgozták és drágán vásároltatták meg velünk. Ha építettek is gyárakat, azokba kimustrált

gépeket szereltek. Megakadályozták az ország ipari fejlődését, nehogy új versenytársuk támadjon és azzal kénytelenek legyenek a haszont megosztani.

Ma ez megszűnt, nemcsak azért, hogy államosítottuk az alapvető fontosságú üzemeket, de éppen törvényeinkre támaszkodva mindörökké lezártuk a kaput a tőkés kizsákmányolás bármilyen formában való feltámadása előtt. Ezt csakis azért tehettük meg, mert valóban *függetlenek vagyunk*, és magunk irányítjuk sorsunkat.

Végül tervgazdaságunk az az emelő, amely az ily módon felszabdult termelőerőket a nép jóléte fokozásának szekerébe fogja. És éppen azért, mert a tervszerű gazdálkodás kizárja a tőkés termelésre jellemző zűrzavart, lehetővé vált a megnövekedett gazdasági teljesítőképességek irányítása, korlátozása, nem a haszonkulcs, hanem a nép *szükségleteinek* a szemelött tartásával.

Ipari termelésünk tavaly 67 százalékkal multa felül az 1939 évit. Ezt a régi gyárakkal értük el, mert új gyáraink még nem szóltak bele érezhető módon ebbe a fejlődésbe. Éppen ezért várható, hogy a további fejlődés az eddiginél rohamosabb ütemű lesz.

Habár megnövekedett a termelés, ma még érezhető bizonyos hiány. Azonban ez a megnövekedett szükségletek eredménye és semmi köze a tőkésországokban mutatkozó hiányhoz, amely a tele raktárak mellett jelentkezik. Az Ötéves Terv feladatának végrehajtásával ez a viszonylagos hiány is megszűnik, mert a termelés mind mennyiségileg, mind minőségileg egyensúlyba kerül a néptömegek szükségleteivel.

IV.

»Hiba lenne, ha az; hinnénk, hogy az új rendszer sikerülhet a tervfeladatok mindennapi teljesítéséért folytatott harc nélkül, és hogy ölbetett kezekkel ülhetünk miután kiszámítottuk az adatokat és felállítottuk a tervet.« (Kádics Borisz: A kötött Árakról).

Térjünk vissza a gazdasági »olló«-hoz, annak említett összébcsöködéséhez és azt előidéző fejlődés gazdasági és politikai következményeihez — távlataihoz.

Megállapítottuk, hogy az ipari és mezőgazdasági termékek árai közötti eltérés, az ipari cikkek javára — az »olló« kinyílása, — a tőkésrendszer törvénye és egyuttal kifejezi az ipar és mezőgazdaság, város és falu közötti ellentétet, az ipar uralmát a mezőgazdaság felett, a falu kizsákmányolását a város által. (Ipar és város alatt természetesen gyárosok, bankárok, — az ipar tulajdonosai, tőkésék a város haszonélvezői, s a társadalom rabtartói értendők.)

Ennek alapja a mezőgazdaságban alkalmazott termelőeszközök alacsonyabb műszaki foka, a termelési technika maradisága. Habár a tőkés-termelés és gépesíti és korszerűsíti a mezőgazdaságot, annak alapvető átalakítására tőkés viszonyokban csakis a parasztság teljes tönkretétele és a földről való elűzése — tőkés nagybirtokok kialakulása után került sor. Ez a mezőgazdaság fejlődésének tőkés útja. Ez a földművelők fejlődési távlatja a tőkésrendszerben.

Ezzel szemben a népi demokrácia a szocialista útra viszi a mezőgazdaságot. Ez azt jelenti, hogy a termelőerők minél nagyobb arányú fokozásával nem egyesek, hanem az összesség javára emeli a társadalom gazdagságát. Ez azt jelenti, hogy a mezőgazdasági termelést fokozott mértékben kell emelni, hogy az összhangba kerüljön az ipari termeléssel. Ez kettős feladat. Egyrészt fokozni a mezőgazdaság

gépésítését és korszerűsítését szolgáló ipari termelést és munkálato-
kat, másrészt fokozni a parasztság munkájának termelékenységét és
belterjességét, emelni a falvak gazdasági szaktevékenységét és kultúr-
szin-
vonalát.

Ipari termelésünk jóval túllépte az 1939-es színvonalat. Mezőgazda-
sági termelésünk még nem érte el azt teljesen. Iparunk további tervsze-
rű növelése, a számbelileg erősen meggyarapodott városi lakosság ellá-
tása nagy feladatok elé állítja mezőgazdaságunkat, mindenekelőtt élel-
miszer termelésünket. Ezért szükséges a mezőgazdasági termelés széle-
sebb arányú emelése, a földművelők termelékenységének fokozása.

*»Szocialista iparunk feladata az, hogy segítse a föld-
művelés fejlődését, ellássa a parasztot, A földmű-
velés feladata viszont az, hogy feljavítsa és magasabb
színvonalra emelje a termelést, biztosítsa a lakosság
élelmezését és az ipart ellássa nyersanyagokkal. Ma
tehát az új Jugoszláviában, csak a nép ellenségei töre-
kedhetnek arra, hogy szembedlitsák egymással a falut
és várost, földművelést és ipart, dolgozó parasztot és
munkást.« (Hebrang Andrija: Beszámoló az Ötéves
Tervről).*

A város ma nem tökések, az ipar nem gyárosokat és bankárokat
jelent, hanem a gyárak és hivatalok dolgozóit, a parasztság édestestvé-
reit. A város és falu dolgozóinak harci szövetsége a város és falu kö-
zötti ellentét megszüntetésére, egy új egyensúly — új társadalom — ki-
építésére irányul. A fejlődés új útja falun a szövetkezetek irányába mu-
tat. A szövetkezetek a legalkalmasabbak, hogy egyrészt tömörítsék és
egységbe szervezzék a parasztságot, támogassák annak erőfeszítéseit,
másrészt a legközvetlenebbül vezessék a város és falu
árukeresletét, serkentőleg hatsonak mind a mezőgazdasági, mind az ipa-
ri termelés fokozására — ezzel az árak alacsonyabbá tételére és az ál-
talános jólét emelésére.

Az »olló« bezárására, az ellentétek megszüntetésére törekszünk. Mi-
nél jobban, minél tökéletesebben, minél odaadóbban dolgozunk városban
és falun, minél nagyobb és több segítséget nyújtunk egymásnak — an-
nál hamarabb érjük el célunkat: a város és falu dolgozóinak egységes,
építő társadalmát.

MAGYARORSZÁG ÚJ NEMZETKÖZI HELYZETE

írta : Biró Zoltán

A szovjet-magyar barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötése új történelmi szakasz abban a harcban, amelyet a magyar nép szabadságáért és függetlenségéért folytat. Magyarország egyenjogú tagja lett a békeszerető népek családjának. Magyarország — a hitleri Németországnak mindvégig csatlósa — a népi demokrácia haladó országává vált és mint független ország és a nemzetközi politika tevékeny tényezője bekapcsolódott a szabadságszerető népek élcsapatába. Történelmében először teremtett a magyar nép baráti kapcsolatokat a szomszéd népekkel. Mindeme mélyreható változások Magyarországot nemzetközi helyzetében csak a Szovjet Szövetség segítségével jöhettek létre.

*

A függetlenségét elvesztett Magyarország négy száz éven át eredménytelenül harcolt a fölszabadulásért hol a török, hol az osztrák, hol a német járom alól. Magyarország uralkodó osztályai előjogaik védelmében az idegen elnyomók oldalára szegődtek. Az 1848—49-es forradalom és szabadságharc vereségét az uralkodó osztályok ellenséges magatartása okozta és a polgárság tehetetlensége, hogy végig küzdje a polgári forradalmat.

A szabadságharc bukása után a magyar uralkodó osztályok kiegyeztek a Habsburgokkal. Kossuth Lajos 1867-ben a kiegyezéssel kapcsolatban a következő prófétai szavakkal figyelmeztette a magyar nemzetet: »A Habsburg uralkodóházzal való kiegyezés Magyarországot olyan út felé tolja, melyre ha rálép, végzetes háborúba keveredik és ez egyiké halálos lesz számára mind győzelem, mind vereség esetén«. És így is történt Magyarországgal az első világháborúban, amikor az uralkodó körök az országot a német imperializmus szekerébe fogták.

Az 1848-as szabadságharc vereségének következményei annyira károsak voltak a magyar nemzet fejlődésére, hogy azokat sem 1918, sem 1919 nem hozhatta helyre. Az 1918-as forradalom vezetői megkísérelték igénybe venni a nyugati imperialisták segítségét és azt, hogy a forradalmat megtartsák a polgári demokrácia kereteiben. A tanácsköztársaság kikiáltásával 1919-ben a forradalom vezetői a polgári forradalom megoldatlan feladataival akartak átugrani a szocializmusba. Ennek következtében a tanácsköztársaság elszigetelődött az Entente imperialistáinak támadásával szemben.

Az angol labour-kormány támogatta a Horthy-rendszer megszilárdulását. Ez a rendszer később szövetséget kötött az olasz és német országgal. Az uralkodó érdekcsoport a Horthy-rendszerben ismét háborús kalandok útjára vezette Magyarországot Németország oldalán. A sovinszta és fasiszta propaganda lélekmérgező munkája szüntelenül folyt, gyűlöletet kelte a szomszéd népek, különösen a Szovjet Szövetség ellen és terjesztette az »uralkodó nemzet« eszméjét. Horthy kormánya a nép haragja elől új, rablőháborúban keresett menedéket. Ez a háború kiváltotta a magyar nép ellenállását.

A második világháború teljesen német gyarmattá tette Magyarországot. Az ország egész lakosságát és természeti kincsét a német hó-

dító politika célkitűzései alá rendelték. Magyarország a hitleri háború kiharjában egyre mélyebbre süllyedve a nemzeti katasztrófa szélére jutott és teljesen elveszítette függetlenségét.

*

A hősi Szoviet Hadsereg felszabadította Magyarországot és a magyar nép elnyerte függetlenségét és szabadságát. A magyar demokrácia előtt hatalmas és bonyolult feladat állott, — megszállástani és megvédeni szabadságát a fasiszta rendszer maradványai és külföldi támogatók kísérleteivel szemben.

A magyar nemzet előtt két út állt. Sokszáz év után először nyíltott lehetőség, hogy véltetvesen elszigeteltségének és baráti kapcsolatokat teremtsen a szomszéd népekkel. Ez nehéz út volt, de az egvedül helyes út. Ez az út hatalmas erőfeszítéseket követelt az ország egész gazdasági és politikai életének átrendezésére. Új társadalmi berendezkedést kellett teremteni. Mindenekelőtt saját erejére és a szomszédos baráti népek segítségére támaszkodva új társadalmi rendszert — népi demokráciát — kellett teremteni.

A régi, reakciós rendszer képviselői másik út mellett törték lán-dzsát. Ez abban állott, hogy külföldi töke segítségével, a régi osztályviszonyok alapján és a polgári demokrácia kereteiben fokozatosan ujjiá-építsék az országot. Ez az út Magyarországot imperialista gyarmattá tette volna. Erre az útra akarta vezetni Magyarországot nemcsak a reakciós polgárság, amely kivételes szívóságról tett tanuságot a nehéző nemzeti katasztrófa után, nemcsak a Kiszgazdapárt befolyásos jobbszárnya, hanem a többi demokrata pártok jobboldali elemei is, amelyek vakon haladtak a reakció uszályában. Az 1945-ös parlamentni választások után a magyar reakció, amely a Kiszgazdapárt segítségével abszolút többséget kapott, biztos volt abban, hogy kezébe veszi a kormányrudat és erre a másik útra vezetni Magyarországot, módot adva az amerikai és angol imperializmusnak, hogy behatoljon az országba. Nem kell csodálkoznunk, a szomszédos demokratikus országok aggródásán, hogy Magyarország kapuvá váljék, amelyen át behatol a nemcsak a Magyarország, hanem a többi délkeleteurópai országok függetlenségét is veszélyeztető amerikai és angol imperializmus. Ez az aggródás nem volt alaptalan. Az amerikai és angol imperialisták széleskörű összeesküvést szerveztek, amelyek az volt a célja, hogy Horthy és Habsburg Ottó csödbement érdekcsoportja vegye át a hatalmat. Ebből a célból Ausztria és Németország amerikai és angol megszállási övezetében fegyveres magyar fasiszta alakulatokat és csendőregységeket szerveztek, amelyeknek feladatuk lett volna, hogy a békeszerződés aláírása után betörjenek az országba.

*

Az imperialistáknak Magyarország leigázására irányuló tervei a demokratikus erők határozott ellenállásába ütköztek, mindenekelőtt a Magyar Kommunista Párt ellenállásába, amely a belső reakció és annak külföldi parancsolói ellen mozgósította a dolgozók széles tömegeit. Eymódon az 1945-ös választások kedvezőtlen eredményei ellenére a Kommunista Párt megszállástani állásait és a reakciót súlyos csapás érte.

A köztársasággellenes összeesküvés leleplezésével megerősödött a demokratikus erők harca a reakció ellen. Az összeesküvés legfontosabb tüzfészkeinek felfedezése után a demokratikus erők a reakciót nagyjából kiszorították a kormánykoalícióból. Az 1947 augusztus végével tartott választásokon a reakció döntő vereséget szenvedett. Ezeken a választásokon a Kommunista Párt első helyre került, mint az ország legjelentősebb politikai ereje. Később a profasiszta Pfeiffer-pártot is elérte

sorsa. A nagybankokat és az ipar legfontosabb ágait államosították. Eme demokratikus változások következtében Magyarország határozottan a népi demokrácia útjára lépett. Ezt a fejlődést befejezte a jobboldali szociáldemokraták eltávolítása az ország politikai és társadalmi életéből.

Az imperialisták utolsó szervezett támasza — a jobboldali szociáldemokraták — veresége határozott bomlást váltott ki a reakciós táborban és megerősítette a demokratikus tábort. Ezzel egyidejűleg magyaránú beözlés indult meg a Kommunista Párt és a többi demokratikus pártok soraiba a párton kívülálló munkások és parasztok részéről (amelyek között középparasztok is vannak). A Kommunista Pártnak, mint a magyar nép vezető erejének tekintélye, eddig nem látott mértékben megnövekedett. A két munkáspárt egyesülése a megvalósulás szakaszába lépett. Megiavult a koalíciós pártok egymásközötti viszonya kedvező feltételek álltak elő az igazi Népfront megszervezésére.

A népi demokrácia megszilárdulása gyökeresen megváltoztatta Magyarországnak nemzetközi helyzetét.

A demokratikus Magyar Kötársaság a nemzetközi porondon, mint a béke és a népek szabadságának, az imperialista agresszió elleni küzdelemnek tevékeny és független harcosa lép fel.

Magyarország nem engedte meg, hogy a Marshall-tervvel az amerikai és angol imperialisták s ügynökeik behálózják és ellenállt az imperialista körök minden olyan kísérletének, amely az ország belügyeibe való beavatkozásra irányult.

Ugyanakkor megszilárdultak és elmélyültek Magyarország kapcsolatai a demokratikus országokkal.

A Jugoszláv Szövetség Népkötársaság barátsági és kölcsönös segélynyújtási, valamint kereskedelmi szerződést kötve Magyarországgal, baráti kezét nyújtott a magyar népnek. Ezt hasonló szerződés követte a Román Népkötársasággal és a Bulgáriával és Lengyelországgal kötött kultúregyezmény. A magyar nép magabiztosan sorakozott fel a népi demokráciák oldalára, tagja lett azok családjának. Magyarországot most nem az ellenséges »Kis Entente« veszi körül, hanem olyan államok, amelyeknek testvéri kapcsolatai nemcsak baráti érzéseken nyugszanak, hanem ezen országok alapvető nemzeti érdekeinek hasonlóságán, olyan államok, amelyek védik nemzeti függetlenségüket a német agresszió feltámasztásának kísérletével szemben és az amerikai és angol imperializmus leigázó tervei ellen. Eme országok egymásközti kapcsolataiban fontos szerepet játszik gazdasági, politikai és társadalmi berendezésük hasonlósága. A demokratikus erők győzelme Csehszlovákiában az imperialisták reakciós megmozdulása felett kedvező talajt teremtetett, hogy a demokratikus Csehszlovákiával ugyanolyan baráti kapcsolatok jöjjenek létre, mint a többi szomszéd népekkel.

Magyarország független és cselekvő külpolitikájával bebizonyította, hogy kis népek is sikeresen harcolhatnak az imperialista országok zsarolása és rémítetése ellen, hogy megőrizhetik függetlenségüket és nemzeti szuverenitásukat, ha az egész világ demokratikus táborának támogatását élvezik. Saját erőfeszásaira és a dolgozó tömegek odaadására támaszkodva, hogy megvédik szabadságukat és függetlenségüket, a magyar demokrácia jelentős eredményeket ért el az ország gazdasági, politikai és kulturális újjászületésében, amely az imperialisták minden segítsége nélkül, sőt azok szabotázsának ellenére valósult meg.

Magyarország gazdasági kapcsolatai a Szoviet Szövetséggel és a

szomszédos országokkal egyre megszilárdulnak. Magyarország gazdasági terveinek összeállításánál tekintetbe veheti ezen országok tervgazdaságának távlatait. Ez lehetővé teszi számára, hogy lekérülje az Egyesült Államokban és Európa nyugati országaiban jelentkező új gazdasági válság megrázkódtatásait. A szomszédos népi demokratikus országokkal fennálló baráti kapcsolatok kedvezően hatnak a szomszéd országokban élő magyarok jogi és kulturális életviszonyaira. Elmondhatjuk, hogy ezek soha azelőtt — Szlovákiát kivéve — nem rendelkeztek olyan széles polgárjogokkal és nemzeti kulturájuk fejlesztésének lehetőségével, mint ma. A Dunamedencei nemzeti kisebbségi kérdés következetesen demokratikus és a nemzeti politika alapján történt megoldása megfosztotta az imperialistákat a népek egymásra uszításának egyik fő fegyverétől. A magyar nemzeti kisebbségek azelőtt bomlasztották, ma megszilárdítják Magyarországot és szomszédai barátságát.

*

A Szovjet Szövetséggel kötött barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződés a legjelentősebb esemény Magyarország történelmében. Ez új fejezetet nyit a magyar nép történetében, amely most elfoglalta méltó helyét a haladó népek között. A Szovjet Szövetség segítségének köszönhető, hogy a magyar nép évszázadok után először maga dönthet saját sorsa felett.

A Szovjet Szövetség felszabadította a magyar népet a náci járom alól és azóta is szakadatlanul megad minden segítséget a Magyar Köztársaság gazdasági és politikai erejének megszilárdítására. A Szovjet Szövetséggel létrejött baráti kapcsolatok alapja nemcsak a hű barát iránt érzett hála és elismerés. A husz évre megkötött magyar-szovjet szerződés a magyar nép alapvető nemzeti érdekein alapul. Mindenekelőtt rá kell mutatni a Szovjet Szövetség következetes békepolitikájára. A magyar népek talán egész történelmében soha nem volt annyira szüksége békére, mint ma. A magyar-szovjet szerződés szavatolja Magyarország függetlenségét és nemzeti szuverenitását. Magyarország érdeke a gazdasági kapcsolatok kimélyítését követeli a Szovjet Szövetséggel és ez az ország legjobb védelme a válság ellen.

Ugyanakkor ez a szerződés jelentősen ösztönzi Magyarországnak, mint önálló államnak, további gazdasági fejlődését és termelő erői fejlődésének meggyorsulását.

A magyar-szovjet szerződés biztosítja, hogy Magyarország nem lesz többé az imperialista rablók könnyű zsákmánya, sem ide-oda tologatható salkkfigurája. A szerződés segíti a magyar népet, hogy lerakja a népi demokrácia és szocializmus békés kiépítésének alapját.

A független Magyarország nemzetközi szerepe jelentősen megnövekedett a magyar-szovjet szerződés megkötésével. A békeszerető népek soraiban menetelő Magyarország nemzetközi tekintélyének megnövekedése megszilárdítja a magyar demokrácia helyzetét, segít felszámolni az ország demokráciaellenes elemeit és kedvező körülményeket teremt a népi demokrácia fejlődésének.

Ezért fogadta a magyar nép és az ország minden igaz demokratája oly nagy örömmel a szerződés megkötését.

*

Magyarország nemzetközi helyzete további megerősödésének legfontosabb előfeltétele, hogy a népi demokrácia politikailag és gazdaságilag megszilárduljon, tömegalapja városban és falun kiszélesedjék. Ezen feladat sikeres megvalósításának biztos alapja: az ország munkásosz-

tályának és demokratikus erőinek további felsorakozása a Nemzeti Függetlenségi Front egységes táborába, az amerikai-angol imperializmus ügynökeinek végleges kiakolbólitása a munkásmozgalomból és az egész demokratikus táborból, elsősorban a jobboldali szociáldemokraták felszámolása.

Még nemrégiben Magyarország csak tárgya volt a nemzetközi politikának. Ma tevékeny tényezője a békéért folytatott küzdelemnek és az imperialista agresszió elleni harcnak. A magyar közvélemény teljesen megegyezik Molotov ama szavaival, amelyeket a szovjet-magyar szerződés aláírásakor mondott: »Ha az első világháború tanulságai nem voltak elegendőek, akkor a második világháborúnak kell arra tanítania Európa békeszerető népeit, hogy ne engedjék meg az agresszió megismétlését Németország vagy bármely más ország részéről, amely egyesülne vele az agresszió politikájában.«

(»Szilárd Békéért és Népi Demokráciáért« 1948. március 15)

MARKOSZ PARTIZÁNJAINÁL

Irta: Davisco Oszkár

*Részletek a szövetségi kormány által
kittüntetett könyvből.*

Utunk lefelé ereszkedett a sziklák között utatvájó kis patakra, azután a ritkás, senyvedt erdőcske mellett felkapaszkodott a fennsík szélére. A fennsík tölcésrszerűen tárult ki előttünk, belenyulva a végtelenségbe; sötét, friss fű nőtte be és kisebb szétszórt nyáicsoportok letelesttek rajta. A juhok lassan mozogtak a fűben és ahogy lábuk elvesszett a mély fűben, úgy tűnt, mintha nem is juhok, hanem valamiféle lankadt-vitorlák, amelyek mint hullámfodrokon siklottak előre a fűvön. Ez a kép persze csak felvilágot, hogy nyomban szerteoszolják, mert értelmetlen. Bizonyára csak a fáradtságon keresztül látszott így.

De senki sem is lovagolhatott lépésben. Elaludt volna a nyeregben és nyomban leesik. Muratovval meg is történt, de hát különben sem jó lovas.

Meghajtottuk a lovakat és végigvagtattunk a fennsík keskeny ösvényén, magunk mögött hagytuk az előőrsoket, akik kézzel, puskával integettek utánunk, de az éneket ekkor sem hagyták abba. Néhány kilométer után lelassítottunk, addigra felmelegedtünk és kivertük az álmot a szemünkéből. A vérkeringés ismét eleveenebbé vált, szemhéjunk nem tüzelt, a bágymaszió, nyomasztó fáradtság terhe enyhült és végre magamba szívhattam ennek a tágas, köröskörül ligetekkel szegélyezett fennsíknek a szépségét. A gomolygó, bolyhos felhők elolvadtak, nyomtalanul eltűntek, az ég mély keltsége mind tágabbra tárult és újból felöltött gondolat, hogy lehetetlen, hogy az emberek háborúznak, mert nincs a világban olyan ellentét az emberek között, amit nem lehetne emberségesen rendezni. Csak meg kell fogni a kezüket, elvezetni őket erre a távoli, csendes fennsíkra és csendes szóval megkérdezni: »Nehát, mi van?«

És senki közülök nem tudna semmi rosszat mondani, még ha még oly konok is, mert elveszettnek, semminek érezné magát ahhoz a végtelenséghez képest, ami ott kezdődik, láthatatlanul, túl a szegélyező ligeteken. De amint kijutottunk a fennsíkrol, ez alól az üvegbúra alól, s megint lefelé ereszkedtünk a köves, meredek mélységbe, a mederbe, amit a régmúlt gleccser-korszak földet tépő óriás bulldozserjei vájtak a sziklák közé, egy gépfegyver rövid, rekedtes kattogását hallottuk fentről, a levegőből. Mindjárt fel is fedeztük a repülőgépet, amint tőlünk nyugatra, a hegygerincek felett keringett.

Ez a rövid, távoli gépfegyverkattogás visszahozott bennünket a valóság világába, amelyről néhány boldog, békés pillanatra megelégedtünk. Két partizánlány vállra vetett cipőkkel, nadrágjukat a teit, fehér térdek fölé gyűrve, óvatosan lépkedett a megáradt patakban, nem mert átmenni ott, ahol a többiek, akik nem féltek, hogy leszédülnek, vagy legyűrtek félelmüket és a két part közé vetett egyszerű fenyő-

fákon másztak át, tizenöt méter magasban a zuhogó, habzó áradat felett.

A legközelebbi hegygerincről leláttunk a szántóföldekre, igazi völgy-
katlan volt, odatapadva a meredek falak mélyébe, rajta őszi árpa hull-
lámzott, már kezdett sárgulni. S a lankásokon és lent a mélyben is
mindeniütt elszórt házak fehérlettek a virágba borult fák között, ame-
lyek a virágok terhétől lehúzott, összevissza ágaikkal együtt is csak
apró mezei virágoknak tunktek. S a szakadatlanul hulló felhőző, röpkö-
dő szirmok vajami eleven ködgomolyként övezték a láthatatlan mada-
rak által mozgatott fikorotnákat.

A láthatár színe lassanként vörösbe játszott, a szellő erősebben
lengette meg a fákat és kalászatokat, a legelők felől mind világosabban,
hatalzott a tülök szava, vagy a pásztorok elnyújtott kiáltozása. A nap,
pontosan nyugaton, nem égetett többé és megengedte, hogy az ember
hunyorogva belenézzon kihevült, lángoló arcába. A fehér Olympus pe-
dig farkasszemét nézett a nappal.

Az Olympuson túl pedig, a hegytől eltakarva, légvonalban nem
több, mint hatvan kilométer távolságban, terpeszkedik a csúf, piszkos,
viharos életű, ittas és elhanyagolt milliós város — Szalomiki. Kikötői
sétányán vasárnap százezernél több ifjú és leány sétál: mielőtt elin-
dulnak a korzóra, ki kemk, fenik, csinosítják magukat, hogy magukra
vonják annak a tekintetét, akinek a tekintete miatt készülődnek.

Ez a népség egész nap térfereg a parti sétányokon, csak este bom-
lik fel kis csoportokra, szóródik szét a tánchelyekre, filmeket nézni,
gumit rág, csókolózik a sötét kapualjakban, másnap pedig munkába
megy hivatalokba, műhelyekbe, rakpartra. Szalomikiban ezek a »polgá-
rok« panaszkodnak, hogy unatkoznak, igyekeznek minél tisztességeseb-
ben kijönni a jövedelmiükből, s apró, önző — lehetős és lehetetlen —
gondok töltik be életüket. A városban égnek a lámpák, persze csak
szegényesen, mert a villanytelep levegőbe repült és az áramot két meg-
felelő turbínákkal felszerelt angol torpedóromboló szolgáltatja, de kor-
zózni lehet és élni. Nyomorúságosan és piszkosan élni, többször éhez-
ve, mint jóllakottan, keservesen, mint mindig, ha az ország nem szabad.

Germain szerette az ellentéteket:

— Itt pedig, a hegyekben, kegyetlen háború dúl — mondta. Nyílt
háború, amit sepmi sem lepíezhet. A királyi kormány büntetőexpedi-
ciói felgyújtják a falvakat, a csendőrök gyilkolnak, a bíróságok egész
családokat tönkretesznek ítéleteikkel. De a nép védekezik, harcol, meg-
szervezte hadseregét. S mi most a hadsereg által felszabadított vidé-
ken haladunk át, ahol megteremtették államukat, jó, emberséges ural-
mukat.

Hat óra hosszat mentünk az elhagyatott ösvényeken és egész úton
senkivel sem találkoztunk. Amikor pedig lakott helyre, lankáson fekvő
faluhoz értünk, amely fentről termékenynek és dúsnak látszott, kitűnt,
hogy a valóságban nagyon kietlen, szegény és még a kevés termésért
is annyi fáradságot igénylő földben is szűkölködik. A köves kis tago-
kat kapával művelik meg, a gyümölcsfákat minden évben meszelik, de
az árpa alig tart el karácsonyig és a gyümölcs csak ritka gyermek-
öröm.

A faluba érve a partizánlányok új szakasza váltotta le a bennün-
ket idáig kísérő partizánlányokat. A leváltottak pihennek néhány órát,
azután az éj leple alatt visszatérnek Kasztanofitoba, Magukban, Kato-
nák. Holnap délutánra odaérnek. Az egyik lány önkéntelenül felkiált:

»Haza!«, a többi megrázkodik, reátekint, azután üresen bámul a sem-
mibe.

Az új lányok görögök. Alacsonyabbak és sokkal sötétebbek a szí-
neik, mint a macedon lányoknak. Nagy, fénylő szemük van. De a leg-
szébb közöttük Andromacha, nyulánk, tekintete nyílt és lángoló, me-
rész. Finom bőre bársonyosan sima, haja vörösbejártzó felkete, hullá-
mos és éppen most tűzött hajába egy vörös vadrózsát.

Odalép hozzám a fiatal görög leány és megkérdi, igaz-e, hogy a
bizottsággal jártam Ekaterinában is? Onnan származik és már öt hó-
napja nem hallott hírt övéiről. Egész idő alatt harcolt, résztvett a csa-
patmozdulatokban és nem is csoda, hogy nem érkeztek meg a levelek,
dehát, mégis... Beszélj kezdtek az öreg ekaterini orvosról, Domba-
zoszról, aki, habár megfenyegették, hogy megölik, ha megnevezi fiá-
nak, az ifjú harcossnak a gyilkosát, férfias bátorsággal mutatott rá a
teremben, a bizottság előtt a csendőrfőhadnagyra.

— Ime, ő a fiam, gyilkosa, ő szervezte szeptemberben a demokra-
tikus ifjúság lemeszárlását Ekaterinában — mondta az öreg orvos és
hozzáfűzte: — Félóra előtt pedig fenyegető cédulet küldött nekem:
»Agyonnyomlak, mint egy poloskát, ha kiköpd, amit nem szabad«.
Tessék ellenőrizni, vajon az ő kézírása-e?

Donbazosz követelte, hogy a szakértők állapítsák meg, kinek a
kézírása van a cédulet, de a bizottság sietve úgy szavazott, hogy a
grafológia nem tartozik hatáskörébe.

A történet végét már nem mondhattam el, mert az ELASz himnu-
szát énekelve parasztok érkeztek a környező falvakból és települések-
ről.

Négynapos, megerőltető utunk végéhez közeledett. Kétszázötven kí-
lómétert tettünk meg, hogy találkozunk Markosz tábornokkal.

Mindazok után, ami történt, nem nehéz kitalálni, miért vezette
Lund* egész az albán határra az albizottságot, amelynek találkoznia
kellett volna Markosz tábornokkal. Amikor Lund Amudárban megkér-
dezte, hol van a Demokratikus hadsereg főparancsnoka, azt a választ
kapta, hogy valahol Tesszáliában, de lehet, hogy Attikában. Az angol
és amerikai kiküldöttek és velük együtt a pártatlan Lund minden áron
ki akarták játszani a Biztonsági Tanács magyon is szabatos utasításait,
hogy elszabotálják ezt a rájuk nézve kellemetlen találkozást.

Elhaladva a Kriszomilya előtti úton ránk váró, felsorakozott zász-
kölj előtt, semmiből sem következethettünk, hogy itt találkozunk Mar-
kossal.

A nép itt is kijött a falu elé. Az elnök — kemény, szembetűnően szí-
kár, haragosan összeszorított ajkú, deres fejű, csontos paraszt — mielőtt
átadta volna a falu emlékiratát, megtartotta szokásos beszédét. Semmi
sem mutatott arra, hogy utunk végetért. Minden úgy volt, mint eddig
másutt.

Az elnök mellettünk lépkedett. Mig mi kettőt léptünk, ő egyet, de jó
hosszút, és megállt, hogy ismét egy vonalba kerüljünk. Riasztó mély
hangján a csendőrök és a »király banditái« terrorjárót mesélt, amely ad-
dig tartott, míg a nép ki nem mondta: »Eddig és ne tovább!«

Ezt a »ne tovább«-ot olyan ádáz dühvel és határozottsággal mondta,
hogy kizártnak tűnt fel, hogy a »király banditái« tovább merészelné-
t-

*) Az albizottság elnöke.

terrorizálni a népet, még, ha erre parancsot is kapnának. Ugy tetszett, mintha ez az erős, hatalmas paraszt minden erejét ebbe a két szóba öntötte volna.

— Varkiza után — folytatta, megvárva, hogy beérjük — a halál, bocsánat a szóért, olyan bordélyt nyitott egész Görögországban, hogy nem volt tanácsos lányoddal vagy akár magadnak is az uccán mutatkozni.

— Rosszabb és szégyenteljesebb volt, mint a svábok alatt. De mit tehattünk! — mintha valamiért mentegetőzne.

— Senki sem háborúzik szívesen. De nem volt más választás — és így van már négy hónapja — felszabadultunk. Hogy azok ott lent mit mesélnek az offenziváról? Hagyd rájuk. Kutyaugatás nem hallik az égbe. A hadseregük — semmi, Konzervet esznek — és ez is semmi. Közülünk pedig mindenki olyan, mint akiről azt mesélik: egy bolond kést rántott — száz okos meg elszökött! Csak hogy arról nem tudom, bolond volt-e vagy sem, de a mieinkről tudom, hogy hősök.

A faluban újabb tömeg tartóztatott fel bennünket. Éppen akkor érkeztek a környékbeli településekről. Még nincs egész dél, de közel jár már hozzá. Az utolsó tavaszeleji délelőtt még nagyon ifjú napsugarai minden erejüket latbavetik, hogy fölégensék testünket.

A szellő, amely reggel óta egész úton szárítgatta homlokunkról a verejtéket, egészen elült, úgyhogy a fenyőfák a lejtőn, és a kövesúton felsorakozott zászlóalj katonái egyformán mozdulatlanok látszottak. Csak az elnök köré tömörült nép mozgolódott állandóan. Valahonnan egy gyerek futott ki és nyomában felbukkanó anyjával együtt felénk sietett. Az újabb, hosszabb és kevésbé érdekes beszéd alatt az ifjak állandóan sugdolódtak, a lányok pedig, néha egyszerre többen is, hirtelen nevetésben törtek ki, s ez a nevetés olyan síma volt, mint telt, gömbölyű nyakuk. Senki sem tudta miért, de félbe nem hagyva a nevetést, valamennyien arra törekedtek, hogy ugyanakkor titokzatosaknak lássanak, mintha azt mondanák: »Miért néznek bennünket! Mindehhez semmi kö-zük. Megvannak nekünk a mi fontos leánytémáink!«

Amikor pedig az elnök befejezte és Graur* köszönetet mondott, sírú sugárban emelkedett magasba a taps hangja, és ott lebegett felettünk, nem oszlott szét — mondhatnám — mint zajjal telítelt fehér fényes kis felhő. Egy hosszúnakú szikár ifjú, most szemét lehunyta, mereven hátravetette fejét, nagyot lélekzett, majd kezét ökölbe szorítva s kissé eltávolítva megrázkódó testétől, teljes erőből kiáltotta:

— Na figun i Angli!*

— Na figun** — kapták fel mindannyian a kiáltást.

Az ifjú hatalmas ádámsutkája borzalmasan ugrált le-föl, mintha bele akart volna szakadni hatalmas torkába. A lányok, partizánlányok és parasztlányok énekelni kezdtek, s csakhamar hullámzott a tánc.

Nem volt túlságosan meleg, a nap kellemesen sütött. Kikicasz*** csillogó szemekkel és ruganyos léptekkel hagyta el a táncolókat, a mosoly még most is ott játszott nehéz bajusza alatt, amely azonban eltakarta, nem engedve, hogy könnyen kiformalódjon és eláraszsa egész arcát.

Egy sárgakendős leány, arcán kedves, élénk kis gödröcskéekkel, amelyek mintha állandóan változtatták volna helyüket, egy nagy kondérből megkínált bennünket egy pohár vízzel, két másik leány pedig közülünk

*) Graur az albizottság szovjet tagja.

*) Ki az angolokkal!

**) Ki velük.

***) Az albizottság mellé beosztott magasrangú partizán tisztt.

mindenkinek átnyújtott egy-egy kis koszorúcskát ibolyából, sáfrányból és vadszékfűből.

A falu terén egy csoport harcos ült a fa alatt, amelynek már olyan rövid volt az árnyéka, hogy lábuk térdtől a bakancsig kivillogott belőle. De egészen lefoglalta figyelmüket egy szétszedett golyószóró és valami angol nehéz géppuska tisztogatása, amelynek olyan széles volt a lángfogója, mint valami ágyúcső.

A zászlóalj kapitánosza kivezetett bennünket a falu szélére a hegy felé, a kerek fensíkon már kicsírázott árpa mellett. Elérkeztünk az erdő mellett álló utolsó épületig. Kezével mutatta, hogy az egyszerű parasztházacska udvari falához erősített kezdetleges lépcsőkön kell felmásznom.

— Erre.

A kivénhedt, korhadt fenyőfalépcsők enyhén és zsörtölődve rázkódtak lábunk alatt. Fölkapaszkodtunk az első emeletre. Jobbra egy szoba nyitott aajtán át látszott, hogy két nő guggolva szeketeket vág kukoricakenyérből és a tiszta felmosott padlóra helyezett meghámozott keménytojásokból. Egy harmadik partizán nő egészen nekilendülve vasalta fehér ingét, amelyet szintén a felsúrolt sárga padlóra terített.

Bementünk egy másik üres szobába.

— Hogyan? Hát nem akarnak borotválkozni? — kérdezte Kikicasz, aki nagy dérrrel-durral beszaladt utánunk. — Gyerünk gyorsabban, gyorsabban, hogy ne ilyen borotvátlanul kerüljenek Markosz tábornok elé. Hisz egy rövid óra múlva már itt lesz.

És tenyerével végigsímítva beesett arcát, kisetett a szobából.

Pengéink tompák voltak, de hevességünk, sietségünk és idegességünk miatt úgyszólván mindannyian összekaszaboltuk magunkat. Utána áthajolva az erkély korlátján gyorsan megmosdottunk.

Amikor pedig kiborotvált, tiszta és megszáradt arcunkról lefejtettük a törölközőt, jól belenézünk egymás szemébe, először e négy és fél napos menet után. Lesoványodtunk, szemhéjaink megdagadtak, arcunk le barnult és felégett, egyeseknek pedig az orráról vedleni kezdett a bőr, s olyan rózsaszínű volt, mint a fiatal újkrumpli. De a fáradság ellenére, amely beesett szemünkbe erősen bevésődött nagyon boldogok voltunk.

Nevetgélni kezdtünk, egyik a másikról elmesélve minden nevetségeset, amit útközben észrevettünk. Eleinte általános ételédéseink azonban — mindenki tréfát űzött mindenkivel — fokozatosan a jó természetű Perov*) felé kezdtek irányulni, akit »Gyenge Hely«-nek neveztünk el. Ő pedig hunyorogva üldögélt egy kis széken. Térdére könyökölve, fejét tenyerébe hajtva megkísérelte, hogy elaludjon, miután nem sikerült »túlbeszélnie« bennünket. De minthogy az elalvás sem ment, legalább szeretett volna ránk megharagudni, de ez a harag sem sikerült, habár igen-igen kívánta. Ilyen volt a természete. Nem tudott haragudni. Akkor ismét szundikálni kezdett, de hirtelen kinyílt az ajtó.

...Nagyon karcsú fiatalember állt a küszöbön. Széles tisztj öv volt a derekán, mellén a vállsíj egy másik szíjjal kereszteződött, amelyről baloldalon egy nagy »Valter« függött új fényes tokban. Karcsúsága miatt alacsonyabbnak látszott, mint amilyen valóságban volt. Tiszta örömteli móssal ránk nevetett és nagy ibolyakék szemével figyelmesen szemlélt bennünket.

Markosz tábornok volt.

*) Szovjet újságíró.

VILÁGSZEMLE

Irta: Steinfeld Sándor

»Az imperialista és imperialistaellenes — két ellentétes tábor harca a tőkésrendszer általános válságának további kiéleződése, a tőkésrendszer erőinek gyengülése, a szocializmus és demokrácia erőinek gyarapodása között megy végbe.« (A Kommunista Pártok lengyelországi értekezletének nyilatkozata).

Ha csak felszínesen szemlélődünk, a nemzetközi helyzet egén komor viharfelhőket látunk tornyosulni. A nyílt kihívó, háborús uszító és erőszakos cselekedetekre felbátorító nyilatkozatok és békés szólamokkal cseppet sem álcázott tevékenység lélegzetelállító fordulatokat idéz fel. A fejlemények rohamos üteme felveti a kérdést: valóban olyan-e a háborús veszély, amilyenek az uszítók, szolgálk és a gyenge idegzetű megfélembesztettek hirdetik és mi az oka ennek a zabolátlan sietségnek, kapkodásnak, amit az imperialista táborban főképp annak vezetőinél és irányítóinál — az USA monopolistáinál — tapasztalunk?

Nem titok, hogy a világalomra törő imperialisták háborút akarnak. Azonban a leggépesítettebb háborúhoz is katonák kellene és minél nagyobbokú a gépesítés, annál nagyobb tömegeket szólítanak fegyverbe. Az imperialista országok tömegei minden világnézeti »megdolgozás« ellenére sem akarnak háborúskodni. Sőt, az események az utánúsítják, hogy soraikban egyre inkább terjed az ellenállás az uralkodó körök hazárd és kalandor politikáját szemben. Nélkülük — tömegek nélkül pedig minden háborús szólong »pusztába kiáltott szó«. A legelvetemedettebb imperialisták is tudják, hogy ilyen körülmények között nem kezdhetnek háborút, hacsak nem akarnak mindjárt kezdetben döntő vereséget szenvedni — a belső fronton.

A háborús uszítás ma megfélembesztésre, megfélemlítésre szolgál. Ézenfelül hatásos eszköze a háború alatt soha nem látott hasznot zsebrevargó fegyvergyárosoknak. A háborús hangulat fokozza termékeik iránti keresletet, 52 milliárd dollár háborús jövedelmet vallottak be az amerikai monopolisták.

Csak a gyenge idegzetűek hagyják magukat a háborús lármától megfélemlíteni és félrevezetni. És ezek nem találhatók a demokratikus táborban. Ezt bizonyítja az a jelentős esemény is, hogy a Szovjet Szövetség Legfelsőbb Tanácsának legutóbbi rendeletével hadseregét békelétszámra csökkentette és elbocsátotta az idősebb korosztályokat. Az építésnél dolgos kezekre, munkásokra van szükség. És a demokratikus tábor, bár éberrel figyel a béke esküdt ellenségeinek aknamunkáját, nem engedi, hogy azok hisztériája megzavarja az egész emberiség javát szolgáló, békés építőmunkát.

Mi készíteti az Egyesült Államok kormányát az említett lázas tevékenységre? Mert el kell ismerni, hogy az imperialista tábor irányító gépezete hallatlan erőfeszítéseket tesz célkitűzéseinek megvalósítására.

Egyik értekezlet a másikat éri. A tiszavirág életű világboldogító tervek tucatjával születnek. Még alig száradt meg a tinta egyik okmányon, holnap másik lát napvilágot, amely ellenkező állásponthez köti megalakotóját. Ezenkívül a szerződészegés elengedhetetlen kelléke lett az imperialista diplomácia módszereinek. És ott, ahol az Egyesült Államok megvetette lábát, vagy hatalmát megszilárdítani készül, módszerei cseppet sem különböznek a hitleri módszerektől.

A tőkésvilágban éles fasizálódási törekvések jelentkeznek. És ezek a törekvések ma már elvetettek minden álarcot is. A göbbelsi propaganda és hitleri módszer leplezetlenül előtérbe lépnek. Már alig beszélnek »veszélyeztetett emberi szabadságról«, »civilizáció veszedelméről«. s. b. Annál inkább kezdik nevén nevezni a gyereket. A nyugati tömb és külön Nyugat-Németország megteremtése ma már egyszerűen »elsőrendű amerikai érdek«. A »demokrácia szempontjai« átadták helyüket a sokkal szürkébben hangzó »külkereskedelmi szempontoknak«. Marshall »segélyt« tegnap még csak az olyan kormányok kaphattak, amelyek »európai módon értelmezik a demokráciát«. Ma már csak azok, amelyek »magatartásukkal nem veszélyeztetik az amerikai érdekeket«.

Ilyen külső formákat ölt az imperialista tábor nagyarányú és fokozott tevékenysége. Erőt mutat, vagy gyengeséget álcáz-e, biztonságról tanúskodik, vagy bizonytalanságot rejt-e a cselekedetek sora, amelynek tanúja vagyunk? Erre a kérdésre kell válaszolnunk, ha tisztán akarunk látni.

Vladivosztoktól az Adriáig egyetlen elhatározás vezeti százmilliók szorgos munkáját — szebbé, jobbá, emberibbé tenni az életet. Az alkotó munka diadalünnepe minden nap és az újabb és újabb sikerek gazdaságilag mind erősebb teszik a szocializmus útjára lépő népi demokráciák országait és a kommunizmus felé menetelő Szovjet Szövetséget — az imperialistaellenes és demokratikus tábor fellegvárát. Tervszerű munka és a felállított tervek túlszárnyalása, az életszínvonal szakadatlan emelkedése — ezt látjuk bárhová is tekintünk a világnak ebben a részében.

És a gazdasági fejlődés nagyszerű eredményeit közvetlenül élvező tömegek politikai megszilárdulása — a dolgozó nép megbonthatatlan egysége, egybeforrott akarata — napról-napra jobban kiformalódik. A munkásosztály egységfrontja egységes munkáspártot teremt, ott, ahol nemrégiben a jobboldali szociáldemokraták — az imperializmus ügynökei több kevesebb sikerrel folytatták aknamunkájukat a nép jóléte, a gazdasági felemelkedés és politikai megszilárdulás ellen. A reakció sorozatos csatavesztése utat nyit ezekben az országokban a népi erők teljes kifejtésének. Az úgynevezett ellenzéki pártok külföldi hatalmak kém-ügynökeivé válnak, mert elvesztve támaszukat a népnél, csakis külső segítséggel remélhetik hatalomrajutásukat — a tőkés kizsákmányolás visszaállítását. Bérgyilkosok, merénylők, szabotőrök, kémek, bandavezéreként lepleződnek le mindenütt a »régik« politikusok, akik nem követik a népet, mert sohasem annak érdekeit védték és akiket a fel nem tartoztatható fejlődés csálhatatlan választó vize talminak, hamisnak talált.

A belső megszilárdulással párhuzamosan folyik a demokratikus tábor országai baráti viszonyának elmélyítése. A szovjet-bolgár szerződés, a most tárgyalás alatt álló szovjet- finn szerződés további gránitkockái a béke épületének. A csehszlovákiai válság gyors megoldása után már semmi sem állja útját a demokratikus fejlődés lendületének és a csehszlovák-magyar kapcsolatok kölcsönös megértésén alapuló rendezésének.

A jobboldali magyar szociáldemokraták kiebrudalása a munkásmozgalomból utolsó akadálya volt az egységes magyar munkáspárti megteremtésének. És ezzel a magyar demokrácia még szilárdabbá válva tovább fejlődik és még erősebb tagjává lesz a demokratikus tábornak. A magyar munkásosztály egysége hatásos ösztönzője a termelésnek és a hároméves terv megvalósításának.

A balkáni és dunamedencei népek fölszámolták a régi rendszert, eredményesen küzdenek azok maradványai ellen. Románia népei új alkotmányba cikkelyezik új életüket és az új nemzetgyűlés most már valóban a nép akaratának kifejezése lesz. Az egyre jobban kiépülő szövetségi szerződéskötések hálózata a nemzetközi békét szolgálja és védi a demokratikus országok nemzeti függetlenségét az imperialisták beavatkozási kísérleteivel szemben. És, amit nem hangozthatunk eleget, az aláírt szerződések a nép óhaját és akaratát fejezik ki, ellentétben az Egyesült Államok szolgálivá lett »Marshall-országok« kormányai által aláírt szerződésekkel, amelyek a monopolisták népellenes törekvéseinek kifejezői.

Ezzel a felfelé ívelő fejlődéssel szemben mit látunk az imperialista táborban?

A gazdasági helyzet napról-napra súlyosbodik. A newyorki tőzsde — a tőkésvilág »légköri feszültségének« ez a barométere — válság irányába mutat. A részvények árfolyama ingadozik. Pangás jelei tapasztalhatók az »üzleti« életben. A munkásság harcát a Taft—Harley féle törvény nem szüntette meg. A sztrájkok és sztrájkolók száma szaporodik és ez erősen befolyásolja a gazdasági életet. Egyes üzemek bezárták kapuitak, mások csökkentett teljesítőképességgel dolgoznak. A munkanélküliek száma növekedik, annak ellenére, hogy a leszerelést távolról sem hajtották végre. Angliában, Franciaországban és az USA többi csatlósállamában a válság még jobban érezhető, mert itt a helyzetet súlyosbítja az amerikai áru és tőkészek betörése ezekben az országokba, nyersanyag- és felvevő piacakra. A francia filmipar megszűntnek tekinthető, az angol hajóépítő dokkok nem fogadnak el újabb rendeléseket nagyobb egységek gyártására. Az amerikai »segítség« első hatásai ezek a jelenségek.

Politikai téren az imperialista táborban, majd három évvel a háború befejezése után, még nem hallgattak el a fegyverek. Egyre nagyobb területek szabadulnak fel az imperialisták ellenőrzése alól. Kína, Indonézia, Görögország népének fegyveres harca bizakodással tölti el a világ demokratáit és rettegéssel a monopolistákat. A nemzeti felszabadulás szorosan összenőtt az imperialista járom szétzúzásával. A nemzeti érdekek védelme összeegyeztethetetlen a monopolisták uralmával. Az erősödő kizsákmányolás és elnyomtatás erősödő ellenállást vált ki, — az elnyomottak és kizsákmányoltak mind erősebb harcát.

Az imperialista tábor belső ellentétei egyre élesednek. A demokratikus országok erősödése követendő példa az elnyomottak szemében. Ugyanakkor a demokratikus országok gazdasági és politikai megszilárdulása a maga részéről gyorsítja az imperialista országok állandó gyengülését és egy eddig még nem ismert méretű gazdasági válság teljes erejű kitörését.

A tőkésvilág, mint egy bekerített vár. Falait megviselte a hosszú ostrom. A váron belül rekedt nép egyre inkább látja, hogy a vár eleste az ő szabadságának hajnala és igazi ellenségei a parancsnokok. A zsákutcába jutott tábornokok egy kirohanásban látják minden reményüket, de nem bíznak abban, hogy elég nagy, elég erős és elég lelkes lesz-e a

sereg, amely engedelmeskedik a parancsoknak. Az ostromlók ereje pedig mindnagyobb.

Ilyen szemszögből kell megítélni a nemzetközi eseményeket, ha helyesen akarunk tájékozódni.

*

Az imperialista fejlődés egy bizonyos fokán az uralkodó érdekcsoport képtelen tovább kormányozni demokratikus eszközökkel. A nyílt erőszak bevonul a politikába. Ezt látjuk ma az egész tőkésvilágban, mintahogy láttuk Hitler Németországában és Mussolini Olaszországában. És azt is megtanultuk, hogy az erőszakos eszközök alkalmazása nem erőről, hanem gyengeségről tanúskodik. Az amerikai diplomácia és propaganda a viláгурalmi célok szolgálatában átveszi a hitleri módszereket és göbbelszi érveket. A fasiszta tengely egykori urai — a német iparmágnások — a tengely leghívebb barátja és teremtménye — Franco — ma amerikai szolgálatban állnak.

Washington — a nemzetközi reakció tüzfészke — közvetlenül lép a porondra és maga alá gyűri mindenekelőtt a vetélytársainvá válható angol, francia stb. monopolistákat.

A gazdasági és politikai fejlődés üteme ma jóval élesebb, mint azelőtt, a válság veszélye közvetlen közelbe rukkolt és ez készíti a washingtoni uralkodóköröket brutális politikára bel- és külföldön egyaránt.

A londoni háromhatalmi értekezleten a német kérdést amerikai »szellemben« oldották meg. A tanácskozások zárt ajtók mögött folytak és a kötött megállapodások titokban maradtak. Miért? Mert azok veszélyeztetik a népek békéjét és nemzeti függetlenségét. Csak aki a békére tör köt ma titkos szerződéseket. Csak aki fél a nyilvánosságtól, a világ dolgozó és békeszerető népeinek véleményétől, csak az tárgyal zárt ajtók mögött. A londoni határozatokkal válságba kerül az egész potsdami rendszer.

Négy százötvennégy hadiüzem dolgozik a németországi angol és amerikai megszállási övezetben. A potsdami határozatok értelmében ezeket mind le kellett volna szerelni és részben jóvátételi juttatásként átadni Jugoszláviának, Lengyelországnak, Csehszlovákiának, Belgiumnak, Franciaországnak stb. Ez nem történt meg. Békeszerető politika ez? Semmiképpen. Az USA háborús politikája kísérlet a nehézségek megkerülésére. A világtörténelemben mindmáig ez nem bizonyult megfelelő eszköznél. Ma sem lesz az.

Truman beszéde balul sikerült próbálkozás volt az Egyesült Államok erőszak politikájának világnézeti alapot adni. Szerinte a háborúban a legtöbbet szenvedett államok — a Szovjet Szövetség és a népi demokráciák országai — fenyegetik a békét és meg akarják támadni az Egyesült Államokat. Ugyanakkor elfelejtette felsorolni, hol állomásoznak szerte a világban idegen földön amerikai helyőrségek. Látható lett volna, hogy az általa javasolt általános hadkötelezettség bevezetése milyen célokat szolgált.

Az adott belpolitikai helyzetben — elnökválasztások előtt, a harmadik párt előretörése, a válság mindinkább mutatkozó előjelei — a sorozatos külpolitikai vereségek után az Egyesült Államok diplomáciájának, ha tüzzel-vassal, de sikert kell felmutatnia.

A londoni értekezlet nem nevezhető sikernek, mert csak újra kinyilvánította az amerikai szolgálatba szegődött kormányok készségét, hogy továbbra is híven kiszolgálják az Egyesült Államok monopolistáit. Olaszországban akart diadalmat aratni a Truman-politika. A nyílt beavatkozás mellett segítségre sietett a mindenkori reakció leghívebb pártolója,

a Vatikán. Egyúttal az imperialisták igyekeznek felkelteni a sovinszta gyűlölködést, hogy akadályozzák a népek megkékélését, az építést és felemelkedést előmozdító nyugodt nemzetközi légkör megteremtését. A Triesztre vonatkozó javaslat támadás a béke ellen és hangulatkeltés az olasz Népi Demokratikus Fronttal szemben.

»Azt remélték, hogy ezzel megakadályozzák az olasz demokratikus erőket, hogy azok zárt, tömör egységben védjék szabadságukat és függetlenségüket és kiűzzék Olaszországból azokat, akik hivatalanl jöttek az országba... Trükk ez csupán, hogy félrevezessék az olasz közvéleményt, becsapják az olasz népet, hogy azután a reakció győzzön és ne a demokrácia.« (Tito marsall nyilatkozata a jugoszláv-olasz viszonyról.)

Ma az olasz nép küzd az egész világ egyesült reakciójával. A napról-napra ádázabbá váló olasz választási harc a külső erőszakra támaszkodó hazaárulók és a demokratikus erők párviadala, amelynek eredménye csak a demokrácia további gyarapodása lehet és amely nagyszerű seregszemléje és erőpróbája lesz az olasz demokrácia szilárdságának.

*

Bármilyenek is legyenek, bármely irányban is törekedjenek az imperialista mesterkedések, azoknak egyik legfőbb rugója az egyre súlyosabbá váló gazdasági helyzet és a velejáró belső zavarok.

»Ha a belügyek nem nyugtalanítandók az Egyesült Államok vezető köreiből — különösen a közeledő gazdasági válsággal kapcsolatban, akkor nem bővelkednének ennyire az USA gazdasági terjeszkedését szolgáló tervekben, amelyek ismét az amerikai imperializmus támadó katonai-politikai terveire támaszkodnak.« (Molotov: Beszéd, 1947. november 6-án.)

Az Egyesült Államok imperialistái és európai szolgálk arra törekednek, hogy belső nehézségeik terhé az amerikai dolgozókra és az európai és a többi világrészek népeire hárítsák, hogy így elodázzák a kikerülhetetlen válságot. És minél inkább fedik el a monopolisták egét a válság viharfelhői, annál kétségbeesettebben törtetnek elérhetetlen céljuk felé. Ez a kuksa és lényege a világ békéjét zavaró, háborús uszításnak és háborús célokat szolgáló tömbök megteremtésére törő imperialista politikának.

*

A gazdasági élet törvényei könyörtelenek. A tőkésrendszer küszöbön álló megrázkódtatását lehet rövid időre elodázni, de kikerülni nem.

A világ demokratikus erői gyarapodnak. Az erőviszonyok alakulása egyre kedvezőtlenebb az imperialisták számára. Ezt a folyamatot nem változtatja meg semmiféle kihívás, semmiféle uszítás. A demokrácia erős idege szilárd gazdasági és politikai alapból táplálkozik. Az idő ma a mi szövetségeseink.

A Szovjet Szövetség vezetése alatt álló imperialistaellenes és demokratikus tábor gyarapodó ereje hatásos torlasz a gyengülő és idegeiket, józan ítélőképességüket veszteni látszó imperialisták kitörési kísérletei ellen.

Noviszád, 1948. március 27.

FIGYELŐ

ÉLETÜNK ÁTALAKULÁSÁNAK ÚJ MOZZANATAI

Sokak előtt ma is csodálatosnak tűnik s néhány esztendővel ezelőtt érthetetlennek még, hogy azokkal a törvényekkel és rendeletekkel kapcsolatban, amelyek az első tekintetre tisztán gazdasági kérdésekre vonatkoznak, nagy irodalmi motívumokról is beszélhetünk és ezek a motívumok mint hatóerők működnek közre az élet alapjaiban, amelyek fölött az irodalmi alkotás létrejön. Az író, aki a múltban arra törekedett s ha van olyan, aki ma is az ember elszigetelésére törekszik, hogy utána beleágyazza rejlett mondanivalóit s mindebből csak azokat az elemeket hozza fölszínre, amelyek hőstét elválasztják az egyetemes emberitől és az általános életkörülményektől s valami különleges biológiai és pszichológiai lénynek mutatják be, az valóban lenéző mosollyal válaszolna arra az állításra, hogy az áruforgalom egy gyökeresen új rendszere megváltoztatja az ember életét és az irodalom számára is új tartalmi lehetőségeket teremt. Minél mélyebbre hatóak ezek a gazdasági változások és minél radikálisabban megváltoztatják az előző rendszereket (földreform, a gyár- és ipar államosítása stb.) és ha ezek az élet és a társadalom forradalmi átalakításának következményei, akkor annál erőteljesebben hatnak az egyénre és a közösségre egyaránt.

Nálunk a felszabadító harcban és az ujjáépítésen keresztül a forradalmi változásoknak hasonló folyamata megy végbe az emberben, az embernek a közösséghez való viszonyában és magában a közösségben is. És ebben a folyamatban, amely elsődleges formájából, a forradalmi harcból fokozatosan társadalmi síkra ment át, voltaképpen a megalkotott életformánk gazdasági alapjait megszilárdító új gazdaság-politikai tényezők világot látják meg az embert legjobban az új viszonyokban. Ezek a mozzanatok így teremtik meg az élet új elemeit, amelyek mellett az irodalom nem mehet el csukott szemmel.

Vajjon az irodalom nálunk elég ember-e ahhoz, hogy fölfigyeljen gazdasági életünk ilyen nagyjelentőségű és konkrét jelenségeire? Vajjon behatolnak-e az irodalomba azok az új elemek, amelyek életünket megteremkenyítik? Elmondhatjuk, hogy íróink ezideig még nem fordítottak kellő figyelmet azokra a tényezőkre, amelyek a különféle helyzetek előfeltételeként jelentkeztek, ha hatásuk nem is maradt visszhangtalan. A mi iro-

dalmunk problémáiról és témaköreiről folytatott vitában a figyelem főleg azokra a kiemelkedő motívumokra tereiődik, amelyeknek tulajdonképpen egységesíteniök kellene életünk legtökéletesebb formában megvalósított tényeit, mint napjaink legtündöklőbb alkotásait. És ezzel az egész probléma általánossá válik.

Ha példának vesszük az újjáépítés témakörét, mindjárt szembetűnik, hogy a mondanivaló tulnyomórészt a teljes egész bemutatására törekszik. Innen van az, hogy az irodalomban bizonyos egyhangúság tapasztalható, egyetlen szólam, amely sokkal jobban jellemzi a cselekményt, mint magát a cselekvőt, az előbbi kiemelkedik és az ember, aki tulajdonképpen a megvalósítója, visszhang nélkül marad. A mi irodalmunk, amely napjaink történéseit tükrözi, a kort méltóképpen kifejező művészi eszközökkel rendelkezik, de ezek főként a helyzetet mutatják be s nem arra törekednek, hogy megteljenek élettel, az élet igazi melegével, ami csak akkor jelentkezik, ha az író az alkotó ember igazi nagyságával találkozik.

És éppen ennek az emberi ténynek a megértésénél, amely az emberben végbemenő nagy változások során most nyeri el igazi értékét, az írónak mindig ébernek kell kísérnie azokat a gazdasági és társadalmi változásokat, amelyek — egyetemes vonatkozásukban — közvetlenül hatnak az emberre és az ember életére. És ilyen történelmi jelentőségű mozzanat akadt eddig jónéhány, de az irodalom nem figyelt föl rá kellőképpen.

Az ember munkaviszonyát meghatározó intézkedések, általában a dolgozó helyzete és állásfoglalása, amely a társadalmi fölszabadulás érzését anyagi és reális tekintetben is tudatosította az emberekben, az irodalomban mindeztideig nem kerültek földolgozásra. Ki dolgozta föl a mi irodalmunkban — egy-két lírai verset kivéve — a fölszabadult nő alakját? És vajon kísérletet tett-e a mi irodalmunk arra, hogy behatoljon és elmélyedjen újarcú falvaink problémáiba? A parasztság földmégmunkáló szövetkezetei, a földek megmunkálása és az egész mezőgazdasági munka kollektív elvégzése nem rendkívül ösztönző-e és vajjon a szovjet irodalom az első esztendőkből nem mindjárt ezekhez a témákhoz nyúlt? Nálunk ennek még nincs visszhangja. A parasztságnak az a hatalmas problémája, amely eleddig a terményeivel való káros spekulációban rejtett és most oldódott meg napjaink egyik legjelentősebb tényében, az úgynevezett buzabeszolgáltatásban, nem lehetne és nem lehetett volna irodalmunk egyik legjelentősebb témája? Ám távolról sem volt az, ha ez a téma a legösztönzőbb életjegyeket is viseli magán. És vajjon a föld tervszerű és szervezett megmunkálása, az időre való munkavállalás és mindebben a kollektív lendület szárnyalása nem olyan motívum-e, amely egy lírai vers, regény vagy dráma sugalmazója lehet? És így tovább.

Ma a szemünk láttára egy hasonló motívum lép be az életbe és átalakító erővel hat. Ez a mi új árrendszerünk, amely voltaképpen az áruforgalom új rendszerét jelenti. Egy tervszerű életben, amelynek útján a mi valóságunk nem egy nehézséggel találkozott s ennek nyomán különféle rosszakarat és emberi ellenszenv is támadt, a dolgok változnak. Az ellátás központi gazdasági problémájának megoldásával igen sok akadály megszűnik, kezdve a termelés nehézségeitől egészen a kereskedelem legkülönfélébb fondorlatosságáig, amelytől a kereskedelem mindmáig nem szabadult meg teljesen. És most egyszerre a szűkölködésből és az ellátás bonyodalmaiból kilép az áru az elosztásnak olyan rendszerével, amely megszünteti az eddigi negatívumokat.

A tegnap még üres raktárak ma megteltek, vonzóvá váltak, az elosztás rendszere új formát öltött, a vevőből eltűnt a türelmetlenség és a rosszindulat, az eladóból a visszataszító, sokszor majdnem ellenséges

hang s így az állami és népi kereskedelmi gépezet igazi alkalmazottjává vált. A vevő nem vesz többet, amikor vásárol, csak annyit amennyi el-látásához szükséges. Nyugodtan áll az eladó előtt, kér és válogat és az eladó szívélyesen szolgálja ki. Ha az ember ma belép az üzletbe, mind-járt megérzi azokat a mély változásokat, amelyek itt végbementek. A vevő ma a vásárlás jogában is kiegyenlítődőtt, azt vásárol amire szük-sége van és ami még fontosabb, kiegyenlítődőtt a vásárlás erejében is. Az új árrendszer szabályozta ezt a jogát; annak aki dolgozik, aki ter-mel, aki úgy a munka mint az emberiség tekintetében hasznos, joga szélesebb, teljesebb és könnyebben érvényesíthető. Annak, aki munká-jával nem segít a köznek, esetleg szembehelyezkedik vele, jogai szűkeb-bek és nehezebben érvényesíthetőek. És a nagyvonalakban kiegyenlítő-dött vásárlóerőkkel kiegyenlítődik a minőség megkövetelésének lehetősé-gé is. Ma már nem vásárolnak a régi szabályok szerint: a lukszus a gazdagnak, a gyenge és rossz anyag a szegénynek. A kiegyenlítődes tehát ma ezen a téren is megvalósult. A nem mindennapos, mélyreható jelenségek egész sora és a rendkívül érdekes motívumok föltárulnak annak a szemé előtt, aki szemlélődni tud, ha ma belép egy állami, vá-rosi vagy szövetkezeti áruházunkba.

Az új rendszer további vizsgálatásánál a legjelentősebb dolog a város és a falu közötti új viszony kialakulása. Az új árakkal, a speciális árrendszerrel megszünt a parasztság soraiban az az állandó vagy akár csak lappangó gyanakvás is, hogy az ő munkáját a város részére bizo-nyos fokig kihasználják. Ma már abban a helyzetben van, hogy termé-keiért a megfelelő értékben mindenféle árút megkapjon s ez végső fokon az ő részére bizonyos haszonnal jár. És szembevetendő az is, hogy a falu, amely egészen a legutóbbi időkig bizalmatlanul fogadott minden olyan intézkedést, amely az ő termékeinek forgalmát szabályozta, a mai intéz-keést helyesen fogta föl és szabadon, gátítás nélkül él is vele. Az árú-házak kirakatai előtt tömegesen állnak a parasztok s mi több, még ott is, ahol szabad árakat fizetnek. Ma szabadon és nyugodtan vásárolhat, mert a »harmadik ár« az ő ára, amelyen szabadon elláthatja magát és lehetősége nyílik arra is, jövedelem-fölöslegéből olyan cikket vásárol-jon, amiben kedve telik. Az író kísérvé figyelemmel az új áruforgalmi rendszert ott, ahol azt alkalmazzák s akkor majd elragadtatással áll meg a valóban reális étellel teli jelenetek előtt, az egészséges és igazi realiz-mus értelmében yett étellel találkozik és ezen az élményen keresztül érzi meg és ismeri föl, hogy az új gazdasági intézkedéseknek milyen mély jelentőségük van.

Néphatóságunk szocialista politikája, az előrelátás és a tervszerű-ség politikája évekre előkészítette mindazt amire föltétlenül szükség volt ennek az új mozzanatnak a megvalósításánál. Bár nem egy városban és faluban egészen az utóbbi napokig le kellett mondani a dolgozóinak a legnélkülözhetetlenebb szükségleteiről is, s habár a raktárak legna-gyobb része üresen állott vagy csupán a legszükségesebb áruval ren-delkezett, — a gyárak dolgoztak, a gépek termeltek, a szorgos roham-munkás kezek szakadatlanul dolgoztak, hogy a földnek, a népnek, a mi új életünknek és a mi új emberünknek biztosítsák a megfelelő új élet-színvonalat. Mindenesetre az emberre nálunk pozitívan kell hatni, hogy elmélyüljenek és megerősödjenek benne mindazok az emberi tulajdonsá-gok, amelyeket a mi forradalmunk ágyazott belé és megszilárduljon a földbe, a társadalomba és az önmagába vetett bizalma, amely megterem-ti azt a rengeteg vagon és kamion árút, amelyek ma ott közösznek, szerte az országban örte és az ő jobb életéért.

Erre akartuk mi föl hívni írónk figyelmét. Az ilyen és ehhez hasonló tényekben kell keresni a tudatosan létrehozott új előfeltételekben kialakuló emberünk új tulajdonságainak megfogalmazását. Az öntudat színvonala, az előbbi idők helyes ideológiai magatartása természetesen elsőrendű tényezők az ő belső átalakulásánál. De a helyzetek, amelyek eszméinek helyénvalóságát és öntudatának igazi értelmét anyagilag is alátámasztják, ezt az átalakulást egyidejűleg meggyorsítják, megacélo-sítják és megingathatatlaná teszik. És azoknál, akiknél az öntudat foka nem elég megbízható belső mérték, az ilyen mély átalakító erők hatása alatt öntudatuk megerősödik s új tulajdonságok fejlődnek ki bennük.

Ez a cikk tulajdonképpen azért íródott, hogy az alkotó író figyelmét ráterelje életünk ezen szektorára, és nem azért, hogy benne olyan leíró részleteket keressen, amely már magától fölleskíti és alkotásra serkenti. De ezt is megteheti. Rámutattam már arra a tényre, hogy az új árrendszernek és az új áruforgalomnak alkalmazásánál rendkívül érdekes jelenséget figyelhetnek meg; mennyi csodálatos emberi arcot láthatnak és milyen kiváló, egészséges és reális emberi motívummal találkozhatnak. És ezért az író megörökítheti őket akár csak vázlatokban, töredékekben és életrekeltheti őket egy-egy kiragadott kép megfogalmazásában. De ami sokkal fontosabb, mélyebb és lényegesebb ennél, az lenne, ha az irodalom nyomon kísérné azokat a nagy társadalmi és gazdasági átalakulásokat, amelyek nálunk végbemennek valamint ezeknek és más hasonló jelentőségű és mélyen áttanulmányozott intézkedéseknek a következményeit, hogy fölismerje köztük és a való élet között, köztük és az élő ember közötti kapcsolatot. Csak ennek a kapcsolatnak a fölismerésével, az okok és következmények megértésével és ezeknek egyetemes hatása alatt élő ember megismerésével foghatják föl korunk nagyszerű emberi lendületét és föl mérhetetlen termékenységet az ország kiépítésében. Az újjáépítés témaköre épp úgy mint életünk sok más témája is csak ilyen széles távlatokkal mutatkozik meg az emberben s csak így lesz teljes egészében reális és a realizmus szempontjából helyesen megfogalmazható és megvalósítható.

Bogdánovics Milán

AZ ALBÁN IRODALOM

A népi demokráciák között Albánia a legmélyebbről kezdi az építkezést. Az ismeretlenségből lép most elő, ahová előbb a török, utána az osztrák, majd az olasz imperializmus politikája lökte. A fiatal, hős nép új országa, a népköztársaság és ebben új irodalma, kultur-élete most van kibontakozóban. Nehány irodalmi emlék a múltat tükrözi, az újak már a jövő perspektíváit vetítik elénk. Ez a rövid szemle albán író tollából most első jelentkezésük a mi olvasóink előtt.

Mielőtt az albán irodalomnak ezt az áttekintését adnám, néhány szót kell szólnom a mi folklórunkról, amely irodalmunk alapja és még hosszú időn keresztül a legközvetlenebb forrása lesz.

Az albán népköltészetnek igen gazdag emlékei vannak, ezideig azonban csak egy kis részét gyűjtötték össze; a gyűjtő-munka legfontosabb része ezután következik. A népi emlékek és hagyományok kutatása és tanulmányozása a XVIII. század végén kezdődött meg, az első gyűjteményes kötetek azonban csak a múlt század közepe táján jelentek meg. E gyűjteményes kötetek sorrendjében a legutolsó Kuteli munkáia, amelyben az Ohrid-tó közelében levő Pogradec környéki népdalokat gyűjtötte össze. Ezzel egyidőben jelent meg az albán közmondások könyve Kolea Szotir professzor gondozásában. Kolea professzor az albán nyelv legkiválóbb ismerője volt, aki irodalmi hagyatékában hátrahagyta az albán nyelv tökéletesen kidolgozott, teljes szótárát.

Az albán ember természeténél fogva költői lélek: benne erősen kifejlett az előadás készsége. Így például az anya, a nővér vagy a feleség, amikor halottját siratja, sirató énekeket énekel — ellentétben más népek szokásaival, ahol a halottat sirató asszonyokkal búcsúztatják. Hasonlóképpen találkozhatunk albán parasztokkal, amint dalköltésben egymással versenyeznek. Skiro, a neves albán lírikus innen vette sorait, amikor azt mondta, »hogy a családi életnek egyetlen mozzanata, egyetlen jelentős eseménye vagy hőstette sincs, amelytet az albán ember versbe ne örökítene«. Így a francia Hacquard joggal mondhatta: »Aki meg akarja ismerni Albánia multját, gyűjtse össze népdalait«.

A népdal egy-egy strófáját általában ének és tánc kíséri, délen leginkább a furulyaszó, északon a lant. A lant itt egyhúros hangszer, a szerb guszlához hasonlatos.

Az elbeszélő hősköltemény jóval nagyobb számban található, mint a lírai költemények; ezekben megéneklék a nemzeti hősöket Szkender bégától kezdve egészen a mai partizánokig. Szembetűnő, hogy ezek az albán hősköltemények milyen sokban hasonlítanak a szerb hőskölteményekhez: gyakran témájuk is azonos: így például Szkadar építése, Márkó királyfi hőstettei, akik nálunk Marko Krali-nak neveznek.

Az elbeszélő költeményeket, a hősi eposzokat leginkább Észak-Albániában lehet föllelni a gegák között, de eléggé elterjedtek és népszerűek a vidám, tréfás dalok is változatos tartalmukkal.

*

Az írott albán nyelv emléke régi időkre tekint vissza. Az első nyelvemlék a XVI. századból való, — a második a »Biblia« fordítása. Ez utóbbi Gjon Buzuku észak-albániai katolikus lelkész munkája, amely 1555-ben jelent meg. A fordítás nyelvezete olyan felett és irodalmilag annyira tökéletes, hogy erről ebben a korban irodalmi alkotásokra is lehet következtetni, a kéziratot irodalomra; és valóban a nemrégiben albán irodalmi műveket találtak az olasz könyvtárakban.

Mindezek a kéziratok természetesen vallásos tárgyúak, a fordítások épp úgy mint az eredeti munkák. Íróik illetve fordítóik között találjuk Luk Matrangát (1592), Petar Budit (1621) és Petar Bogdanit (1691), valamennyien a katolikus egyház kezdeményezésére írtak.

Irodalmi nyelvünk megteremtésében a legnagyobb munkát a »Biblia« fordítói végezték. A legkiemelkedőbb közülök Konstantin Krisztoforidi, aki Elbasszánban született 1827-ben és ott halt meg 1895-ben. Lefordította az Ószövetséget és az Újszövetséget Albánia mindkét tájszólásában (úgy az északi gigezi, mint a déli toszkiszki tájszólásban) s ezért joggal nevezték el az albán nyelv atyjának. Krisztoforodi egész életét az albán nyelv szótárának összegyűjtésére áldozta, szakadatlanul a nyelvet tanulmányozta. Prózája ma már klasszikus számba vehető és szótárának rendkívül nagy jelentősége van az albán nyelv és irodalom fejlődése tekintetében.

A »Biblia« legutóbbi fordítója Fan Noli, az észak-amerikai pravoszláv albánok püspöke.

Fan Noli — 1880-ban született Jedren környékén, egy albán falucsukában — ma a legnagyobb élő albán író. Ő volt a megteremtője az albán pravoszláv egyháznak, és jelentős történelmi munkát végzett az albán nép egyesítéséért és felszabadításáért úgy a belső mint a külső elenségek elnyomatása alól. Tanulmányait Amerikában végezte s ott él 1925 óta, amikor Ahmed Zogu üldöztetései elől kellett elhagynia szülőföldjét. Fan Noli legfőbb irodalmi érdemeit Shakespeare, Ibsen, Edgar Allan Poe, Longfellow és Blasco Ibanez műveinek fordításaival nyerte el. Különösen kiemelkedő műfordítása Omár-Hajjám perzsa költő »Ruhá-i«-át, amely ma is irodalmunk egyik legfőbb remekműve. Ezenfelül igen jelentős irodalmi művet írt Szkenderbégről és költeményei, valamint tanulmányai szintén irodalmi értékűek. Fan Noli haladószellemű és kiváló kulturájú író s joggal foglal ma helyet az albán irodalmi egyesület élén a tiszteletbeli elnöki székben.

A költészet terén elsőnek a kalábriai albán telepések lelkésze jelentkezett. Variboba Julije a XVIII. században élt, vallásos költő volt, akinek szubtilis líráján az egykorú olasz pásztorénekek költőinek hatása érződik.

Az albán szépirodalom a szó igazi értelmében csak a XIX. században kezdődött. Az indulás a nyugati romanticizmussal egyidőre esik, követi is ezt az irodalmi hangot annál is inkább, mert az irodalmi élet megindító a Délolaszországba települt albánok voltak, akiket tradíciók és közvetlen kapcsolataik a nyugati kultúrához fűzték.

Az albán romanticizmus magán viseli mindazokat a jegyeket és formákat, amelyek a XIX. században jelentkeztek a középeurópai és a balkáni irodalmakban. Központi témája s egyben az irodalmi élet-éltető

ereje is népünk harca a törökök ellen; forrása és alapja a népköltészet és a történelem és legkedveltebb motívumait, tárgyait Szekenderbég korából és személyéből meríti.

Első nagy romantikus költőnk De Rada, 1814-ben született Kalábríában, meghalt 1903-ban. Főműve a *Milosa a t. c.* nagy elbeszélő költemény, amelynek cselekménye Szkadarban játszódik a XV. században; valójában ez az elbeszélő költemény a költő intim életraja. 1833-ban jelent meg és hamarosan lefordították olasz nyelvre. A költői alkotásra fölfigyelt Lamartin, Mistral, Tomazzeo s nem egy irodalmára az akkori Olaszországnak. De Rada igen termékeny író volt, ezt tükrözi irodalmi hagyatéka is. Nyelvezete sajnos eléggé nehézkes és stílusa nem elég világos. Mégis, mint az »Albán lobogó« című folyóirat szerkesztője és kiadója (1883—1887) írásaival és tevékenységével igen nagy szerepet játszott az albán nép öntudatosításában és a XIX. században kétségkívül ő volt az albán irodalom szellemi vezére.

Az albán nép legkedveltebb költője Naim Fraseri (született 1846-ban, meghalt Konstatinápolyban 1900-ban). Költeményeit az írástudatlan albánok is ismerik és fejből tudják. Szubtilis szellem, poézisát gyengédség és pátozsz tölti meg, költői nyelven könnyen gördülő s éppen ezért a legnépszerűbb és a legolvasottabb költője az albán irodalomnak. Termékeny alkotó, kisebb költeményei mellett két nagy elbeszélő költeményt írt: egyik Szekenderbégről szól, a másik a zsoldárok történetéből meríti tárgyát. Mint költő, Fraseri igen erősen a kelet, főleg a perzsa irodalom hatása alatt alkotott.

Költői lendületben és a művészi formában sokkal jelentősebb Gyergy Fista (1871—1941), a legnagyobb albán költő. Szkadar környékén született és ott is élt. Hatalmas eposzán, a »Hegyek dalá«-n harminc esztenedig dolgozott. Ismerte országunk északi vidékeit, gazdag folklóriát, hőskölteményében a hegyvidék hőseinek életét énekelte meg a szabadságért folytatott évszázados harcban. Olykor elfogult az ellenséggel szemben, — azért, mert művében azonosítja magát hőseivel, megéneklí a nyers hegyi emberek hőstetteit, azoknak az északiaknak a lelkét rajzolja, akik talán primitívek, de nagy emberi erényeket őriznek s ápolnak magukban. Lírai költeményei mellett Fista kiemelkedő műveket adott a szatirában és figyelemre méltóak vitáiratai. Drámaírással is foglalkozott és ő ültette át elsőnek Moliéret az albán nyelvre.

Irodalmi életünk három kimagasló alakja után megemlítiük a többi neves költőinket.

Kalabrez Gabriel Dara (1826—1885) ugyancsak hősi eposzsal jelentkezett az irodalomban; művében megénekelte az albánok kivándorlását Délolaszországba. A népköltészet gyűjtőinek rokonságában élén, az albán folklor gyűjteményeit felhasználta hőskölteményéhez.

Joszif Szerembe (1843-ban született Kalábríában, meghalt 1891-ben a Sao-Paolo-i elmeegógyintézetben, Braziliában), igen keveset írt, de lírai költészetünkbe egészen új hangot hozott: a pesszimizmus és a szomorúság hangját, amelyben helyenként a saját egyéni szenvedései, máshelyütt az albán nép szenvedése tükröződik a török rabság alatt.

Joszif Szkiro szicíliai származású író, a néphagyományok lelkes gyűjtője. Lírai verseket is írt és néhány kötetet jelentetett meg népköltészetgyűjteményéből. Sajnos. Mussolini uralmának beállta után megfertőzte a fasizmus s ennek következtében elveszítette jelentőségét az albán irodalom számára. 1927-ben halt meg s vele együtt — mondhatjuk — megszünt élni az olaszországi albán irodalom is.

Csajup írói néven jelentette meg műveit Antónia Csako, egyik kiemelkedő lírikusunk. 1866-ban született Dél-Albániában, majd egész életét

Egyiptomban töltötte és ott halt meg 1930-ban. Feleségéhez írt elégiáit az albán irodalom legszebb költeményei közé sorozzák.

Jelentős neve van még a lírikusok között Andreja Mijedának (1866—1939), főleg szonettekét írta; míg Prendusi (szül. 1885) és Azdren (szül. 1872) abbahagyta az írti tevékenységet.

A fiatal nemzedék sorából, az úgynevezett »1924-es generációból« kiemelkedik Lazgus Poradeci, a lírai misticizmus híve, aki költeményeit a hindú filozófia hatása alatt írta, de megtalálni benne a nyugatiak rokonságait is, Heine és Lenau, valamint a román Eminescu vonásait. Ali Aszlami a keleti költészet hatása alatt ír.

Migyeni (Milos Gyergy, Nikola nevének összevont rövidítése) fiatal poéta volt, huszonkilencéves korában, 1938-ban halt meg. Tanulmányait Jugoszláviában végezte; szerepe és írói munkássága a modern szellem, térfoglalását jelentette irodalmunkban, szabad versei tiltakozások voltak az elnyomók ellen és szót emeltek az elnyomottak és a kisemmizettek mellett. Am haladószemle nem eléggé határozott és nyelvvezete, valamint szabad verselése nem elég fegyelmezett. Mindezen túl Migyeni jelentős költő úgyis mint az új költői formanyelv hangadója és úgyis mint az »1924-es generáció« élharcosa.

Irodalmunk legjelentősebb forradalmi költője Lame Kodra. Ez a költői neve Szejfula Malesovának, a mai kultuszminiszternek és a népi ifjúság vezetőjének, aki ma is Fan Noli legszűkebb munkatársai közé tartozik. Ahmed Zogu uralomrajutása után menekülnie kellett Albániából. Moszkvába ment, ahol befejezte egyetemi tanulmányait és a bölcsészet tanára lett a moszkvai egyetemen. Költészete proletár-költészet, az albán népfőlszabadító háború költészete. Főhívás az ellenállásra és a lázadásra. Ezért versei ma már az egész albán nép közkinccsivé váltak. Vele egyidejűleg meg kell említenünk még a következő forradalmi költőket: Sefket Muszara, Petro Marko, Aleksz Csacsi és Dimiter Shuteriqi, valamennyien a fentemlített »1924-es generációból«, akik a népfőlszabadító mozgalom tanítványai.

Ezenkívül meg kell említenünk még két író, a nyugatosok képviselőit irodalmunkban: Nedzsat Haki és Arsi Pipa.

A prózai irodalom az első írott nyelvemlékekkel és a »Biblia« fordításával kezdődik. Művelői az itt megemlített költők is, akik foglalkoznak tanulmányaikkban a politikai, társadalmi kérdésekkel úgy a napilapokban, mint a folyóiratokban. Ezeknek a lapoknak nagyrészt ők az indítói és szerkesztői.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a kis népeknél — mint nálunk is — ahol az olvasók száma meglehetősen szűrény a tömegek kulturátlansága következtében, a folyóiratoknak és a napilapoknak rendkívül nagy szerep jut az irodalom fejlesztése terén. annál is inkább, mert a könyvkiadási tevékenység igen gyenge. Mégis előfordul, hogy egy-két kiadott könyv példányszáma meghaladja az ötezetet is.

Lírikusaink, ide nem számítva az újságírói tevékenykedést, prózát is írtak: karcolatokat, elbeszéléseket, történelmi visszapillantásokat, színműveket és foglalkoztak kritikai tanulmányokkal és bírálatokkal. Gyergy Fista útirajzokat is tett közzé.

A prózaírók közül meg kell említenünk Faiká Konicát, aki 1941-ben halt meg Észak-Amerikában, ahol életének nagyobb részét töltötte. A XIX. század utolsó éveiben Londonban megindította az »Albánia« című folyóiratát, amelynek irodalmi és nemzeti szempontból ugyanaz volt a szerepe, mint Rada »Albán lobogó«-jáé. Konica elsősorban pamfletista.

és vitaíró, a Voltaire-iskola tanítványa, de jóval élesebb hangú. Széles kulturáltságával és merész bírálaival nagyon sokban hozzájárult az irodalmi ízlés és színvonal megteremtéséhez Albániában. Az irodalmi kritika megteremtője ő, s mint műfordító megajándékozta az albán irodalmat az »Ezeregy éjszaka« albán fordításával és egy igen értékes vidám mesével.

Az igazi elbeszélést azonban csak igen későn kezdtük művelni a mi irodalmunkban.

Íróink a XIX. században úgyszólván nem is foglalkoztak elbeszélés és novellaírással, kivételt talán csak Krisztofoidi jelent, aki egy értékes kis munkát adott »Vadászat a hegyek között« címmel.

A XX. században az első elbeszélést Mihal Grameno írta népünk egyik jeles szabadságharcosáról. Háborús költeményei már 1912 előtt ismeretesek voltak, regényei azonban naiv, banális historikák. Mégis ő az első, aki irodalmunkban megteremtette az elbeszélés műfaját.

Műveinek megjelenése után nagyon sokan követték útját több-kevesebb sikerrel. Az első igazi elbeszélőnk Mitrus Kuteli (valódi neve Dimiter Paszko). Kuteli elbeszéléseiből több kötetet jelentetett meg. Kiváló ismerője az albán folklornak, elbeszélései lírai telítettségűek és népi nyelven íródtak. Nemcsak mint alkotó, de mint kritikus is számottevő, ezenfelül verseket is ír. Műfordításai közül legérdemesebbek a román nyelvről áttitelt munkák, Eminescu elbeszélései és költeményei. Neves elbeszélők még Kutelin kívül Nologusz (Anton Logoreci) Szerterija Szpasze, a makedón származású albán író, akinek ezideig két regénye jelent meg. Elbeszéléseket írnak még Vedad Konona és D. Shuteriqi.

E felsorolásban megemlítettem még azokat az írókat, akik színműveket írtak, illetve színművek fordításával foglalkoztak. Mégis meg kell állapítanunk, hogy igazi színházi élet még nincsen nálunk. Jóllehet sokan kísérleteztek ezen a téren, de mindezideig eredménytelenül. Ezek közül meg kell említenünk Ethema Hadzsiademit, a klasszikus formában alkotott színművek íróját, akinek legkiemelkedőbb darabja a Szken-derbég-dráma. Hogy a helyzet így áll, annak a hivatásos népszínház hiánya az okozója. Csak az utóbbi napokban*) alakították meg a nemzeti színházat Tiranában: első nemzeti színházunkat. Ennek az első kísérletei nyújtanak nekünk reményt a további munkához.

Az 1939-től 1944-ig terjedő népfőlszabadító háborúban új korszak nyílt meg a mi irodalmunkban. Íróink közül igen sokan ott küzdöttek a partizánok soraiban. Gyemal Sztafa nemzeti hős, 1942 májusában esett el, utána Gyálke Kutyali és Krisztacs Titulani. A népfőlszabadító mozgalom illegális sajtóorgánumai főleg az antifasiszta ifjúság sajtója ugyancsak foglalkozott irodalommal.

Az albán nép teljes szabadságáért vívott harcban irodalma is megtalálta a maga útját. Megszabadult a nyugati irodalom dekadens irányzataitól és szorosan összefonrt a népi étellel, mint a szerencsésebb jövő tökéletes kifejezőjével.

A kiadói tevékenység állandó fejlődése, erősödése és az a nagy erőfeszítés, amelyet a nép művelésére fordítanak, már eddigi eredményeiben is azzal a reménnyel kecsegtetnek, hogy a mi irodalmunknak termékeny jövője lesz.

Shuteriqi Dimiter

*) Shuteriqi Dimiter vázlatos tanulmánya közvellenül a háború győzelmes befejezése után, 1945-ben íródott. Így annak adatai részben időszzerűségeket veszítettek, mert az albán népközletárság mohamos fejlődése azóta nem egy égető kérdést megoldott a népművelés terén. Ez az irodalom fejlődését is jelenti.

S Z E M L E

NÉPSZÍNHÁZUNK ÚJ BEMUTATÓJA

Kevés mai életet tárgyaló színdarabbal rendelkezik drámairodalmunk és abból a kevésből, ami van, nem mindegyik sikerült formailag is. Nehéz színházaink repertoárját úgy összeállítani, hogy abban megfelelő arányban szerepeljen a ma problémáitkáját bemutató színdarab. Pedig ez igen fontos volna, mert ezeknek a daraboknak tömegeket irányító és nevelő hatása a legtöbb esetben jóval erősebb, közvetlenebb, mint a klaszszikus, vagy a polgári témakörű színdaraboké. Ezért vártuk különös érdeklődéssel Katajev Valentin, neves szovjetíró »Hajrá« című háromfelvonásos színművének bemutatóját a szubotícai Magyar Népszínházban. Ez a színpadi játék a Szovjet Unió első ötéves tervének éveiben játszódik le. Az ótani akkori viszonyok könnyen párhuzamosíthatók hazánk dolgozóinak mai gigantikus erőfeszítéseivel, ami még jobban erre a bemutatóra irányította figyelmünket.

Várakozásunkban nem csalódtunk. Az ural-vidéki építőtelepen lejátszódó események a mi dolgozóink érdeklődését teljesen lekötik, mert szinte sajátmagukat látják a színpadon. A mi munkásaink mai küzdelmét tükrözik vissza a betonkeverés világrekordját ostromló és szocializmust építő szovjet munkahősök küzdelmei. Úgy érezzük, hogy a cselekmény színhelye nem több ezer kilométerre van tőlünk, hogy a darab hősei nem más nyelven

beszélő népek fiai. A tőkés elnyomás olyan egyforma a világ minden táján és a dolgozó tömegek oly egyforma szenvedéseit is váltotta ki. Most a felszabadult népek erőfeszítései, problémái és örömei is annyira azonosak, hogy ezt az előadást nézve lelkünkben eltűnik az a nagy földrajzi távolság, amely bennünket elválaszt a cselekmény színhelyétől, ide hozza azt a mi vidékünkre és talán csak a darabban szereplők idegenhangzású nevei emlékeztetnek, hogy a színdarabot másfél évtized előtt másik dolgozó népfia alkotta.

A Magyar Népszínház színészei ezzel az előadással ismét bizonysgot tettek fejlődésképeségükről, amit már különben annyiszor megállapítottunk róluk. Mind kompaktabb az együttes, látszik az igyekvés, szorgalom és megvan minden remény, hogy kitűnő, komoly egybehangolt munkaközösséggé fejlődik. Nincsenek a kisebb szereplőket elnyomó és lefojtó sztárok, meg van adva minden színész számára az előrehaladás, a fejlődés lehetősége, egy-egy megfelelő szerepben van kitűnés.

A darab központjában Marguliesz mérnök szeméye áll, aki az új szocialista értelmiség képviselője. Öntudatos, politikailag érett, jó szakember, aki fáradhatatlanul dolgozik a terv megvalósításán és biztos kézzel irányítja a telepen folyó munkálatokat. A jelentkező problémákat bátran és határozottan oldja meg, további kedvet, kitartást öntve munkatársai-
ba, Sovényi Károly: látsza. tehetségesen

ezt a szimpatikus szerepet. Érezni, hogy szívügye ez az alakítás, nem esik nehezeére érzékeltetni ezt a típust. Ahogy fáradtan leveszi szemüvegét, megtörli, szeméit egy kicsit megpihenteti, érezzük, hogy mennyi munkát fáradságot, idegtépő gondot takar ez a mozdulat. Érezzük, hogy Marguliesz mérnök részéről mennyi munka, előkészítés előzi meg azt a pillanatot, amikor szabadjára engedheti a rekordra törő lelkes munkás-dandárjait.

Kitűnően játszottak Garay Béla, Balázs István és Godányi Zoltán, Balázs meggyőző erővel játszották az egyik munkás-dandár vezetőjét, aki az új dolgozó megszemélyesítője, akinek már vérévé vált a munka. Munkatársai megbecsülik, szeretik és számukra a munkában követendő példa. Nagy jelenetében, amikor tévedésben Marguliesz mérnökkel konfliktusba kerül, drámai és példálú szolgálat, hogy a kis epizodszerepből mi hozható ki, ha lekiismeretes, eredményt felmutató akaró színész kezébe kerül. Garay Béla a rozindulatú, régi időktől örökölt mérnök-szakember szerepében lép fel, aki minden cselekedetével akadályozza az új világ kialakulását, Garay hibátlanul játssza szerepét, ahogy tőle ezt már el is várjuk és meg is szoktuk. Godányi kitűnően személyesít meg egy a telepre vetődött züllött kulákvadékokat.

A humort Sántha Sándor és Pataki László képviselik sok derűs percet szerezve a hallgatóságnak két szovjet-újságíró szerepében. Mosolyt varázsolnak az arcára még a legmorozsabb nézőnek is. Sántha a humorban egész a burleszkig merészkedik, Pataki, aki a darabot is rendezte, mértéktartóbb, szelídebb eszközökkel mosolyogtat és nevetet.

Remete Károlynak nem sikerült, már az író által is szintelenül megrajzolt mérnök szerepét életereésebbé tenni. Úgy érezzük, hogy a munka lábában élő telepen nincs megelőző beosztása és ott sétál lagymatagon a két teli kézzel dolgozó fizikai és értelmiségi munkások között. Nem is csoda, hogy Káva otthagya, elutazik, kifó-

gásul hivatkozva a klímára, porra és minden másegyébre.

Jó alakítást adnak Fekete Sándor, Szabó István, Gyapjas István és Gyapjas János.

A darab hibájául kell felrónunk, hogy cselekménye nem folyamatos, állandóan részekre szakad, veszté lendületéből. Mozaikszerű, sok minden van benne, de ötletszerűen összehordva, hálmozva. A végén, mikor a darab már tulajdonképpen befejeződött, egy kis hepp'endes szerelmi jelenet következik. Úgy érezzük, hogy az író csak úgy utólagosan odaragasztotta, mintha a darab megírása után azt elolvasva úgy találta volna, hogy a darabban a munka láza elnyomta a szerelem látát. Pedig abból is kellene egy kicsi, erre hát hozzáírta még a kis zárójelenetet. Hasonló Korneev mérnök szerepe is. Általában a darabban sok típus elevenedik meg, de a központi cselekmény nem fűzi logikailag és érzelmileg eléggé egybe.

A színén sokszor megjelenő statisztéria sokat és jelentősen lendíthetett volna a darabon, egy-egy megtorpanó pillanatban kitölthették volna a hézagot, de ezt csak részben sikerült elérniük. Erzett ruhákon a frissen mosott munkás-kombinezonok szaga, sokszor inkább egy kiránduló csoportra hasonlítottak, mint a betonkeverés viágrekordjáért megfeszülő, izzadó munkásbr'gádra. Igaz, hogy maradéktalan hatást kiváltó, teljes művészi igényeket kielégítő statisztériával még lényegesen nagyobb és jelentősebb színpadokon is elég ritkán találkozunk.

Mindent egybevetve a darab pozitív hatása eltörpíti a kisebb hibákat és bizonyára az idény egyik leglátogatottabb színdarabja lesz. A darabot meg kell néznie minél több magyar dolgozónak. Akinek csak módjában áll, használja ki a lehetőséget és tanuljon. Okuljon, nevéssen és örüljön Katajev színjátékán. Tekintet nélkül az esetleges magasabb vendégzereplési kiadásokra, minél több olyan helyre kell kivinni a darabot, ahol tömegesebben élnek és dolgoznak magyar munkások.

Ezekre a vidéki kiszállításokra annál is inkább szükség van, mert színházunk csak akkor felelhet meg feladatának, ha minél többet játszik székhelyén kívül, azokban a helységekben, ahol a magyarság él, ahol a magyar munkás építi a dolgozók jobb világát. Ehhez több színészre, csaknem két társulatra, megfelelő szállító eszközök beszerzésére volna szükség, de hisszük, hogy ennek is hamarosan megjön az ideje. Ezek a gyakoribb vidéki kiszállítások fognak lendületet adni a szépen terebélyesedő műkedvelő színjátszásunknak is. Így majd azzá válhat színházunk, amit tőle várunk, így tehet majd a legtöbbet dolgozóink kulturális nivójának és politikai öntudatának emelése érdekében.

Kun Szabó György

»KNJIZEVNE NOVINE« ÖT SZÁMA

A február közepén jelentkezett »Knjizevne Novine« (Irodalmi Újság) egy ezideig — nálunk — szokatlan irodalmi hanggal gazdagította társadalmunkat, hazánk dolgozó népeit. Írók és művészek mindaddig inkább az irodalmi és művészeti folyóiratok hasábjain mutatták be alkotásukat, beszélgettek problémáikról. Ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy egyrészt nem váltak könnyen hozzáférhetőkké a szélesebb néprétegek számára, másrészt önmaguk is távolabb kerültek a dolgozó tömegek millióitól — szinte hozzájárultak a hírhedt »elefántcsonttorony« felépítéséhez.

A »Knjizevne Novine« azt az igazságot bizonyítja, hogy az író és művész eleven része az egésznek; hivatott kritikusa — ahogy minden más dolgozó — a társadalmi és politikai jelenségeknek és az irodalmi, vagy művészeti tevékenység nem jelent valami elvont, a tömegek életétől »független« alkotómunkát. A polgári társadalomnak ez a jelszava megdőlt ugyan, mégis szükség van egy olyan konkrét irodalmi jelentkezési formára, amely a széles tö-

megek elé viszi mindazt, amit elértek, megtanultak és hirdetnek az irodalom és művészet munkásai. Ezt a feladatot vállalta a »Knjizevne Novine«, a Jugoszláviai Írószövetség hetilapja.

»A jugoszláviai író a népével nőtt fel. — írja a lap szerkesztője, a nálunk is jól ismert Popovics Jovan. — Nagy felelősséggel tartozik népének és oly tekintéllyel bír, amely felelősségével együtt, egyre nő... Ha valóban író, akkor egyben lelki meghatalmazottja népének, amely tőle vár jelzést és távlatot. Fontos a mi népi írónk szava. Népünk hallani akarja, mit mond írója azokról a kérdésekről, amelyek népünket foglalkoztatják. Íróink véleményét hallani akarja népállamunk, népi szervezeteink, — bírálatát, tanácsát és tevékeny közreműködését követelik a kultúrpolitika minden területén. Ezért a mi igazi népi írónk népünk nevében beszélnek, szavuk messzire hallik, hazánk határain túlra is, — hazánk pedig területénél jóval nagyobb...«

A »Knjizevne Novine« eddig megjelent öt: számában legismertebb élő írónk — szerbek, horvátok, szlovének, croa-goraiak, bosnyákok, magyarok — jelentkeztek írásaikkal, tanulmányaikkal, bírálataikkal. *Andrics Ivo, Krljesa Mjroszlav, Bogdanovics Milan, Bevk France, Zogovics Radovan, Gligorics Veljkor, Finci Eli, Francicsevic Marin, Minderovics Csedomir, Dedijer Szevan* és mások mellett, örömmel találkoztunk Sinkó Ervin kitűnő írásával. A »Knjizevne Novine« írógárdája egyet jelent Jugoszlávia írógárdájával, végső fokon: egész népével.

Érdemes nagy vonásokban ismertetni: mivel foglalkoznak a »Knjizevne Novine« írói, a belkek — jugoszláv — mérnökei. *Andrics Ivo* beszámol az erbeidzsámi utazásáról; *Bogdanovics Milan* *Eise Triolet* Jugoszláviáról megjelent könyvét ismerteti, a mélyenjáró kritikus élesen igazságos hangján; *Finci Eli* a múlt évi Nobel-díjas *Andrée Gide*

dal kapcsolatban Bjelinszki szavai-
val megállapítja, hogy világhírhez
lehet jutni: »ésszel és ostobasággal,
nemességgel és aljassággal, bátor-
sággal és gyávassággal«. Bihalj Me-
rin a lengyel és jugoszláv művészet
kapcsolatairól ír érdekes tanulmányt;
Dedijer Sztevan a négyoroki opera-
éret furesaságairól számol be. Gligo-
rics Velibor a rémhírterjesztés »lé-
lektani okairól ír, Lalićs Radován
irodalmi nyelvünk problémáiról, Sze-
kudics Iszidora a fordítók »műhely-
titkairól«. Színházi-, film-, művésze-
ti- és sajtótanulmányok, hírek eg-
szítik ki a köztudnón szerkesztett he-
tőlap hasábjait.

Külön kell megemlítenünk a lap
kritikai írásait, amelyek jelentős —
alighanem a legjelentősebb — helyet
foglalják el a »Knjizevne Novine«
ben. És itt lehetetlen nem hangsú-
lyoznunk a szocialista kritika pótol-
hatatlan szerepét irodalmunk és író-
ink formálásában, fejlődésében, ki-
alakulásában. A szerb-horvát (és ma-
gyarországi) folyóiratok olvasói már
megállapíthatták, hogy ma egészen
más szerepe van a bírálóknak, mint
volt a polgári társadalomban. A
»Knjizevne Novine« külön jelentősé-
ge éppen abban áll, hogy a fejlő-
dést, a világ fontos eseményeit, az
irodalmi és művészeti alkotásokat a
nevelőszándékú művész-kritikus, a
szocialista dolgozó ösztönzésével
nézi, felméri és tárgyalja. Csak
ilyen kritikával lehet nevelni író-
t, olvasót — és irodalmat.

A »HID« olvasói és írógárdája,
megfelelő anyanyelvű lapok hiá-
nyában, sokat és felmérhetetlenül
szükségeset tanulhatnak a »Knjizev-
ne Novine« írásából.

(g. l.)

»HUNGÁRIA IRODALMI LEXIKON«

Ezen a néven új lexikon jelent
meg Budapesten, 1947-ben. A 624 ol-
dalas könyvet Révay József egyete-
ni c. ny.ív. rk. tanár és Köhalmi
Béla, a Fővárosi Könyvtár igazga-
tója szerkesztették. A munkatársak
között Fekete Lajos névvel talál-
koztunk. Feltehető, hogy ő volt a
lexikon »jugoszláv szakértője«.

Az 1946 novemberi keletet viselő
előszó szerint az volt a szerkesztők
célja, »hogy az olvasóközönséget
tájékoztassák az írókról és irodai-
makról, még pedig *lehetőleg a mai
napig*«. Hogy ez mennyiben sikerült
magyarországi irodalmi viszonylat-
ban, nem tudjuk és nem is mi akar-
juk megállapítani. Hogy ez a cél
jugoszláviai viszonylatban sehogyan
sem sikerült, ezennel megállapíthat-
juk.

Az előszó, bár beszél az adatok
össze gyűjtésével kapcsolatos nehézsé-
gekről, azt állítja, hogy e lexikon-
nal »nagy mű« jelent meg. Mi in-
kább azt mondanánk, hogy egy felü-
letesen összekapkodott, hibás, hiá-
nyos, talán rosszakarató, de min-
denesetre rosszhatású »mű« jelent
meg e lexikon megjelenésével. Fel-
lősségünk tudatában állítjuk, hogy
— bár ehhez 1946-ban már megvolt
minden lehetőség — a lexikon jugo-
szláviai vonatkozásban régi, meg-
bízhatatlan, korszerűtlen adatokra
támaszkodik és semmit sem tett új
adatok megszerzéséért, amihez (1946-
ban!) egyetlen levél is elégséges
lett volna. Megállapítjuk, hogy a
lexikon nagy jugoszláv írók egész
sokaságát nem ismeri; megállapít-
juk, hogy újszólván kizárólag a
reakciós, fél- vagy egészen fasiszta
íróinkkal foglalkozik; megállapítjuk,
hogy a jugoszláv irodalom klasszi-
kuscit sem ismeri jól és végül meg-
állapítjuk, hogy a vajdasági ma-
gyar irodalmat egyáltalában nem
ismeri.

Felesleges itt arra hivatkoznunk,
hogy az új Jugoszlávia Magyaror-

szág iránti barátj — most már szövetségi — politikája a Hungária könyvkiadót, Révay József egyetemi tanár, szerkesztőt, még Fekete Lajos költőt, a klerikális »Délbácska« valamikori munkatársát is arra kötelezi, hogy Jugoszláviával kapcsolatban a valóságot közöljék. Semmi mást, csak a valóságot, Szinte szegyeljük felsorolni, hogy ez a magát irodalmi lexikonnak hirdető vállalkozás a szomszédos Jugoszlávia írói közül nem ismeri Bogdanovics Milánt, a Szerb Népköztársaság Íróegyesületének elnökét; Minderovics Csedomirt, himnuszunk költőjét; Zogovics Radovánt, akinek »Tito életrajzáról ének« c. nagy költeményét úgyszólván valamennyi kultúrnyelvre lefordították; Makszimovics Deszankát, a legismertebb jugoszláviai költőnt (aki volt Budapesten is); Popovics Jovánt, a jugoszláv-magyar kulturális közeledés előharcosát, a nagyszerű költőt és elbeszélőt; Leszkovác Miládem a káttúnó Ady és Petőfi fordítót; Csiplics Bogdánt, a regényíró és Petőfi-fordítót, Dediert, Davicsót, Miskinát, Cesarecet, Koszoveit, Klopicsót, Racin Kosztát, a modern macedón irodalom megalapítóját és még sok mindenkit.

A horvát államdíjas írók közül nem tud e lexikon Horvát Jozseról, Stambuk Zdenkóról, Csacse Ivéről, Segedin Petarról, Doncsevics Ivánról, Cár, Erna Viktorról. (Mellékesen megállapítjuk, hogy a csehszlovák írók közül sem ismeri Iván Olbrachot, a románok közül Jó Mihályt, a bolgárok közül Belev Krsztót — mindhármán a haladó szellemű élgárdából.)

Kit ismer ez az irodalmi lexikon?

Ismeri a kollaboránsok közül persze Ujevicsot, aki fasiszta lapot szerkesztett a Németországba hurcolt horvát munkások részére, s aki Zogovics Radován osztályozása szerint: »sötét, dekadens, reakciós és hazaáruló« — persze az irodalmi lexikon mást tud róla. Azt tudja, hogy »a modern horvát líra kiemelkedő egyénisége«. Ismeri a lexikon

Ducsics Jovánt is, aki szerintük »ahogy őt a szerb irodalmi kritika jellemzi: neoromantikus délszláv költő, de ebben a nemben a legnagyobb«, Mi, a szerb irodalmi kritika nevében ugyanazt mondhatjuk Ducsicsról, mint Ujevicsról. Ismeri persze a lexikon Begovics Milánt, Domjanics Dragutint, Sztefánovics Sztetiszlavot, Drainac Radét, aki »a modern szerb irodalom legígéretesebb tehetsége« és ismeri a jugoszláv irodalom majd valamennyi kleriko-fasiszta-hazaáruló leszereltjét.

Aktá azonban ismer, azokról is ielletes, sajtóhibákkal, előírásokkal tüzdelte »ismertetés«-t ad. Ducsics Jován sohasem adott ki »Bazsalikom« című verseskötetet, amely kötet Szenteleky-Debreczeni fordításait tartalmazza, — igaz, vannak a fordítások között Ducsics-versek is. A modern szerb irodalom egyik igazijesele, Andrics Ivo, nem a »Híd a Dunán«, hanem a *Híd a Drinán* című regényt írta, stb.

Nem tudja a lexikon (miért is tudná?) hogy a jugoszláv irodalom három seniorja, Názor Vladimir, Zsupáncsics Oton és Sztájics Vászai idős koruk ellenére átmentek a partizánokhoz és harcoltak hazánk felszabadulásáért fegyverrel is, tollal is. Újabb alkotásajkról semmit sem tud a lexikon.

Jellemző a lexikon értékeléseinek megbízhatóságára az, amit Gáj Ljudevitról — nem tud. A régi lexikonok alapján, egyszerűen megállapítja, hogy »pánszláv törekvéseihez még az egykori Oroszországot is meg akarta nyerni, 1840. Pétervárott történt hűvös fogadtatása után azonban mozgalmát hazai keretek között vitte tovább.« Ezek szerint Gáj »hazai keretek között« — és Oroszország nélkül vitte tovább »pánszláv« mozgalmát?

Száz évvel a nagy magyar forradalom után, a lexikon szerkesztői esetleg gondolhattak volna arra is, hogy akit Pétervár 1840-ben »hűvö-

sen» fogad és akit Bécs 1845-ban megbuktat, nem feltétlenül »pánszláv«. Háttha csupán Bécs, a hűbéri Ausztria-Magyarország-Horvátország és Jelliasich ellensége? Egy 1947 januárjában megjelent zágrábi tanulmány (*Barac Antun: Gáj Ljudovit bukása*) így értékeli a nagy horvát politikus: »Utazik, fogad, szervez, terveket készít. Érti a tömegek hangulatát. Tudja, hogy mi történik Európában, ismeri Ausztriát és ismeri a magyarokat is... Nem az az ember, aki parancsokat fogadna el, mint Jelliasich. Nem kötik osztályérdekéi a feudálisokhoz, hogy mindenáron a régi rendszer fennmaradásához ragaszkodják. Nem hisz Ausztria örökkévalóságában és van annyira mozgékony, hogy szükség esetén a radikális áttunnal menjen...«

Oldalakon keresztül sorolhatnánk fel az irodalmi lexikon ferdítéseit amelyek *annyiszor ismétlődnek, hogy szinte tudatosúknak látszanak*. Bányadt, polgári zamatja van ennek a lexikonnak, amely megállapítja, hogy Winston Churchill »a század angol történelmének legnagyobb alakja«. Irodalmi lexikonról lévén szó, ez az értékelés legalábbis elstetettnek tűnik előttünk.

Nézzük azonban, mit tud Hungária-Révay-Fekete rólnak, jugoszláviai magyar írókról?

Ezek után, ha semmit sem tudna, meg lehetnénk elégedve. Sajnos azonban, a semminél jóval kevesebbet tud..

Kezdjük azokkal, akik helyet kaptak a lexikonban.

Az irodalmi lexikon nem tudja, hogy Ambrus Balázs még a világháború előtt meghalt. Nem tudja, vagy szögyenli közölni, hogy Borsódi Lajost a németek, Radó Imrét és Havas Emilt a magyar fasiszták megölték. A lexikon (1947-ben!) megállapítja, hogy Havas »a vajdasági magyar irodalom egyik érdemes munkása« és Radó »a vajdasági magyar irodalmi élet egyik vezető

tagja«. A lexikon nem tudja, hogy Sinkó Ervin Zágrábban él; regénye, novellái, versei és tanulmányai jelennek meg.

A lexikon nem ismeri Herceg Jánost, akinek regénye és novellái Budapesten is megjelentek; nem ismeri Majtényi (Markovics) Mihályt, a kitűnő regényíró és novellistát; nem ismeri Dudás Kálmánt, Szirmai Károlyt, Laták Istvánt, Gál Lászlót és nem ismeri a jugoszláviai magyar írás újabb jelentkező tehetséges munkásait.

De mit várunk egy irodalmi lexikontól, amely szerint: »*Kalangya* vajdasági magyar írók *baloldali* folyóirata, 1932. Alapította a fiatal elhunyt Szenteleky Kornél, 1932 aug. tól szerk. Szirmai Károly és Kende Ferenc. Havi folyóirat, *Megjelenik Ujvidéken*.« (Kiemelések töltünk).

Készséggel elhiszük, hogy akadhatnak olyanok, akiknek még a fasiszták Kalangya is baloldali folyóirat volt. De miért nem tudják egy magyar irodalmi lexikon szerkesztői, hogy a Kalangya nem jelenik meg és miért nem tudják, hogy ismét megjelenik az a HÍD, amelyet a magyar fasizmus betiltott és írószerkesztői és munkatársai közül Mayer Ottmárt, Simokovics Rókuszt és Svalb Miklóst felakasztattak?

Különb... azok után, amit találtunk és amit nem találtunk ebben az irodalmi lexikonban, azt hiszük, felesleges minden kérdezősködés. Egy magyarországi irodalmi lexikon, amely nem ismeri a fasiszta könyvek Magyarországon megjelent hivatalos jegyzékét és amely nem tudja, hogy pl. Erdélyi József fasiszta és jelenleg jogerős büntetését tölti ki, miért tudna többet Jugoszláviáról, miért ismerné épen a jugoszláviai írókat, irodalmi törekvéseket? És miért ismerne bennünket épen Fekete Lajos, aki amig itt volt, addig is csak azokkal a körökkel tartott fenn érintkezést amelyek csupán annyira nem foglalkoztak »napi politikával«, mint — a lexikon szerint —, 1919.

után Herczeg Ferenc — a Revizíós Liga elnöke.

Megállapítjuk végül, hogy az 1926-ban a »Studium« kiadásában, dr. Ványi Ferenc szerkesztésében és az ugyancsak 1926-ban Benedek Marcell szerkesztésében megjelent irodalmi lexikonok jóval több és megbízhatóbb adatot közölnek akár a mai Jugoszláviáról és különösen vajdasági magyar irodalomról, mint az 1947-ben megjelent Révay-féle irodalmi lexikon.

Az előszó a lexikon mártírhálált halt szerkesztőire, Gáspár Zoltánra, K. Havas Gézára, Fuskás Lajosra, Rába Leóra hivatkozik. »Jobb lett volna munkánkra — írja, — ha velük fejezhettük volna be.«

Hisszük, hogy jobb lett volna. Hisszük, hogy a Hungária könyvkiadónak ezt a meglehetősen drága és lehangolóan értékteien irodalmi lexikonát mártír szerkesztői szívenlenék.

*

Ófórmán felesleges volt mindezt megírni, amit feliebb megírtunk. Ez az »irodalmi«-üzleti vállalkozás — Tancsics Mihályt sem ismeri. Száz esztendővel a nagy magyar március után — hát nem ilyen »irodalmi« lexikont vártunk. Gál László

ÚJ KÖNYVEINK

Sinkó Ervin:

A VASÚT

A jugoszláviai magyar könyvpiacra új könyv jelent meg: Sinkó Ervin »Vasút«-ja. Ez a nagylelkvetű szíves és felkes riport — a cselekmény izgalmas és érdekfeszítő jellegéből kiindulva mondhatnók riportregény — nemcsak fiatal magyar könyvkiadásunk egyik fontos állomását jelzi, hanem egyúttal kordokumentumot is ad egy leginkább horvátul megszótáló, de gyökereiben mégis magyar írónegletésében Jugoszlávia történelmének fontos szakaszáról, a jugoszláv ifjúság gigászi munkavállalásáról, a Samac—szarajevói Ifjúsági Vasútvonalról. Ez a két

vonás adja meg a könyv megjelenésének fontosságát és ezért üdvözlőjük mi is örömmel és megelégedéssel Sinkó Ervin meleg, szép megemlékezését a Prugáról, mindannyiunk büszkeségéről.

A vasút építésének házas napjaiban sokat olvastunk ifjúságunk munkájáról és olvasás közben az volt az érzésünk, hogy meléz lehet erről a hatalmas vállalkozásról írni; komoly és felelősségteljes feladatot jelenthet egy 240 km-es utszakasz hősies erőfeszítéseinek eseményeiről egységes, mindent magában foglaló képet adni és ezen át a hitelesség meggyőző erejével érzékelteini a kövel és vízzel, a természet elentétes tulajdonságú erőivel, a sokréti anyaggal harcoló ifjúság emberemlékezet óta nem tapasztalt nagy vállalkozását és az ifjúság szellemi átfomálódását. A nyolcvanegynéhány oldalas kis könyvet elolvasva az az érzésünk, hogy Sinkó Ervin nem oldotta meg rosszul ezt a komoly feladatot. Nem mutatott és nem is mutathatott be mindent a Vasútvonal hatalmas és szerteágazó munkájából. Nem is lehet ilyen nagy munkát a riport hézagos és sokszor csak részleteket átfogó eszközeivel a maga teljes valóságában és emberi nagyságában érzékelteini. Kétségtelen azonban, hogy Sinkó írásával egészen emberi közelségbe hozta ifjúságunk nagy vállalkozását és éppen meleg hangja, a Vonal kelkes méltatása az, ami könyvének különös értékét ad, Sinkó azonfelül, hogy igyekezett hi megvilágításba helyezni a nagy munka mozaikjait, a tárgynak és a témának kijáró igazí írói le kesedés hangján eleveníti fel önmagában az élmények színes sorozatát: és vezetí az olvasót, hivatását boldogan teljesítők kalauzként, a Samac—Szarajevói útszakaszon.

Már a szlavonszki-bródi hajnali útszállónál érezzük, hogy az írón most elindul, hogy a Vonal nagy szívének minden emlékeverését kítapogassa. A dattól és munkától visszhangzó, halkmókkal, sík tájjal és hegyekkel telisított panoráma szépségeit szemlél-

jük vele, miközben Doboji állomás tájékán tudatunkig már nem jutnak el a körülöttünk felszálló hangok. Csak hallgatunk és csupa szem vagyunk, mert lenyűgöző az a látvány, amely a sok tízezer izmos kar és láb millió meg millió mozdulatát vetíti a tárgyuló szem lencséire a napfényben izzó, mozgó és ujjászüetű hegyoldalokról. A nagy munkával való találkozás, az az érzés és — Sinkó dicsőretére legyen mondva —, az olvasónak is. Ami ezután következik, részleteiben, az már fenséges élmény, az erő és érzelem csodás harmoniáján megtorpanó ámulás és — történelem.

A munka mindenütt ott van, ott izzik az érzésekben, de nem az a régi munka, amely Voltaire megfogalmazásában a három nagy rosszat: az unalmat, a bünt és az ínséget tartja vissza tőlünk. Ez a mi munkánk, amelynek nagy, nagyon-nagy értelme van; amelynek kezdete, indulása, az élet, az öröm, az élmény kezdete. Erről a munkáról mondja a szerző könyvében a következőket mély összehasonlítással:

»Elképzelem, milyen volna az, ha ugyanezt a vasutvonalat ugyanezekkel az építőkkel valamely bankérdekeltség építtetné. Hajcsároknak, töltelgyelőknek, ellenőröknek, micsona gépezete kellene ide és milyen összpontosítása besugóknak, rendőröknek, csendőröknek — micsona rendfenntartó szervezetre lenne itt szükség! Ebben az érdeben nem kevesebb mint százezer ifjú és leány építi a Samác—szarajevói vasutvonalat. Ők a »váltakozó« és ők a munkások. Nincs rendőr, nincs munkafelügyelő, ők maguk a föltűtött hatóság. Csak ki kell pillantani a vonat ablakán és látva látod: itti a munka, ez a kemény munka úgy zújlék, mint valami győzelmi ünnep, minden tekintet, minden mosoly, amit a futó vonatból elkapsz, arról győz meg, hogy akik itt építenek, mind egyenként és összességükben, minden munkásmozdaluatukban, verejtékükben és erőfeszítésükben élvezetűket lelik. A maguk teremőberjét élvezik.«

Igen, így viszonylik Jugoszlávia ifjúsága ehhez a munkához, amely a nagy vasut sínének lerakásában, az alagutak furásában és a boszniai hegyek robbantásában nyilvánul meg. Az idegen látogatókat, a futó vonatokat csak rövid pillantások üdvözlik. Nincs megállás munkaközben, a szocialista verseny lendülete nem törhet meg a brigádokban, a sok tízezer láb és kéz csak szünet nélkül mozoghat ott, ahol ilyen csodálatos mű épül. Egy másik igazolás: Sinkó Ervin, a bolgár írók és Franciscovic Marin horvát költő társaságában autón járja be a vonalat. Utközben a gépkocsit egy bamárasút vidám kisember állítja meg és felkérőzkedik. Ez a fücska egy volt azon »illegálisok« közül, akik becspészették magukat valamelyik brigádba, noha még nem voltak 16 évesek. Ezeket az »illegális« kis vasutépítőket a brigádok rendszerint hazaküldték, de ők újra és újra visszaszöktek építeni a vasutat, az ifjuság büszkeségét.

Az országúton botorkáló kisember megállította a gépkocsit. Ez még valami másra is megtanítja az írók és olvasók. Marin, a horvát költő elmondta Sinkónak, hogy a partizánharok idején is szokás volt a gépkocsit megállítani és helyet kérni rajta. Ebből csunya zsörtölődések keletkeztek a gépkocsi régi és új utasai valamint a sofőr között, de végül is az emberek megbékéltek egymással. Hát hogyan is lehetett volna másként? És a horvát költő nagyot sóhajtott, mikor ezt elmesélte. Ez a sóhajlás azt jelentette, hogy a vasútvonalon olyan nemes az élet, mint akkor az erdőben.

»S ez az ösztönös sóhajlás igazságot, mély igazságot féd fel: az ifjuság Vasutvonalon a bajtársasságnak, leleményességnek, szabadságnak, emberségnek — és dalos erőnek ugyanaz a lelke él, teremt és győz, mely az erdőben élt s mindennel dacolva győzött.«

A könyv bepillantást nyújt a külföldi ifjusági brigádok életébe is, amelyek eljöttek, hogy Jugoszlávia hős ifjuságával váltva segítség.

megépíteni a nagy művet. Sinkó a külföldiekkel való érintkezés során sok érdekes jelenséggel találkozott. Eszmecsere alkalmával megkérdezte az egyik svéd tanánt, ismerik Svédországban a jugoszláv irodalmat. A svéd ifjú a kérdésre meglepett és csodálkozó kérdéssel felelt: »Van Jugoszláviában irodalom?« Értésültsége szörnyű lehetett és a beszélgetés végén is, amikor Sinkó már ismertette vele a jugoszláv irodalom történetét, a svéd tanár gyanúsan azt kérdezte, milyen idős a jugoszláv népek irodalma. Sinkó csak egy példát mondott neki, hogy Mollieret egy időben játszották Párisban és horvát átdolgozásban Dubrovnikban.

A svédek, az angolok, a dánok és a többi népek fiai megtudták tehát a Boszna völgyében, hogy Jugoszlávia nem a vad hegyilakók, hanem a szabadságukért mindenkor halni kész kulturált népek hazája, ahol a középiskolások még akkor is ismerik pl. a skandináv népek irodalmát, ha ezeknek az országoknak a fiai még csak nem is halottak a jugoszláv népek irodalmáról.

Külön megismerkedünk a könyvben a magyarországi Vasvári Pál brigád tagjaival, mind a 124 magyar ifjával és leánnyal, akiket a demokratikus Magyarország küldött a Vonalra, hogy kifejezzék ott a magyar dolgozó nép csodálatát és együttérzését a jugoszláv nép iránt. A magyarországi brigádok teljesítették is küldetésüket: az első vonalban dolgoztak és tanultak, nagyon sokat tanultak a jugoszláv ifjúságtól. A brigádok tagjai közül sokan nemcsak Jugoszláviát, hanem saját hazájukat, Magyarországot is a vasutvonalon fedezték fel. Ezért furt a kemény boszniai hegyekbe a magukat, tolt nehéz targoncát és ácsolt folyót átívelő büszke hidat a magyar brigád minden egyes tagja a világ haladó ifjúságának találkozási helyén és ezért a nagy tanulságért érdemes volt és érdemes lesz a jövőben is a magyar fiatalok izmának feszülnie. De lássuk csak az első magyar brigád, a Petöfi Sándor rohambrigád egyik tagjának, Somodi Ist-

vánnak szavaival a magyar ifjak véleményét:

»...itt mindannyian tanultunk, sokat tanultunk. Azzal a szándékkal megyünk vissza, hogy nálunk is megteremtjük a demokratikus ifjúsági erőket azt a feltétlen egységét, melyre itt láttunk példát. A szomszéd Jugoszláviában példakép áll az én hazám előtt...«

Sokan talán azt mondják, hogy Sinkó Eryin könyve propaganda, mert csak a nagy munka napos oldalát vetíti az olvasó elé. De ez csak látszat, mert kívánhatja-e valaki az élmények szépségétől átfiorrosodott szívű írótól, hogy vétsen öszintésége ellen és meghamisítsa saját élményeit; eltérrelje az olvasó figyelmét éppen arról a lényegről, ami a vasutvonalon emberi értelmének és érzelmének középpontjában állt és készítette őt, az író és riportert, a legtisztább és legnemesebb gondolatokra, népeinek új tartalmú életének, munkájának és jövőjének lelkes értékelésére. És ha a nagy munka fényében meg is jelentek itt-ott árnypontok, ezek is végeredményben a pozitív jelenségeknek csak elferdített kisugárzásai voltak a sok mélyebb értelmében. Az első bródi ifjúsági munkabrigád II. százada azért maradt le mindig a versenyben, mert a parancsnok-helyettes feltékeny volt saját század embereire, azaz, hogy munkateljesítményeivel kitüntesse magát, a többieket pihenni küldte, miközben ő maga dolgozott. És még sok ilyen »negatív« példát lehetne felhozni a Vasutvonal pozitív munkaelegységének és szervezőségének igazolására.

A könyv végén Orosz László színes és nagy hittel megírt rövid kis riportját olvassuk arról, hogyan élték és dolgoztak a vajdasági fiatalok a Prugán. A három váltásban 68 vajdasági brigád vett részt a munkákban, összesen 18.257 ifjú. A 68 brigád közül mindössze 2 nem nyerte el a rohambrigád címet. Olyan számok ezek, amelyek világitanak, tanuskodnak és beszélnek.

Kár, hogy a könyvnek nem »Pruga« címet adta az író illetve a kiadó. Így szemléletesebb, eredetibb és találóbb lett volna a cím, amió is inkább, mert az ifjúsági Vasútvonal »Pruga« elnevezése már általános a magyarság között is. »Elment a gyerekek a Prugarú« és »Visszajött a gyerekek a Prugaról«, mondogatták annak idején falum-városon az emberek.

»A Prugának lelke van«, írja egy helyen mámoros örömmel Sinkó Ervin, és az olvasó kiegészíti ezt a megállapítást azzal, hogy lelke van ennek a könyvnek is, amelyet egy széles látókörű, és a mai valóságnak őszintén örülni tudó író írt hittel és szeretettel.

Thurzó Lajos

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ A Szikra regénytár könyvei

Alekszander Sz. Puskin

DUBROVSKIJ

Alekszander Szergijevics Puskin neve nem ismeretlen a magyar olvasóközönség előtt, de nálunk még ma is nagyon kevesen tudják, hogy a világirodalom egyik legnagyobb költője. És éppen forradalmi írásai a legkevésbé ismertek.

Az oroszok nagy poétája rövid életében a haladás eszméinek bátor harcosa volt. Tevékenyen részt vett a cári önkény ellen felkelő »dekabristák« mozgalmában. Am nem csupán ennek a mozgalomnak a vonalán, hanem már első irodalmi fellépésekor szembe került az elnyomó uralkodó rendszerrel s költeményeiben, prózai műveiben hitet tett a szabadság eszméje mellett s bátran kiállt a jogfosztottak igazságáért.

A »Dubrovskij«, Puskin híres elbeszélése a cári Oroszország feudális elmaradottságából meríti mondanivalóját. Az elnyomó rendszerben élő és hatalmat birtokló fődesurak zabolát-

lan életmódját és alantas gondolkozását tükrözi; korrump hivatalnokok, ostoba és pöffeszkedő tisztek megannyi jellegzetes figurái a kor nemesi társadalmának.

Puskin elbeszélése halhatatlan művéhez, az Anyeginhez hasonlóan a világ minden kultúrnyelvén megjelent és a világirodalomban úgy értékeli, mint az elbeszélő próza egyik legreमेkebb alkotását.

Guy De Maupassant

A VALLOMÁS

Maupassant a novella utóéletetlen mestere nemcsak a francia irodalomban népszerűsítette ezt az igényes, de igen népszerű műfajt, hanem minden nép irodalmában, ahol csak fordításban megjelentek művei. Több mint háromezáz elbeszélést írt, amelyek mindegyikre valóságos remekmű.

A »Vallomás« cím alatt kötethegyűjtött elbeszélései a korabeli társadalom — a XIX. század társadalma — különböző rétegeinek, de legfőképpen a kispolgárságnak visszasságait a

legegyszerűbb eszközökkel s valóban a legjellemzőbben szemlélteti. Az élet valóságát ábrázolja a maga teljességében, megmutatja az emberi cselekedetek rúgóit, s érdekes, jellegzetes történetekben tárja elénk a társadalom életének mosolykeltő drámai vagy humoros mozzanatait. Mindaz ami a letűnt, képmutató és szemforgató társadalomban közkeletű fogalomná vált, a »tisztos családapa«, a »szenteskedő asszony«, a »rendszerető tisztviselő« fogalma típusokat takar, amelyekre egy egész társadalom épült. Maupassant elbeszéléseiben megmutatják igazi valóságukat. Nem dédélgeti és nem mentogeti, hanem leleplezi és elítéli őket s ezzel minden írásműve, a társadalombírálat építő elemeit hordozza magában.

Móricz Zsigmond

MESE A ZÖLD FÜVÖN

A magyar irodalom legerőteljesebb elbeszélőjét több oldalról mutatja be ez a gondosan összeválogatott kötet. A paraszti élet erőteljes és reális ábrázolásával először Móricz Zsigmond műveiben találkozott az olvasó. Ebben a kötetben egyik írásában színes regélő kedvvel megírt történeti képek, izes hangon elbeszélte kalandok sorozatát kapiuk s végvári vitézek életéből, a másik elbeszélése a mában gyökerezik és egy munkásember sorsában rajzolja meg, mesteri módon, a vak és kegyetlen osztálygög megnyilatkozását, amely tragédiába fullasztja a legjobb szándékú életet is. A szunnyadó munkásöntudat szenvedélyes kirobbanásának életteljes ábrázolása felejthetetlené teszi ezt a tipikus Móricz-remeket.

(Az itt ismertetett könyvek megrendelhetők a Jugoszláviai Magyar Kulturszövetség könyvosztályánál, címe: Szubotica, Engels utca 9 szám, Telefon 414).